

Lalpa Hmangaih Kristian Chhungkua

Mrs. D. Liangengi B A

Mizoram State Library
DO 1945

1945 1945 1945 1945 1945

*Pa-ki-ah vana chungkaw tu
chawichit-ah chawichit-ah chawichit-ah*

1945 1945

Lalpa Hmangaih
Kristian Chhungkua

Mizoram State Library
DG1945

1st Printing - 1976

2nd Printing - 1987

3rd Printing 1987

C - 1000

All rights reserved by Mrs P. Lianngengi

Published

by Rev. & Mrs L. Siamliana

Buangthanga Bldg - Dawrpui

P. O Aizawl. Mizoram.

MIZORAM STATE LIBRARY

Acc No 109.1945

Acc. by Sh

Class. by Mrs. da.

Cata by Sh

Sub.Heading by ---

Transcribed by ---

Location No ---

Printed at the Lianpuii Printing Press
Bara Bazar, Aizawl

Lalpa laka kan rochan fanau te:-

**Lalfakzuala
Lianbmingthanga
Blakhmingliana
Blakblupuii
Vanlalruati**

Min petu Pathian hnenah lawm thu ka sawi a ni,

***“Lalpa chhungkua min din saktu, i hnenah
lawmthu ka sawi a ni. Kan chhungkua-ah
htan lo Lalber ang che.”***

Z I A K T U   T H U H M A

Kum 1975 January thlaa Zoram BKHP khawm-pui Lawngtlai-ah kaan ka tel ve a. Thlarau Thiang-hlim pawlna leh hrutina kan chang nasa hle a. Kawng hrang hraaga Hmeichhiate rawngbawlna report-te kan ngathla a. min ti lawm hle a. Mahso Kristian chhûngkaw thua hmeichhiate rawngbawlna lam erawh chu hial khat mahin an sawi ta lo va. Hmunpui atanga Kristian chhûngkaw thu a zawhna chu tuman an chhâng thei lo va, ka rilru a khawih hle mai a. Rawngbawlna hrang hrang kan neih laiin a bul ber kan lo hmaib tih min briat chhuahtir hle a ni.

Nute hi Krista aia palai hnathawk turin keimah, ni ichhungah theuh Lalpan min ruat a, rinawm tak-in Lalpan min dahnaah chuan palai hna kan thawk tur a ni Kan ichhungah theuh Palai hna kan thawk tih briat chian ava tul em ! Palaite chu a tirtuin koh bâwn hun a nei thin a, tin, thawh that vang emaw, tlin loh vâng emaw tein an hna tih tâwp sak an ni fo bawk a.

Keini pawh min tirtu chuan eng hunah emaw chuan min la ko hawng dawn a, kan hun hi tih tawp a la ni dawn a, thawh that vang emaw, hnawksak tak kan nih vang emaw, Lalpan rawngbawlna sâng zawka min hlan a duh vang emaw, chuan kan la kal ngei dawn a. Enge nang i dinhmun ve ni ang ? I in chhungah Lalpan palai rinawm ni turin a dah che a, kan fate tel lo hian Krista hmaah kan ding ngam dawn em le ? Khawiahnge lei ro hlû ber leh chatuan atana ka pek che i fate an awm ? tia min zawh chuan engtinoge kan chhan ve tak ang le ? Kan hun

(ii)

kal taa kan lo intih buainate chu chh^hanna tling a ni
thei dawn si lo va. Zoram nu leh pate bian he leish
leh chatuan atan pawha blimna leh lawmna kan neih
theih nan leh Lalpa Pathian thiltum chu hlena a awm
theih nan he lehkhabu hi Lalpan malsawm sela, a,
chhiartu zawng zawngte tan hmasawna a nih theih
nan leh, in tinah bian Krista chu Lalber leh thuneitu
lo ni se tih hi ho lehkhabu ziaktu dilna leh tawng
taina a ni.

CHHUT HNIHNA THUHMA

He lehkhabu "Kristian Chhungkua" hi zia k tura hotuten min tih laiin l hutan ramah Missionary a kal tura kohna kan lo hre ta a. Zia k hman lovin kan kal ta a.

Leprosy Mission Hospital, Bhutan-ah ka thawk ta a. Nitin darkar riat (8 hours) buai em emin kan thawk thin a. Ka takuin a lo chhiat phah ta a. He tih lai hian kan fanu naupang ber ka pai pana, Doctor-te chuan mu reng turin min ti ta a. Hetianga natna khuma ka awm lai hian, he lehkhabu hi ka buatsaih ta a, Lalpan ka natna chu malsawmnaah a chantirin. He lehkhabu hi a lo piang ta a. Kum 1976 kban chhut a lo ni ta a ni.

Tunah kum eng emaw zat a lo ral leh ta a. Tun laia kan fate nun dan tam takte han hmuhin Kristian Chhungkua din a tulzia a tak takin a rawn lantir ta. Hai rual lohin nu lei pa tam takte chu kan lo tlai zo ta !

Mahse Lalpa hnenah thinlung tak leh tih tak zet a Kristian Chhungkua min din thar sak leh turin i dil ang u. He lehkhabu hi Nu leh Pa, Pi leh Pu, Sunday School zirtirtute tan, naupang nungchang hre chung a kan fate kan kaihhruai theih nan a buatsaih a ni a. Mi thahnemngai ten chhu nawn leh tura min duhna chu bawhzuiin tling lo takin ka han buatsaih ve leh ta a ni.

A bu hmingah hian LALPA HMANGAIH KRISTIAN CHHUNGKUA tiin chhut hnihaah ka dah a, Lalpa hian keini chhung tling lo ber pawh hi min lo hmangaihzia hi ropui ka tih em vang a ni. Tin, tlem tihdanglam leh belh a awm bawh.

Tin, a bu tawpa KOHHRAN NUTE hla ka han belh hi kohhran hrang hrang ten zir theih nise a lawm awmin Lalpa malsawmna kan dawn ngei ka beisei.

Mrs. P. Liangngengi.

A CHHUNG THU AWMTE

BUNG 1 Phêk
KRISTIAN CHHUNGKUA LEH A AWMZIA 1-5

BUNG 2
KRISTIANTE INNEIHNA 6 8

BUNG 3
NUPA INPUMKHATNA ... .. 9 - 13

1. Taksa inpumkhatna
2. Pathian rawngbawlna atana inpumkhatna

BUNG 4
KRISTIAN CHHUNGKUA A PA DINHMUN

1. Pate Pathian aiawhin an dieg (14 - 20)
2. Nupui fanaute a thununia a vawngchim tur a ni
3. Pa chu chithlahtu a ni angin Thlarau chi thlahtu pawh a ni tur a ni.

BUNG 5
KRISTIAN CHHUNGKUA A NU DINHMUN

1. Nu pawimawhna (21 - 27)
2. Nu mawhphurhna — A pasal 'akah.
3. Nu mawhphurhna — A fate lakah.

BUNG 6

1. NAUPANG NUN DAN LEH A KAIHHRUAI
DAN. ... .. Phêk 28-81
- A. Naupang kum 0-1 Thlâlak " 30
- B. Naupang kum 2-3 " " 34
- C. Naupang kum 4-5 " " 40
- D. Naupang kum 6-8 " " 47
- E. Naupang kum 9-11 " " 56
- F. Tleirawl kum 12-15, " " 66
- G. Tleirawl kum 16-18 " " 74

BUNG 7.	Phêk
NAUPANG THUNUNNA	82 - 88

- A. Naupangte tan dan (rules) siam tur.
- B. Naupangte mawbphurhna kan pe tur a ni.
- C. Naupangte bulah i hun tam tawk hmang ang che
- D. Naupang thunun leh hrem dawn a hriat tulte.
- E. Naupang thunun nana hmanrua ropui ber chu

BUNG 8.

NU LEH PA JAN DUN A NGAI.	... 89 - 92

Fate thununnaah leh enkawlinaah.

- A. Naupangte tan Dan (rules) siamtur.
- B. Naupangte mawbphurhna kan pe tur a ni.
- C. Naupang bulah i hun tam tawk hmang ang che.
- D. Naupang thunun leh hrem dawna hriat tulte
- E. Thunun nân a hmanrua ropui ber chu.

BUNG 9.	... 93 - 98

Mo leh Pi leh Pu te dinhmun leh mawbphurhna.

BUNG 10.

Mikhualte chung	Kristian chhungkaw	
mawbphurhna	... ..	99—103

BUNG 11

Kristiante chakna thuruk.	... ..	104—108

BUNG 12

Chhungkaw maicham i din thar leh ang u ..	109—112
—Chhungkaw maicham din leh a harsatna chban.	

BUNG 13.

Chhungkua a rawngbawlina.	... ..	113 116

Kohhran nute Hla.	... ..	117

—Kohhran hmeichhia ten zir theuh theih nise.

Bibliography—(Lehkhabu rāwnte)	... ..	119

BUNG 1

KRISTIAN CHHUNGKUA LEH AWMZIA.

Sam 127 : 1—3.

1. *"Lalpan in a sak loh chuan*
A satute chuan an thawkrim thlawn mai a ni;
Lalpan khawpui a ven that loh chuan a vengtu
chu a meng thlawn mai a ni.
2. *Zing takah in thoya, tlai takah in chawl a,*
Thawhr.mna chaw in ei phin hi in tăn a thlawn
mai a ni ;
3. *'Ngaiteh, fanaute hi La'pa laka kan rochan a*
ni a,
Rila rah hi a lawmnan min pèk a ni.

Kristian chhûngkua kan tih bian awmze thûk tak a nei a. Kristiante chu he khawvêla mi kan ni tawh lova, vân khua leh tui nihna kan lo chan tawh avang-in Kan in tak tak chu vân-ab a ni zâwk a. Henry Muray chuan Kristian chhûngkua hi in chhûngkhata fapa in hrang changa in dang angin a tehkhin a. Fa-pa in hrang chung nimahsela, a in tak chu a nu leh a pa in kha a ni a. Cnutiangin Kristian chhûngkuate hi kan in pui chu van a ni a, kan in pui atanga in hrang chang rih kan ni a, kan pa min hmangaib-tu chuan kan mamawhte chu min pèk a tiam a ni. Nakinah pheh chuan min li hrui khâwm vek dawn a, in khatah kan li chênggho dawn a ni tiin tehkhinna a siam a ni.

Kristian chhûngkuate hi kan pawimawh êm êm a, khawvel thimah êng ni turin Lalpan min dub a. Kristian chhûngkua kan din that loh emaw, kan ngaib pawimawh loh emaw chuan Kobhran pawh a

ding tha ngai lovang. Sikul tha pawh a ding thei lovang. Ram leh hnam pawh a thang tha thei hawk lovang. Nu leh pa fel hriatna chu in chhûng khur nunah a ni fova. Nutling leh patling miten an hriatna chu fate eng ang mi nge an neih atangin a lang thin a ni.

Judahote chuan in chhûngah ngun takin an fate an enkawlin an lo zirtir thin a nih kha. Pathianin Mosia hmangin in chhûng khura awm dân tur leh nun dan turte a lo hrilh ngun êm êm a, hrilh mai pawh ni lovin, thupêkin a pe zâwk a nih kha. *"Tin, hêng thu, vawiina ka pêk che u hi in thinlungah a châm reng ang a, in fate thahnemngai takin in zirtir ang a, in ina in thut lai te, in mut lai te, in thawh hun laite pawhin in sawi thin tur a ni"* (Deut. 6 : 6, 7).

Mizote hi Kristianna kawngah kan thang hle zêlin a lang a, mahse, a bul lo intanna ber hi kan ngaihthah ta deuh a arg hle mai. **Mizo miracles** bu (Chapman and Clerk) kan rama zosâp lo kalten an ziaaknaah chuan Pain a fa chaw ei dawna jawngtai lo a hmuh chuan, a fa hnênah, *"Kristianah pawh kan chhiar lovang che,"* a ti hial a ni tih an ziaak a. Tun laiah erawh chuan kan kohhr-nhotute leh Kristian mi fel tak vakte pawhin an fate jawngtai leh jawngtai loh an ngai pawumawh ta vak lo niin a lang a. Mahse, tunah a bul kan tao leh dawn niin ka bria a, Kristian chhûngkaw thu hi Mizoram puma **Kohhran Hmoichhiaten** nasa taka tan lain zir atân te pawh buatsaih a ni ta a. Mizoram Kristian nu leh pate tân malsawmna ropui tak a nih ngei ka beisei a ni.

Tun lain nu leh paten in tha sak hi kan tum ber a ni tawh a. Khawpuiah leh thingtlangah pawh nu leh pa fel chuan in leh lo din nan pawisa an

khâwl thîn. Nimahsela, in han tak leh tha tak din mahse, Isua Krista chu kan in chhunga lal ber a nih si loh chuan in chhung blim a tling lovang. Kan thawkrim thlawn mai a ni ang. Kan in leh lo te hi Lalpa min din sak a ni em le? hlêpna dik lova in sak te hi a va hlauhawm em! Setana'n a bul min tan sak a duh a ni Lalpan a sak loh chuan kan thawk rim thlawn dawn a ni. Kristian chhungkuaah chuan nu leh pa hi thuneitu leh mawhpburto nimahsela, Lal Isuan thu a neiin a lal ber tur a ni. Nu leh pa tam tak chuan an in chhûngah Krista chu hre chang lovin lalber leh thuneitu bera inggaiin ro an rêl fô thîn a, an hlawhtling thîn lo a ni.

Kristian chhûngkua hi mihring ten amahnia an ruat a ni lova, Pathianin a din leh a ruat a ni zawk a (Gen.1:27,28) Bible-ah pawh vawi tam tak Kristian chhûngkaw thu an sawina kan hmu a ni Nu leh pa, Pathian kut chak tak hnuaia inggaitlawma kûn thinte chauhin Kristian chhûngkua an din thei ang Kristian chhûngkua chu nitin, Pathian hmaah an kûn ho tur a ni Kan nitin hun hmanah hei hi a pawmawh ber a ni Ni khatah darkar 12 hnathawh theihna ni êng Lalpan min pe a, darkar chanve emaw a aia tam emaw tal chu chhûngkuaa Pathian pâwl nân nu leh paten hun an ruat tur a ni. Hei hi kan tih theih loh chuan Kristian chhûngkuaa inchhiar ve hi thil ngam awm lo tak niin a lang. Nu leh pa mawhpurhna a sâng hle mai Naupangte an têt lai atanga a bul tan that a tul a ni Naupang an nih lai chuan in chhûng hi an sikul a ni a, nu leh pate hi zirtirtu an ni a, chutiingin Pathian biakna hmun Biak In a ni bawh tur a ni Timothea te inchhûng hi kan entawn tur a ni. An inchhung chu Bible School a ni a, tawngtai leh Pathian fakna leh Bible zirna a ni (Tim. 3 : 14 ff) Tin, inchhung chu sorkar ro inrêlna din

ɬanna a ni bawk a, nu leh paten fate an thununna leh, dân an siam kha sorkar lo inɬanna a lo ni reng bawk a. Nungchang chhia leh ɬa a lo chhuahna bulpui a ni bawk a, tin, Damdawi in, (Hospital) in ɬanna a ni bawk a, damlo leh puih ngaite enkawlna anih avangin. Kan in chhûng chu fapa pathum leh fanu pahnih kan nei a englai pawhin tu emaw ber hi chu damdawi hnawih ngai emaw, tuam ngai emaw a nih loh leh damdawi pêk ngai emaw kan awm deuh reng mai a, Naupangte chu an hrisel lai pawhin an khûp emaw an kiu emaw an lo ti pem a, an dam loh leh damdawi pêk an ngai a. Ka fate chuan, 'Ka nu hi kan chhungkaw doctor a ni' min ti ɬin.

Tin, inchhûng khurah chuan nu leh pa leh faten a buhova ɬil tih chin hi a ɬa. A chângin hna thawh tûr insem darh te a ɬûl ɬin a. Mahse a buhova tih theih chi ngaihtuah brâm brâm hi ɬil ɬa a ni. Tin, chaw ei khamah emaw, chhûngkaw inkbawm bânah emaw, infiamna leh intihblimna neih fo hi inggainatna leh hlimna bul a ni. Infiamna mawl tak leh hlimawm si, nu leh pain an ngaihtuah fo tur a ni. Nu leh pa thenkhat chu fate bula intimûk lutuk an tam mai. A hun leh a hmun a awm tur a ni. In chhûng khura naupang nun a hlim chuan pawns lama thenrual an pawnsaah pawh mi hlim thei leh ngaihnatawm an lo ni ɬin. Chhungkua kan infiam tlân theih chuan chhungkuain Pathian kan be tlang thei ngei bawk ang. A buhova ɬil kan tib tlânna chu Pathian kan biak tlan theihna bul ɬanna a ni. Hoa ɬulhab i in ngai lo ang u, kan fate hi Lalpa laka kan ro chante an ni.

Kristian chhûngkuaah chuan engkim barsatna leh hlimna kan inhrilh tur a ni. Kristian inchhûngah chuan zalenna, hahdamna leh hmangaijna a awm

ngei tûr a ni. Tichuan a in sak dan chu mau in emaw, di in emaw, cement in emaw pawh ni se, a pawl lo. Theih ang tâwka chei mawin pângparte khâwiin Lalpa chênna leh a lalna hmun a nih theih nân leh kan inlêngte leh mikhualte pawhin Pathian malsawmna an dawn ngei theih nan, 'Lalpa kan in hi kan chhungkaw tan leh midangte tan malsawm ang che,' tinn Pathian hnênah thiolung leh tih tak zetin i h'an ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR:-

1. Kristian inchiing chu, sikul a ni a, Bible zarna bul a ni a, sorkar bul in tanna a ni a, tin damdawi in, lo in tanna a ni bawt tin hi ni theiin in hria em ? Mahni inchiing theuh a tân in lalût thei ên ? sawiho ni se.
  2. Chhûngkuaah inliamna leh intihlimna in siam thin em ? Hei hi Kristian chhûngkaw tih ngei tur niin in hria em ?
  3. Chhûngkaw tawagtaina leh inkhawmna nita emaw zantin in lei thin em ?
- A pawimawhia sawiho nise Nei tan ngei tûrin in-
buatsaih theuh ni se.

BUNG 2.

KRISTIANTE INNEIHNA

"Tin, Lalpa Pathian chuan mihring amah chauh-va a awm hi a tha love, amah tanpuitu tûr, a kawp-pui âwm mi ka siam sak teh ang" a ti a (Gen. 2-8; 1 : 26 - 28; Mat. 19 : 3-6)

"Mi zawnz zawnz zingah inneih hi chawimawiin awm sela, khum pawh tih bawlhhlawh lovin awm rawh se; inngaite leh urête chu Pathianin a ngaih-tuah dawn si a." Hebrai 13 : 4.

Tun lain Kristiante zingah awmze nei lo taka inneite tam tak an awm ta a. Chuvângin, Kohhran leh Kristiante hian ngun taka kan zir leh ngaihtuaha tûl ta hle mai. Mihring dam chhûnga mihring nun khawih danglam thei ber a ni a. Thufingin, "Inneih-na dik tak leh hlimawm chu vân ram tem lâwkna a ni a, mahse, inneihna dik lo leh hlimawm lo ve thung chu bremhmun tem lâwkna a ni" a ti a. Hlim taka nupa awm kan duh chuan inneihna awmzia Bible-in min lo zirtir dan hi ngun takin kan zir a tûl a ni. Nitinin inneihna a tam tulh tulh a, chuvângin inneihna lo awm chhan leh a bul leh a tum chu Kristianten lan inzirtir a hun ta hle a ni.

Inneihna lo inthanna chu Thuthlungblui atangin Pathianin a lo ruatna chu Thuthlung thar thlengin a chawimawiin mal a sawm a ni. Inneihna hi pawnlam atanga inhîpna leh induhna avânga lo awm chawp mai a ni lova, min siamtu ngei chuan a lo ruat vâng a ni. Rev. R. Veenstra-in a lehkhbabu siam Kristiante inneihna (Christian Marriage) -ah chuan hetiang hian min brilh a. Inneihna hian entir ropui tak a nei a. Pathiana Pa, Fapa, Thlarau Thiangblim inpum khat

(Triune God) hi nupa nihna hian a entir a ni, a ti. Tichuan. Pathian in ama anpuiin mihring a siam a, Pathian anpui ngeiin a ni a siam ni; mipa - ah leh hmeichhia-ah a siam a ni. *Gen. 1 26 : 27.*

Pa leh Fapa leh Thlarau Thianghlim chu pumkhat an ni a, mahse mi pathum ni si, nihna hiang leh inang lo ni si, inthural si, then theih loh a ni. Chutiengin nupa a in siamna hian tum lian tak a nei a, mihringte induhna avanga lo innei a, insiwi rem chawp ma ina ni lovin, Pathian thupèk leh thil tum a la ni zâwk a. (*Gen. 2 : 2,7*).

Tlûk chhiat hnua, sual bawia khung kan nih hnu atarg khân, inneihna hidik lo taka hman a lo nita a. Nupui tam tak neihna, inggaihna leh in itna, hurnate chu mihring chungah a lo thleng ta a. (*Deut. 21:13; 25:5 Korelute 21.23 Lev. 18 ; Gen. : 34:12;13*) leh limun dang tam takah kan hmu a, inhmangaihna leh in-pumkhatna pawh a lang thei lova. Mahse, Pathianin a hmangaihna leh felna leh ngaihdamna infin chuan Lal Isua ah chuan a thil tum chu a rawn din thar leh ta a Kristian sual bawia kan tâng min chhuahna hi ava ropui em! Kan thlarau nunna mai a ni lova, kan taksa awmdan leh nih dânte leh nun dânah hian Pathian thil tum chu tihpuitlina a awm zâwk can a ni.

Tichuan, inneihna chungchangah pawh Kristan Pa thil tum chu a rawn hlen chhuak tawh a, a bul dik tak bre chungio Kristian nula leh tlangvalte leh Kristian nu leh pate pawhin ngun taka zirin kan fate inneihna kan buatsaih tur a ni Kan faten mi awm thei leh kan duhzawngte an neih dâwn avanga lawm mai lovin, Pathian remruat leh thupèk chu an lo zawm tâkna chu kan lâwmpui tur a ni. Tin, nu leh pa thenkhatte chuan he Pathian lo ruat tawh leh tum hi bre lovin hmeichhia emaw, mo emaw an duh

vâng leh an inchnhûngin an mamawh avangin nupui pasal an in zawng thin. Thenkhatte erawh chu, tlûk chhiat hnua sual ânchhia avânga inîtna leh hurnate a vangin an innei baw a. Lalpa ruat leh din a ni tih pawh hre miah lovin. A bul inñan chhuah na ber chu kan hriat loh avangin inneihna hian malsawmna a thlen zo lova, chhûngkuaah buaina leh nu leh pa kârah barsatnain a lo khat thin. Kan Kohhran bruaite lû tak pakhat chuan, inneihna dik lo pawl zia leh zahthlâkzia a sawi a. In rûkte bi a zahthlâkzia, nu ber rûk han nih a, pa ber rûkra han ni baw nen engtinge Kristian Chhûngkua chu rûkra leh a rûk a nen chuan an din theih ang ? a ti a. Chuvângin Kristian chhûngkua kan ngaihtuah dâwnin ieneihna dik tak lan inñan fuh phawt hi a ngai a ni.

Nupate chu Lalpa dan zâwmtu leh Pathian pumkhatna tilangtu kan ni tih hriain pumkhat then theih lo'i inthuruai, inzawm kan ni tih kan hriat nawn ka duh hle. Tin, nupui pasal lo awm zêl tûrah pawh nu leh pa leh Fate pawhin Pathian thlittum dik tak ti hlawn tlingtu nih i tum ang u. Tichuan, Lalpa nupa hlim tak leh chhûngkaw hlim tak, amah chawimawit tu atan mal min sîwm sak ngei ang.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :

1. Kristiante inneihna hian Pa, Fa, Thlarau Thianghlim inpumkhatna entir theiin in hria em ? Engoge mahni dinhmun inngaihtuah baw tur.
2. Tûn laia inneite hian, Pathian ruat anga inneih na chu an hre phak lo hlein a lang a, dikin in hria em ? Nu leh pa leh Kohhrante ngei pawh hian an zirtir loh vang em ni ? Sawi ho ni rawh se.

BUNG :3

NUPA INPUMKHATNA

“Tin, chùng zawng zawngah chuan hmangaihna inbel rawh u, chu chu phuar famkimna a ni,” Kol. 3:14

...Mipain a nu leh a pa kalsanin a nupui a vuan ang a, tin, an pahnih chuan tisa PUMKHAT an lo ni tawh ang. Ephesi 5 : 31.

Mihringte khawsak dan leh dam chhung hun kan en chuan, nupa inpumkhatna anga inzawmnna hi a awm lo rêng rêng a. Thian inkawm ngeihna leh nu leh pa leh fate inzawmnate ai pawhin a thûk zawk a. *“Chuvangin mipain a nu leh pa a kalsan ang a, a nupui a vuan ang : tichuan tisa pumkhat an lo ni tawh ang,” Gen. 2 : 24.*

Mihring nungchang hrang nei Hmeichhia leh mipa pumkhata han insiam hi thil harsa tak mai a ni a. Pathianin pumkhat a tih anga awm lo nupa tam tak kan awm ngei ang. Mk 10 : 6 - 9-ah chuan, *“ pahnih an ni tawh lova, tisa pumkhat an lo ni tawh zawk a ni. Chutichuan Pathiamn a zawm tawh chu mihringin then suh se,”* a ti a ni.

1. TAKSAA INPUMKHATNA

Pumkhat tih hian Taksa leh rilru duhzâwng te, châk zâwng te, tumte a inmil tûr tih a entir a. Hengte hi kan lo hriat thiam loh avangin nupa tam takten buaina kan tawk thin Engmah inthup leh thil zêp a awm tûr a ni lo. Nupa pumkhata kan insiam tak tak theib loh avângin kan kohhran mi tangkai leh Kristian tha tak takte pawhin harsatna an tâwk fo thin a ni. Nupuiin emaw, pasalin emaw, tlin lohna

a lo nei thin a. Chutah tak chuan mipain a nupu, fel lohna kha ama fel lohnaah a ngai tak tak lova, ama taksa ngei a ni tih a hre thiam lova, pumkhar an nihna a hre tawh lova. Chutiangan, nupui pawhin a pasal fel lohna chu ama fel lohna angah a ngai thin lo a ni.

Kan kohhran thu tiam tirnaah pawh “I th pawhin i that loh pawhin, i hausak pawhin i pachhiat pawhin hmangaih taka enkawlin ka vawng tlat ang che. Thihna min then bma loh zawng Pathian leh mihring mithmuhi he thu hi tunah hian ka tiam a che,” tiin dân thianghlina inneite chu tiamtir an ni tawh a. Pachhiatna emaw, that lohnaate emaw a lo awm pawhin nupaa lo insiam tawh hnuah chuan inhmangaihna lantirtu leh tipungtu a ni zawk tur a ni. “Tin, chúng zawng zawng chungah chuan hmangaihna in bel rawh u, chu chu phuar famkimna a ni. Kol. 3 : 14. Mipa tlin lohna lai tak kha hmeichhiain a lo tanpuina tur lai tak a ni a, chutiangan hmeichhe tlin lohna lai kha mipain a lo tanpuina tur a ni. Tichuan, pumkhat nihna tak tak a lang dân a ni.

Nupa inpumkhatnaah hian Mizo-ten kan sawi tam loh tak, nu leh pa inpawlna hi a pawimawh êm êm a, Pathianin chi lo thlah a, lo pung tur leh nupa pumkhata siamtu atân a lo ruat tawh a. Pathianin a ruat chu a tul hunah chuan sawi hreh tur a ni lo. Pathianin hmeichhia leh mipa hi tisa châkna neiin a lo din a. Dr. Clyde M. Naramore chuan, he tisa châkna (hmeichhia leh mipa inchâkna) hi mihringten châkna (disire) an neihah hian a chakber a ni a ti a. Chuvangin, nupa nun tihlima tiblim lotu a ni fo va, tin, hriselna leh hrisel lohna pawh a chhuak thei bawk a, chuvangin ngun taka nupate chuan ngaihtuah tur a ni. Mipain ama duh tâwk a

hmuhna chauh leh hmeichhia in ama duh tawh a hmuhna mai kha a dik lova. Pathian chuan nupa ngêia lungawi dunna (pumkhat nihna hre reng) tûra a ruat a ni a. Hmeichhe taksa chu, a pasal ta a ni a, tin, pasal taksa pawh a nupui ta a ni. Lungawi dunna ngeia in hman saktu a ni. Mipa tam takin hmeichhia an hre thiam lova, an dawh thei lova, an ngaichâng peih lova, mahni lungawina leh châkna tihhlawhtlin an tum thin a. Tin, hmeiche thekhat-ten mipa duhna leh châkna an hriat thiampui lo va, an ngai thei lo bawh thin. He laiah hian nupaa Pathian hruaina atanga ngun taka ngaihtuah tur a ni. Tin, (sex) inpâwlina atana hriat turte pawh zir leh ngaihthlak a tûl ve bawh a ni. Bible atangin he hmeichhia leh mipa châkna hi hman dik loh a paw-zia leh Pathian tilungawi lotu a nihzia kan hre theub ang a. Chuvangin dik takin Pathian ruat ang a, amah tilâwmtu leh rupa tihlimtu, inhmangaihna ti-thûktu leh, Pathian pumkhata min dintu tum tihlawh-tingtu a nih theih nan he thu hi ka han telh duh a ni. A bul ber leh a tawpna chu hmangaihna nungchang Bible atanga kan han tarlan hi a ni fo vang. I nunah Pathian thu ngei chu tihhlawhtlin a ni em? Pathian hnenah lawmthu sawi chungin i duh leh mamawhte chu thlen nghal ang che. Anin a lo chhâng ang chia, tichuan malsawmna i tan lo ni se, Pathian tan ropuina ni bawh rawh se.

1 PATHIAN RAWNGBAWLINA ATANA NUPA INPUMKHATNA :—

D L. Lloyd Jones chuan a lehkhahu "Thlarau nun" (The spiritual life) a ziaaknaah chuan Ephesi 5 : 22 - 23 thu hi betiang hian nu leh pa chungah a bel a, "Nupui chu eng anga thûkin nge Pathianah a inpêk, tih a lanna chu a pasal lakah a inpêkna a thûk leh

thûk loh bian a lantir a, tin, pasal pawhin Pathian a hmangaihna a nasat ang zelin a nupui a hmangaih bawk ang,' a ti a. Hei hi Kristian nu leh pate hriet atan a ðul blein ka ring. Mahse, ring lotute nunah chuan kan la lût thei lovang a, (Mihring induhna avanga inhmangaih leh inpe zo takte pawh an awm thei a) Hmeichbiate kan in enfiah a va ðul em ? Mahni pasalte hmangaihna tak tak nei si lova, Pathian rawngbawl kan tum chuan kan ðhelh deuh a ni tih i hria ang u. Tin, pasal pawh Pathian rawngbawltu leh hmangaihtu nia inngai si, mahni nupui ngei pawh a hmangaih si loh chuan a kal diklo tih a inhre ngei tur a ni. Nupa inkârah engemaw, Harsatna lian tak a awm ðhin. Mahse kan hnehna tur chutuna Bible kan tar lanah bian din tlat tur a ni.

Nupuiin emaw, pasalin emaw hmangaihna nun dik tak Bible-in min hrilh ang hi keimahniah a awm em tih kan in enfiah theih nân he Bible châng hi i lo chhiar nawn leh ang u. "Hmangaihnain a dawh thei a, ngil a nei bawk ðhin; Hmangaihnain a itsik lova, a infak lova, a uang lova, a che mawi lo lova, mahni hma a sial lova, a thinur duh lova, sual lamah a ngaihtuah lova, fel lohnaah a lâwm lo va, thutak erawh chu a lawmpui ðhin a, engkim a tuar hrâm hrâm a, engkim a ring a, engkim a beisei a, engkim a tuar chhuak ðhin' I Kor. 13 : 4-7.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :—

1. Nupa inpumkhatna bian Krista leh a Kohhran inpumkhatna entirin in hria em ? Kristan a Kohhran tân a nun a pe a, Nupa pawh chutiangan kan dam chhûng nun chu kan pasalte tân emaw kan nupuite tân emaw, kan hlan em ?

2. Tisaa nupa inpumkhatna (inpawlna) hi hman dik a tulzia a remchan chuan sawiho ni se. Pathian duh danin an hmang em tih ngaihtuah bawktur a ni.
3. Nupui emaw, Pasal emaw, Kohhrana tngkai tak leh inpe tak site, mahse nupa intithiam mang si lote hian he bunga min zirtirna hi an thelh em ni ang?
4. Fngvanginoge Kri-tian nupa kârah inthen duhna te leh inthenate a awm thin? Pathian kan zah lohna a entir a ni lawm ni.?

BUNG 4

KRISTIAN CHHUNGKUA PA DINHMUN

*Zahawm tuka fate killawia mahni inehlung
Khawsa' rel fel thiam wi a ni tur a ni.*

I Timothea 3 : 1.

*Nangni pate u, in fate ti thinur suh ula, Lalpa
thununnah leh zilhnaah chuan enkawl zawk rawh u.*

Ephesi 6 : 4.

Clyde M. Naramore chuan, "Mipain a dam chhûnga a tib tur ropui ber chu Kristian chhûngkaw din hi a ni" a ti. Thuthlung hlui hunte kan thlinn pa tha leh tha lo tam tak chanchin kan hre thei a, inehhûnga pa dinhmun pawimawbzia hi zir tham tak a ni. Thuthlung hluih chuan he leia pa bi a sawi lang tam êm êm a, vawi sang aia tam sawi laon a awm a ni.

(1) He leia pate hi Kristian inehhûngah, Pathian aiawhin an ding a ni :

Pathianin hmelma kan nih lai pawh a, a Fapa thisena min tlanchhuah tawh avangin, hmangaihna tâwp lovin min hmangaih a, chutiingin he laia pate hi a mah Pathian anpui ngeia din an ni a, a nupui leh fanaute chu hmangaihna tâwp lovin a hmangaih ve tur a ni. Pa chu inehhûng khur mamawh leh jûl zawng zawng lalûttu tûr a ni a. Tin, chhûngkua a vawng him tûr a ni bawk a, thil hlauhawm leh, thil tha lo, lo thleng tur lakahte a inehhûng a vawng tha tûr a ni. Tin, chhûngkaw puithiam nihna a chungah a ionghat a, inehhûnga mamawh leh tulte Pathian hnêna thlentû tûr a ni a. Naupang lo seilen dân tûrah te leh enkawlinaah te mawhpurhna a chung

ah a in ngat a, a faten thil sual emaw an lo tih pawhin pa mawina leh mawi lohna a lang a ni. Tu fange? tih leh pa hmung zawhna hi a awm hmasa ber so thin, Pathian thu pawina pate hi engemaw chenah chuan iachhông khurah Pathian aiawhin an ding tih a tilang a ni

“Pain fate a khawngaih eng hien Ialpa chuan Amah tihute chu a khawngaih thin” Sam 103:13. Pathian leh he leia Pate hi tehkhiana atan Bible pawh bian vawi tam tak a tar lang a ni. Pathian chuan chhôngkaw pa ber kal tlangin malsâwmna a vur duh thin a. Pa tam takte chu Pathian malsâwmna hnâr nih aia an iachhônga Pathian malsâwmna dâltu an ni zawk thin. Mahni inenfiab a tûl hle a ni

(2) Pa chuan nupui fanaute a thununin a vawng-him tur a ni: Thununna dik takin; pa chan inchhôngah ro a rel tûr a ni. Pathian thu chuan, “Pa thurun loh fa tunge awm ngai le? Fa zawng zawng hlawh thin thununna chu hlawh lova in awm crawh chuan fa tak ni lovin sâwn in ni ang asin.”a Heb 2 : 8. Pathianin amah ringtute a thununna entirna atan a a rawn tar lang hial a ni. Pa, mahni inchhông thununna dik leh fel taka enkawl lote chu Kristian tha an tling zo lo a ni.

Elia chuan a fate a en kawlna kawngah Pathian thu chu a zawm lova, a fate sualna chu a tria, mahse a khap bet tak tak lo a ni 1 Sam 3 : 13. Tichuin a fate pahni, Hophnia leh Phiuchasa chu a rualin ni khatah an thi a, tin, an chhôngkaw biwhchhiatna chu inthawinaio enaw thil hlinin emaw engtikah mah tibkian theih a ni tawh lovang, tiin Pathian thu rapthlak tak a lo thleng ta a. Puithiam rinawm tak nia rawng a bawl liin hetiang thu hi a lo thleng ta a ni. A faten thil an tihualte chu bre reng chung pawla

a khəp tak tak loh avang a ni. Thenkhat chuan an fate hi thínur tâwk chauhvín an hau a, simna tûrin an ti leh si lova: David: pawh kha Pathian hmanghaihtu ni mahsela, a fate a enkawl tha lova, a inchhûngah rorêlna fel a awm ta lova, a nun chu a lo brehawn ta êm êm a nih kha. A f.p. Adonijah chu a lakah a hel a, tin Amona chuan a f.rnu Tamar a sual a, tin, Absalom a chuan a pa a dova, a lakah a hel ta a. Buzina nasa tak a lo chhuak ta a. Pathian thu chuan fate thatna tûra thunun tûrin pate mawhpurnna a pa a, Mōsia dânah phei chuan ta thuawi lo chu lunga den hlum tûr a ni (Ex. 20 : 12). Thufing chuan, “I fa chu vaw mah la a thi dawn si lova” a ti. A jûl phei chuan na taka thunun pawh buam tur a ni. Mahse, thunun tih hian hau leh vuak emaw a kawh lova, hmangaihna nêh jawngtai chungin awmze nei tak a ni tur ani.

Pa chuan inchhûng khur kaihhruai dânah tum fel ta' a nei tûr a ni. Joshua chuan zâm hauh lovin, Pathian ring chungin. “Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl ni” a ti ngam a ni (Joshua 24 : 15). Kohhran hruihu ni tur phei chuan Paulan Timothea hnênah “Inchhung khawsak rêl fel thiam mi a ni tur a ni” a lo ti hial a ni.

Bible kan zir laiin Negro chhûngkua Pathian thu zir an awm ve a, fa panga an nei a. An pa chu nupui duat thiam tak leh inchhungkhur ngaihtuah mi tak a ni a. A fate a enkawl dan chuan ka rilru a khawih hle mai. An pa chuan thing pheh hlai tak, (Blackboard) sikul naupangte zirtir nâna hman ang hi a siam a, chutah chuan an fate hun hman dan tur fiah takin a zia a, a tar a.

Zing tbawh hun; -

Lehka zir hun:- -

Hnathawh hun:—

Thiante nena infiam hun:—

An hawn nun:— tiin a ziaak thlap a.

A dar zâtte a ziaak vek a, hetiang hian ngun tak-in an fate an en kawl a. Tin, an chaw ei zatte pawh a ruat a, ei tlêm lutuk emaw, tam lutuk emaw a remti lova. an thlêngih an ei zat tur a ruat thlap thin. Hetianga an fate an enkawl na avang hian an fate chu Sikul-ah leh, Biak inah pawh thil engemaw hun bik neiah chuan kan chhawr êm êm a ni. Kan rama Kristian paho pawh hian hetiang tak hian an fate enkawl ve thei se a va lawmawm dawn em?

Tin, pate hian an fate thiana siam an tum tûr a ni. An têt lai atangin thunun leh enkawl pawh an awlsam phah bawk ang a, an rilru zâwlpui zela kawmngelha, infiamhona neih tlan lo hian thu awihna nunah pawh a hruai lût thin a ni. Tichuan chhung-kuaa Pathian thu sawihote; inkhâwmna neichte a lo theih tanna bul a lo ni dawn a ni.

Kan hotu pakhat New Zealand-a mi chu a fapa amah aia sâng zâwk tawh nen hian an inkawm ngeih êm êm a, an inzui reng mai a. Sport neih hun a ni dawn tawh a, a fapate chu zing dar li-ah practice turin an tlan thin a. An nupain an fate tlân en turin tûktin hian an tho ve thin a, a la zing si a, mak ka ti thin hle mai a. Mahse, an fate laka an inpêk zawh-zia ka hmuhin entawn tlâk hlein ka hria. Fate ngai-nat zâwng nu leh paten an ngaihsak peih a, an enzui peih chuan, sual lakah pawh sawi leh hriih aiin an hum zawk a. Tin, an fate pawhin nu leh pa thu an zâwm awl bik a ni. Pa, thiamna sâng tak nei pawh an ni thei, tin, pawisa tha tâwk tak la lûtin khawtlâng tan pawh tangkaiin fak hlawh mi tak

pawh ni sela, Pathian lam aʔangin a pawimawh berhmaih an neih fo chu inhhûng khur enkawl na hi a ni. Pa ʔhenkhat chuan pawisa leh silh leh fên leina an thawh chhuah chuan inhhûng lam an ngaihtuah zui ngai tawh lo a ni.

ʔhenkhatte chuan p̄chhiat lutuk avangin in-chhung khur enkawl naah thiam inchantirin Kristian chhûngkua tak tak din thei niin an inbre ʔhin lo. Mahse Jakoba chuan a fate chu Beram vengtu hna aʔangin a ʔan a. Gen. 40 : 32. Tin, Jebedaia chuan a fa chu sangha man hna a zirtir a. Tin, Josefa chuan a fa chu tuboh leh thirkhen hmangin hna a ʔan tir a. Tunlai erawh chu nuamsa tak aʔanga fate enkawla in leh lo din kan tum a, Mahse hlawhtlinna bul a lo ni chuang lo. ʔapa thinlung ril taka inziak leh thurûk, a pa fuihna leh zirtirna zâwk chuan chhungkaw hlawhtlinna a rawn thlen ʔhin. Pa, sum leh pai inhhung tâna la lut thei tak, nimahsela, in-chhunga a hun hmangngai lo ai chuan, nupute nena inhhung khur ngun taka vawng leh uapa enkawl mi chu hna hniam zâwk thawk pawh ni se, a la dung chbuak ngei zawk ang. Nupui fanau hlim taka kawm ʔhin leh, uap ʔhin pa chuan ama hlimna leh bah-chawlhna a bria a ni. Pa mawhpurhna lian tak pa-khat chu, a inhhungah a nupui leh a fanate hlim taka siam hi a ni. hlimna hi sum leh pai leh silh leh fên ngawt a ni lova, hmangaihna nuna inkawm ngeih taka engkim tib dun zêl hi a ni zâwk.

3 Pa chu inchnhông khurah chi thlahtu a ni.
angin Thlarau chi thlahtu pawh a ni tur a ni.

Jakoba chuan a thlahte thleng Lalpan mal a sawm turzia thutiam a hmu a. Gen. 28 : 10—22; 35:9—15. Nang i thlahten i thlarau nun malsawmna chu an chang ve ang em ? I sum leh pai chuan rei a dath dawn si lova. Nova chuan an chungkaw chhandamnan lawng i tu a, nang in chhungkaw chhandamna lawng Krista Isua-ah chuan inchnhungkua hruai lut ve ang che. Khawvel thil leh tisa mamawhin hah hle mah la, tun achin hun rei loteah chuan an thawm hnaw tha tak mbelle khân hlutna a nei tawh lovang a, nakinab chuan sikul a i kaltirna kha engmah a lang tawh lovang. Chatuan hun tâwp lovah chuan tun dan chhunga inchnhung khur nun dan chu a lang dawn si a. Nang Kristuan pa tha' tak i fate, i nupui te tel lovin, lungduh zawng zawng chatuan hmunah chuan Lalpa chu i tawh ngam dawn em ni ? Tu ber nge kio lovang ? Mittui ren tan lak a va hun em !.

Chlungkaw machan din la, Lalpa thute zirho nân i hunte hmang tha la, i fate chuan i nunah rah thlamuanawm tak an hmu theih nân thlarau chi thlah ang che. Mihring chi thlah mai chu a hlauhawm a, thlarau chi chhe thei tawh lo chu i inchnhungah thlah turin, Lalpan i nunna a la pawh sei sak che a ni tih hria la, tichuan lei malsawmna pawh Lalpan a vur ngei hawk ang che. In chhungah pa i ni tih chu inhmuh chhuak thar leh la, i dinhmun pawimawhzia chu hriain rilru leh thilung takin Lalpa tan inbuatsaih rawh u.

Lalpan chbungkaw pa ber kaltlang-a thu sawi a duh fo thin a. Nang Pa ber, Joba din hmun kha han ngaihtuah teh ! Joba kha mi nei nung leh mi hausa tak a ni. Fapa 7 leh fanu 3 a nei a. A faten

thil an lo ti sualin Pathian an lo sawi chhia a ni mah na tiin an za a hming kimin halral inthawina a hlan thin a ni. Zing takah thoin hetiang hian a ti thin Pate u in enchiang teh u, Upa te leh Pastor leh rawngbawltute u, zingah thoin in fate hming kimin, in chhungkaw hmingin, Lalpa tan inthawina thianga hlim in hlan thin em ?

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR:-

1. Pa fel leh fello hriatna chu an fate nun dan leh din hmun hian a lantir a ni, tih hi a dik in ti em?
2. Pate bian an nupui, fanaute Lalpa hnena hruai hi an mawhpurhna a ni a. Pain a ngaihsak loh chuan nu tan chuan a harsa lutuk a ni. Sawiho ni se.
3. Joba chuan an chhungkaw hming kimin halral inthawina a hlan thin. In ti ve thin em ?.

BUNG 5

KRISTIAN CHHUNGKAW A NU DINHIMUN

*Hmeichhe khawsak tha chu a pasal t. n Lallu-
klum a ni a. Ihu. v. gte 12 : 4.*

*Ngai rawh, thufing tawi hmang apiangin he thu-
fing tawi hian hmang. A januin a nu a chhun
uh hi. Ezek. 16 : 41.*

*He rou pang d' l hian ka jawngai a ni a. tin,
Lalpa chuan ka dil chu mi pe ta a. Chuvangin kei
pawhin Lalpa nhenah ka hian a ni. A dam chluog
zawnga Lalpa tana hian a ni. I Sam 1 : 27, 28.*

1. Nu pawimawhna ;

Tun lai khawvel atana Kristian nu pawimawhzia
hi turng sawi kim ther ang le ? May Varderbilt
thir dan chuan, tun laia kan nulate za zela sawm-
kua pali (94) te hian pasal neih an tura a, mahse
chung zingah chuan za zela pathun (7) te chauh
hian inchhung khura nu nihna rilru leh huanna tek
ne te chu an ni, a ti a a ni. Tun laia in er tam zawk
te hi Mizoramah ngei pawh han thir di. Kristian
chhungkaw din tur leh fanau enkawhna rilru reia ni-
neite chu an tlêm hle âwm e. Nute hi kan demawm
viau lo maw? Kan fate kan lo enkawl that lohna a
lang Chiang hle a ni. Nute hian inchhunga kan thawh
tur hna ropui tak hi ngai pawimawh lovin hna dang
kan dap thin em ni? Vawi khat chu French rama
mi thiam leh roreltu-ho thu khawmin Nepolian - a
hnenah "Engnge ni French ram hian a mamawh
ber," ? tiin an zawt a, a ni chuan kawng dangin a
chhang lo. French ramin a mamawh ber chu "Nute"
a ti ta zawk a.

Tin, St. Augustine-chuan, "Nuhote min han pe teh u, tichuan anmahni hmangin khawvêl hi ka'n thlak danglam teh ang' a ti hial a ni. Lincoln-a chuan a nu laka bat a ngahzia leh a nu enkawlina chu a din chhuahpuizia a ziaak a ni. Timothy Dwight-a chu a hlawhtlinna thuruk an zawt a. "Nu tha ka nei a ni" tiin a chhang a ni. I fa chuan engtinngae a sawi ve ang? Ram leh hnam a lo din chhuah theih nân sipai huaisen tam tak aiin Kristian nu thate an pawimawh zawk a ni. H. Benson nauping nun chhûttu chuan, "Nu tha hi ram tâna dotute aiin an hlu zâwk" a ti.

Nu pawimawhna tib hian a huap zau êm êm a A fate chungth chauh ni lovin, pasalte nun thlâk thleng daib theihna a nei a ni Pathianin hmeichhia hi mipa hnuaiah dabin a tanpuittuah siam mahse, hmeichhia hian mi hñeh theihna a nei tlat a. Pasalte nun pawh siam tha a, hruai saal thei an ni tib kan bre bawk tûr a ni.

Tin, inehhûng khurah nu tha leh fêl awmna chu inehhûng hlim leh nuam a lo ni thin. Nu nun dân a zir in inehhûng a nuamin a nuam lo thei tib hi nute pawhin hriata a in ngaihtuah a tul hle a ni. Nupa hi mahni maiin emaw, fate nen chauhvin emaw awm theih a ni lova, chhûngte dang unaute emaw, pi leh pu emawte nen chên tlan a tul a. Chutah chuan nu dinhmun hi a pawimawh tak zet a ni.

Tin, in chhung ei rêl thuaht te inchei mawinaah te, nuin a inehhûng chu Krista Lalna hmun leh chên nân a buatsaih tur a ni. Naupang ber atanga upa ber theingin lungawi tlanna zawrgin; Lalpa'n a remruatahte chuan mal a sâwm duh zawng a ni nge ni lo tib Kristian nu chuan a ngaihtuah reng tur a ni.

2. Nu mawhphurhna, a pasal lakah:

Nu hien a pasal enkawl' leh tanpui hi a tih tur amasa ber a ni a. Pathianin hmeichhia a siam ni atang rengin mipa tanpuita atana din a nih kha. Pasalte khawar hnêntu leh tihlîntu tur a ni a. Tin, a taksa leh silhsen enkawl saktu tur a ni a. A pasal ei leh in tur siam saktu tûr a ni a, ei tur a siam pawhin, a pasal rgahnat zawng leh tur tih zawng chu a thliar ber tur a ni. A pasal enkawl chu a tih tur ber a ni. Kan pasal ten inehhungah emaw, lohhranah emaw mawh phurhna pawimawh tak an chelh lain, nuten hriatpuin kan fuhin kan tanpui tur a ni.

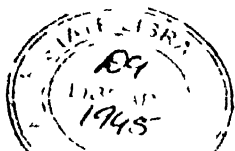
Mizo nute hian pasalte enkawlina kawngah zir tur tam tak kan neih ka ring. Kei ngei pawh hian zir tur rgah hlein ka in hre thin a. Tling lo ka inti ble thin. Pathianin rute mawhphurhna atan a lo ruat tawh a. Kan pain chawpuar taka a ei hi chuan amah aiin ka lawm zâwk thinin ka hria. Pastor nupui pakhat pawhin a pasal ke fai takt a han sil sak chuan a pasal aiin a lawm zâwk tih thu min hrih a. Mipa tanpui enkawl turin Pathianin hmeichhia hi a lo ruat a nih avângin pasalte tihlima enkawl ngun apiang chu nu hlim an lo ni dawn a lo ni a. An taksa enkawlina mai nilo, anrilru leh thinlung tilawmtu tihahdamtu, leh an thlirau nunna pawh tichaktu nih hi nu tih tur rengi Pathian ruat a ni. Hmeichhe tha chu a pasal tan lallukhum a ni ti Bible-a kan hmuh angin Kristian nuhote hian kan nihna tur renga Lalpa lo ruat chu zawmin, mahni pasalte tan lallukhum mawi tak nih tum theuh a va tul em! Kan nihna leh tih tur ber Lalpa min ruatna ti lova mahni a tul dang kan in siamna hian kan pasal'e a ti chak lo thei a ni.

3. Nu mawhphurhna a fate chungah:

Hini hi nute tana entawn tur tha tak, Biblein man hrilh chu a ni. Pathian thil thlawn pêk, lei ro hi ber mai, a fa chu Lalpa a petu hnenah a hlan a, A pai lai ațangin Lalpa tara pêk tiamtu leh a sên têt ațang pawha, a rilru zawng zawnga Lalpa tana buat saih chu a tum ber a ni a. A fa chu chaw a pêt laite, a silbfen a buat saih laite leh a pawm laite, a tihmut laite pawha a thilunga lian ber chu Lalpa tâna, a fapa buatsaih hi a ni. An mawina tur ringawta cheite, an tharlenna tur ringawta ci tûr tha pête hi Hini thilung a ni ve lo. Kan fate Lalpa tan enkawl ve ila kan hloh dawn silova.

Hetiang nu hi a ni St. Augustine pawhin khawvêl tidanglamtu atân a duh chu ni. Hani chuan hna dang zawng zawng aun a fa awm chu a thlang a, hmân lai deuh chuan, nu m hni fate awm ringawt ngaihtuah chu thatchhia an ti thin. Mahse, an hnat thiam loh vang a ni. Tin, nute pawhin, an thilunga Pathian tân a, fate buatsaihna rilru pawh an nei chuang bik lova.

Pathianin ama anpuin, a duh takin a din a, mihringte hi chhan nei lovin a siam lo. A siamtu chawimawi tur leh tilawmtu atin a siam a, chuvangin nute hian kan mawhphurhna hi a nasa hle a ni tih hriat a tul a ni. Hrin thlak ngawt mai a, enkawl nan a hun hman kan huam leh si loh chuan a rap-thlak a ni. Kan thlahtute lo bawhchhiatna houaiah chuan an boral mai zawngin, chatuan hremhmun chu an chan a ni dawn si a. Ramsate aiin mihringte kan danglamna chu chatuan nua kan pianpui a, chu chu hremhmunah nge kan hman ang vân ramah tib hi zawhna ropui ber a ni.

Tichuan, n' epin i i, nu leh pa kuta an ta inngah
vek laun, tate an the i m fre reng an hun tha kan
chuh tur a ni. Naupang hun hlut zia hretute leh
chhüttute chuan, naupang chu kum sarh an nih hn aa
ngun taka enkawl chu an dam chu tong an kan ta a
ni tawh an ta rap. Hetih hun lai hian, nu leh pa
an ring zovra, an le inngah nisa a, an hun thatalai
hi kan pur jela chuan a va uawm dawn em! Sap
thufing vekon, "Naupang kum saun pathum ni chu
i am pha rean lo ang a ti a ni." A awmia chu
tlenawl riru an lo pa taw a, than man leh zilhnate
chu zawn an, re h i tha an duh tawh zawk a ni.
Mahse, theikhat'en zilh leh thunun an tan chluah
si a, nu leh pa timtak chuan a hun tawh lovah
thunun leh zilh an tan ve chauh avangin, an fate an
ti luhlul zawk thi. An len hun ngawt ngahihlel-
te chhangchhit leh thun thun ngawt ngahihlel
tûr a ni lo. An hun tha hi a ham kan hlau zawk tur
a ni.

Mrs G. Christian chuan naupang enkawl a
pawmawhia leh an tana hun lman ral hi a hlut-
zia a hmu chang em em a, tichuan hi a phuah ta
a. A châng lmasi berih chuan ama hun ral ta
zawng zawnga a fate enkawl nân a hun lman te kha
a thlawn a nih lohzia a brilhsiah a Tin, a chang
tawp berih cauan Pathian aw a briat chu hetiangin
a brilhsiah a.

*'Tal phu'phah repui kmaa i din hunah,
He thu lawmawm lu i la hre ngei ang,
I hun ral tate kha a thlawn love,
Duh tak, hei i fate zawng zawng an awm' tiin*

I fate i enkawl avanga thil dang i thawh hman
lohnate leh iakhawmte i theih loh chângte pawhin
Lalpan hun tha a pe che tib ere reng la miten ere

thiam lo mahse, Lalpan a hriatpui che asin! Kristian nute Lalpa hmaah kan fate tel lovin kan ding ngan dawn em ni? Hoa dang kan thawh thatte kan sawi ngam lovang. Nu tam takin kan fate tâna tha leh nakin hun tûr ngaihtuabin kan buai a, mahse, tun hun ngei; nitina an mamawh chu kan tih loh phah si chuan a pawh hle ang. Nakina an lo retheih hlauvin, tûna anhun hlu hi kan khawh ral tur a ni lo. Pathian hnên atanga chhuak finna leh thuamna lo chuan hriatna ringawt te, tumna ringawtte chuan hlawhtlin theih a ni lo. Tnenkhatte chuan thiam inchanur takin sawi chu a awl a, tih eraw chu a har a ni an ti thin. A dik chiah reng a Pathian chakna leh thuamna dilin thi lung kan hlân tur a ni.

Pathian hnenah kan fate a mal tê tê-in kan hlân so tur a ni. A upa ber tân a hrangin jawngtî a, a dawttu tân a hrang bawkin a ruala an tâna dil sak chu a tha a, mahse, a mal tê têa an puola jawngtaina neih a tûl a ni. An mamawhte a lo hrang a, an harsatna pawh a inang lo thei a.

Aw le, nute hi Pathianin kan fate nungchang siam thatu tur leh cakawltuah min ruat a. Kan fate nun kan tichhe thein kan siam tha thei a ni. Davida chuan fa tam tak a nei a, (Fipa 19 leh fanu 1) II Samuela 3 : 2-5; 5:15-16; I Cron 3 : 19 leh zia dangah te a lang a. Mahse, pa pakbat fa si, an danglam êm êm a. Amona te, Absaloma te ring lo hnan laka a fate chuan an ti lungngai êm êm a. Solomona te, Nathana te, nu tha fa chu an danglam bik a ni Chuvangin, fate hian nu dinhmunan lantir thei a ni. Lei ro hlu ber Lalpa pek che enkawl tha lovin sum um in intibuai lo ang che. Lalpan in mamawh chu a pe ang che tih ring ngam bawh ang che.

Pathian brenah kan tlin lohnate ruang a, thinlung tawngtain kan kûn tur a ni. Kan hun thate lo am tawh mahse, Pathian tan thîl harsa a awm lo a briain, kawng tha dang min buatsaih ngei turin an dil tur a ni. Hoathawh brang brang thawkin emaw fona leh thiamna inang lo mahse, aman min tanpui lo tiam hmasak tawh avangin kawng min buatsaih tak hi a tum a ni zâwk a. Mosia nu, Jokebedi pawh tha nu mâwl ve mai leh ngawi chawi tak a ni a, mahse, Lalpa tân a fa chu a lo buatsaih a nih kha. Mosia chu kum sawm pahni hnuai lam kha Pathian ring mi, a nu enkawlinaah a awm a, chumi hnuah chuan khawvel fionna leh thiamna zirin, Aigupta ramah ring lotute nen chuan kum sawmthum vel chu a hun a hmang a. Mahse, a nuin a têt laia Pathian tâna lo buatsaihna chu a bosan lo a ni. “Naupang chu a kelua awm kawngah chuan zirtir la, a upat hun pawhin a thlah lovang” Thuf 22 : 6 Kan fate zirtir hi a thlawn a kan dawn a ni. Lawm chungio Jokebedi angin kan fate i enkawl ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TUR :—

1. A sanuin a nu a chhûn tih thufing hi a dik i ti em ? Mahni in en chungin tûl nia briatte sawiho ni rawh se.
2. Nute hi Pesalte tân Lallukhum kan ni hlawn em ? I pasal tân Laliukhum mawi tak nih i lo tum tawh thîn em ?
3. Fate enkawlina kawngah (mahni tlin lohna) hmuh chhuah tharte a awm chuan sawiho ni se, Tin, midangte tih ve a tina kan duh te, beta tanga zir emaw, mahni lo tih thinte sawiho ni se.

BUNG 6.

NAUPANG NUN DAN LEH A KA'HHRUAI DAN TURTE:-

Chutichuan Manoa (Samsona Pa) chuan Lalpa hnenah a ngen chiam a, a hnenah, "*Aw Lalpa, khawngath takin, Pathian mi i rawn tirha kha ka hnenah lo kal leh sela, naupang lo piang tur chu engtinngae ka tih ang (kan enkawl ang) min han zir tir rawh se,*" a ti a. (Rorotute. 13 : 8)

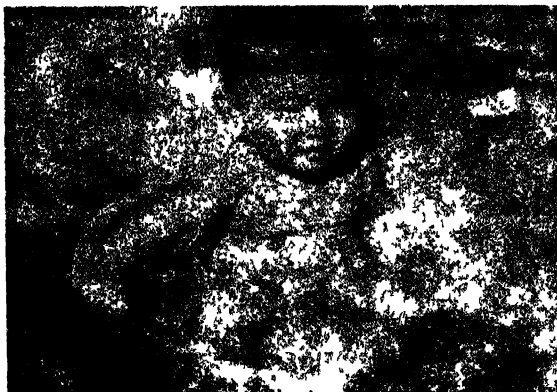
Tin, heng thu wawiina Ia pêk che u hi in than lungah a cham reng ang a, in fate thahnenngai takin in zirtir ang a, in ina in thut lai te, kawnga in kal lai te, in mut lai te, in thawh hunte in in sawi thun tur a ni. (Deut 6 : 6,7)

Hani chuan Lalpa hnenah fa a dil a, tichuan a pai hma a pang leh, a pai lui atangin, Lalpa tâna h'an a tiam a. Iio, Manoa chuan chutiang bawkin a nupuiin nau a pai dawn tih a briat atangin, nausên lo piang tur chu a enkawl dan tur Pathian a zawt a ni. Loisi leh Uniki chuan Timothea chu naupang tê a nih atangin Lalpa tân an buatsaih a.

Aw le, naupang enkawlina chu nu leh pa chung-ah a inghat tih Chiang takin kan târ lang tawh a. Mahse, engtia enkawl tur nge tih kan briat a tul a. Naupang enkawl dan kan ngaihtuah laiin, an nungchang tlângpuite kan briat a ngai bawh a. Nu leh pa tân chauh pawh a ni bik lova, nula leh tlangvâlthe leh Sande sikul a, zirtirtute pawhin an briat tur pawimawh tak a nih avangin, naupang nurgchang tlângpuite leh an tâna briat tur tulthe kan ngaihtuah ang a, an awm dân tura Pathian s'am chu an sual bik emaw

Henin, kan dawh thei lova, hremnate an tawh so thin
ni, Tin, thenkhatten, naupang dan a ni, tiin an
awmdan tha lovahte pawh an thlahthlam mai mai
thin a. Chuvangin, he bung atang bian zir tur tam
lak kan nei ngein ka ring.

**A. NAUPANG NUN DAN LEH
AN MAMAWHITE**

Mama

Kum 0--1

Nausên kum khat hnuzi lam hi chu a bik takin nu mawhphurhraah kan dah lo thei lova. Nu mawhphurhna hi chhûngkuua hri t tlan a nih loh chuan thil barsa tak a nia, chuvangin, pate leh midangte pawhin, nu mawhphurhna pawinawh tak mai, naute enkawlina hi tha taka an tih theih nân, hna dang thawkah emaw, an phûit lotuk tur a ni lo. Tin, naute tha taka nuin a chawm theih nân, nu chu ei lamah pawh duat a tul a ni.

Nautê chu kum pawh a tlin hma leh khawvel êng ao hmuh hma atang rêngin nu chuan a chawmin Pathian hnerah pawh a hlan thin tur a ni. Hmeichhia nge mipa ni ang tin ngaihtuab ringawt ai chuan Lalpan a ram tizautu h leh a rawngbâwltu rinawm tak ni tûra a din ngei hi kan dil tur chu a ni zawk Sa-

muela te, Samsawna te chu an nu leh paten, an pian
ana atangin, eng anga enkawl tur nge tun Pathian
hnenah an thlen thin.

Lalpan he khawvel eng hmu tura pum chhung
atanga a lo pian chhuah ni atangin, Pathian hnenah
lawmthu sawi chuagin, theih tawp chhuah a, Lalpa
ana kan enkawl chu kan tih tur a ni.

Nausên kum khat hnuai lam an nih lai hi an
phan nasat ber hun l' a ni a. Hetih hun laia enkawl-
na tha an hmuh loh chuan an dam chhung nun a
khawih buai thei a ni.

A tlangpuun, thla khat atanga thla thum an nih
lun. an rih lam kg thum leh a chanve an ni tur a
ni a. Tin, thla ruk an lo tlinn a lêtin an thang thin,
kg sarh an tling tur a ni Tin, thla 6-10-ah chuan
kg sawm vel an tling tur a ni. Tin, kum hnih an lo
nihin kg sawm pahnih leh a chanve an rawn ni pha
ngei bawk tur a ni. An than dan a lo muang hret hret
a, kum khat hnuai lamah an thang nasa ber a ni.

Kum khat hnuai lam an nih laia an chum emaw
an thau that emaw an rih dan tur anga an awm loh
chuan, au thluak than dan a khawih pawl thei a. Hei
hi hnam fng zawkte chuan an ngai pawmawh em
em a, hnam leh ram a than theih nân, nausên enkawl
that hi a lo pawmawh tak meuh a lo ni a. Nu hnuê
mai ni lovin, chaw tha tlang an pe thin. Mifing
ngaihtuahna tha taka an lo puitlin theihna turin, kum
khat hnuai lam an nih atangin a intan daih a ni.

Tin, natna chi hrang hrang pawh lo vei sela, nau
sên a hrisel that a, a taksa a rih tawk chuan, natna
lo tuar theihna a nei tam bik a, na takin lo tuar
mahse, an tha chhuak l' h thin. Nausên a chak tawk

loh chuan, natna lo kal a lo hneh thin lova, a lo thihpui mai thin a ni. Bhutan ramah hian naupangte enkawl ngun a pawimawbzia an la hre tawk lo êm êm a. Za zela sawmnga naupang kum nga hnuai lamah an thi a ni. Mizoramah pawh naupang tam tak, kum nga hnuai lamah an boral thin. Tam takte chu enkawlra tha an dawn loh vang a ni ngei ang. Sap ramahnte chuan za zela sawm naupang kum nga hnuai lamah an boral a ni. Henghote hi chu chhan theih lohva natna lo kal avangte an ni ber a, enkawl that loh vang a ni lo. Mihrinten kan mawhphurhna naupang enkawlra hi (a bik takin nu leh pate kan ni zual a) kan briat tawk loh avangin, Lalpan nunna hlu tak a pek chu kan chhan fo thin a ni. Pathianin mihring hi tum leh chhan nei takin a din a, a dintu tum chu tibhlawhtlin a nih hmain, naupang tam tak an boral a ni.

Incbhông khur a lo hlim zâwk theih nân leh, ram leh hnam a lo than theih nân te, Kohhranah mi tangkai tak tak te, kan lo neih theih nan nausên enkawlra hi a tir atanga kan ngaih pawimawh a tul hle a ni. Nu leh paten kan chhungkaw tan mai ni lovin, Kohhran tan; Lalpa ram zau nan kan fate enkawl ila kan chhungkua ngei tan pawh malsawmna a ni zawk dawn a ni.

An taksa mamawhte kan sawi laiin, an thlarau nun nen, a inkawp thata. nu leh pa tawngtai lai hmêl te, Pathian hla saa hlim taka an zai lai hmêlte chuan nausên te, nun a khawih thei a, nau awih hlate hi an rilruah a châm thei a ni. Tin. chaw an ei laite, hnutê an hnek laitein Lalpan hnute tui malsawm sak turin kan dil sak a tha a ni. Hmangaihna aw nêin chu nausên thinlung ril takah chuan a châm thin.

Hman lai mite chuan nausen hian nu kut leh mi dangte kut a hria, an lo ti thin. Pathian atanga cbhuak, hmangaihna mitmei chu an thlir a, an thlamuang thin a ni.

ZAWHNA 'LEH SAWIHO TUR:-

1. Engvangin nge naupang kum khat hnuai lam hi, enkawl that a pawimawh zualna ? Ram leh hnam a changkân theih nan leh mifingte an lo nih theih nan, engnge a pawimawhna ?
2. Eng hun lai hi nge nausên an than nasat ber ?

B. NAUPANG NUN DAN LEH AN MAMAWHITE . KUM 1—3.

Mizo chuan Kum 1— 3 chhung hi naupang chhiâ,
engmah la hre lovin kan dah a mahse an hun pawl-
mawh ber lai pawh kan ti thei ang Horace Bushnell
chuan, “Naupang ah pian atanga kum thum an nih
thleng hian an nungching in siam din tur chanve aia
tam a indin a ni uh hi Kristi n nu leh pa zawng
zawngte hian lo hre rawh se,” a ti hial a ni Tin,
Thufing. “A bul fan that chu a zatve tizo ang a
ni” a ti bawh a

(1) AN TAKSA THIAN DAN FLANGPUITE:

Hetih hun lai hian anmahni tana tâwk tur thut-phah leh dawhkante pawh anmahni tana tâwk tur leh an mit zâwn tâwk thinglehkha ngaihtuah tur a ni. Thenkhat chuan sâng takah naupang tana ringkham-na turah an thu a an zirtir thin. Tin, hetih lai hian naupang thla khat leka inthlau pawh an tih theih a inang lo thei a. Mi dangte nen khaikhinloh tur a ni. An rilru a ti hlim lovin, a ti tim thei a ni tih briat tur. Milem hi an mitah a fiahin hmuhnaawm an ti êm êm a, Bible chhunga mi a lem lian tâwk leh fiah tak, rawng lâk tak an en tur ngaihtuah a tha hle. Tin, nu leh pa leh Sande Sikul zirtirtu pawhin rei tak che lova thuttir tur a ni lo.

An tihrawi a thang nasa a chu chuan a awm hle hle tir thei lova, hmun hrang hranga kal sawn an dub thin a an dinhmun ne thiam chunga enkawl tur a ni. Naupang ninhleite hi an sual bik avangah puhin thin kan tirma tur a ni lo. An taksa thangin a rawn awmtir a ni uhi anan brethiaon chungan kan enkawl tur a ni. Tin ala maw tek tak, sak zirtir tur. Ring tak zirtir fiah rib lei tur a ni. An taksa than dahh an av. tih dan tur a uchha thei zawk a ni.

Tin, natna an ketawl bik êm êm tih nu leh pa leh Sande Sikul leh zirtirtute pawhin an bre tur a ni. Hetih hun lai hi enkawl ngun an ngaih zual lai a ni. Thian an pâwl thei tan a, kawr bakte leh chônna fimkhur tur a ni. Tin, an briatna te, Mit, Hnar, Beng leh khawihna te, cia hriatna te an la chhawrin an hmang nasa a, thil hrih pawh hrih nawn so an ngai a. Tin, an thil hmuh te, milem te rei tawh entir an ngai a, tin, thil khawih te, boim te, ei te, an châk a. Hengte hi an thil zirna bul a la ni a, briat thiam tur a ni.

(2) AN RILRU THAN DAN LEH KAIHHRUAI
DAN TURTE :

Hetih hun lai hian an thumal briat theihna hi tâwp chin a awm a; kum hoih mi chuan zathum thumal a hre thei tawh a, tin kum thum chin chuan zakua lai an hre thei tawh a, thawnthu tawi leh mawl thlan chhuah tur a ni. Tin, an thu briatte tanpuituah a lem hmuh tir hian nasa takin an rilruah a tuh bik a ni. Tin, thawnthu lamah pawh an mabni rualpui leh an nun dan ang ve ngei hi ngaihnaawm an ti bik a ni. Entir nan : Isua naupan lai te, Samuela naupan lai te, an tana zir tur fîng taka thlan a tha. Tin, a ngai thlir pawh an ning ve lo tih briat a tûl hle. An hriatna a la tawi a, a ngai hi a thar angin ngaihnaawm an ti thei a ni. Hlate pawh a ngai sakpui a pawl lo. Bible châng tawitê tê vawntir theih a ni. “Pathian chu hmangaihna a ni,” tih ang te a awmzia hre lovin an vawng thei a ni.

An thu briat apiang an ring a, bum leh tihder an awl êm êm a, chuingin fiamthu leh dâwt leh thawnthu dik lo hrih mai mai tur a ni lo. Tin, thu mawl thei ang berin thu hrih tur “Khawvel êng in ni,” tih te, êng hian engnge a sawi an la hre lo. Tin, “Nunna chhang” tih hian Isua a entir tih an la man lova, chhang chu chhang tak tak ang a la ni. Thu mawl tak tak hman tur, ‘thiang lo’ tihte jawng upa an la hre phak rih lo.

Tin, an rilru put dân nakin hun an la hre thiam lo Thla lebah tih te, kâr lebah tih te, minute sawm hnuah lo kal rawh tihte hian awmzia a la nei lo. *Tun hun* hi an khawvel a ni.

Tin, a hriat apiang a ring angin a hmuh chu tih ve zel a tum a, mi nun an entawn a, a mita a hmuh ang ang kha copy-in a ti ve a ni. Mi thut dan te mi kut dah dân te, mi inchei dante an thik ve ve zel a ni. Chuvangin fimkhur a ngai hle. Nu leh pa leh zirtirtute hi an darthlalang kan ni tih hriat tur a ni. Hrilh leh sawi ai mahin i chêt danin a nun a hneh zawk tih i hre tur a ni. Tawngkam mawi leh hlim hmêl hmuhtir reng hi tum tur a ni. Kum khat aţanga kum thum inkârah an nungchang tam zâwk a inrel tih hriat tur. An thuamhnaw thlak dawnin an duh thlantir tur a ni lo. Vawikhat a thlen chuan a dawt lehah chuan amah hawkin thlan a tum leh ang. Hmeichhia an ni bik fo.

Tin, thu zawh hi an thil zirna bul a ni a, an thu zawhna kan chhânin fimkhur a ngai hle. A dik leh mawl thei ang hera chhân tur. An thu zawhna chhân dana zirin an damchhông nun a khawih a ni.

Tin, an rilru a la dawia, hlahu an la ngah êm êm a, thil thleng thut te, thil râpthlak leh hlahhawm-te lakah vên th t an ngai. Thawnthuah pawh a tluang thei ang ber leh hlimawm lam briattir tur a ni. An intih palh pawhin nuin emaw, a hmututen emaw, hlan leh pawiti hmêl hmuhtir loh hrâm hrâm tum tur. Nâ an tuer laite hian an ngainat zâwng tak thil hrilh ila, an rilru zâwng zâwngin an ngaihtuah a, an hliam leh nâte an theihnghilh thei a ni. Mrs. Marry chu a fanu a inti palh a, a thi nasa ble a; an han tuam leh sil vel lai chuan a ngainat zâwng tak thawnthu leh a lawm zâwng a lo sawipui a Tichuan a nu thusawiah chuan a natna aiin a rilru a dah zawk a ni.

Tin, nawrh an la ching êm êm a, an duh ang an la sawi thiam loh vangte leh an nu leh pate enkawl leh awm an la ngaih avangtein an nuar thin. Hetih hun lai hian thlahthlam lutuk tur a ni lo. Mi kutah tal tir lutuk a tha lo Tin, thil nin leh thil chak an neihtein an nuar bawc thin Ngun taka an chetzia thlira en zel chuan an nawrhna tam takte chu a pumpelh tir thei a. An nawrh veleha thil pek ai chuan an nawrh hmaa an chet dan enin pek a tha, zawk. Nu leh pater thlamuang taka an rilru siam tur. Thlahthlam leh ngaihsak loh nia an inbriatna hian an nun kawng tinrêng a khawih danglam thei a. Kan. duat tib leh kan hmaugaih tih hi an thiolungah a in-tuh tur a ni. A hmuh theihah nu a awm chuan a a thlamuang êm êm a ni.

(3). MIDANG LAKA AN NUNGCHANG AWM DANTE:

Tanpui an la ngaiin midang chungah an la innghat vek a, engkimah puitu an duh a. Anmahniin an la lungawi lo.

Tin, an la zak zum a, mitmeiah fimkhur tur a ni Sande Sikul zirtirtute pawhin theih ang tawka lo lawm leh duat tum tur a ni. Tin, an thil neihte hi an inti ta êm êm a, 'Ka ta' 'ka ei tur,' ka puan, ti-in mabni hma an la sial a, an sualah ngaih tur a ni lova an dihmun tur rêng a ni tih hriat tur a ni. Midang ngaihtuabna an la nei pha lova, hriat thiam an la ngai rih a ni Tin, infiam laite hian bawl inpek kual zel laiin an pawm tlat thin. Hrethiam chungin zirtir tur a ni. Tih luihna ni lovin, a theih anga thlem tur a ni

Tin, fak reng an ngai a, hei hi i tib chuan ka hrem ang che tih aiin; i fel si a, ti suh ang che, tib

a tha fo zawk. Faknain an nun a la hneh thei zawk a. Tin, i la tê tib hi an lawm lova, i lian tawh, tih leh i leo hunah chuan tihte an lawm thin. Tê tih an duh lova, lian nih an châk a ni.

(4) AN THLARAU NUN LEH MAMAWHTE :

Naupang kum 2 emaw, kum 3 emaw chuan Pathian briat châkna an rawn nei tan a; zawhnate an zawt ve thin a. An zawhnate nuihzat thlak leh mawl tak pawh nise, tha tak leh fiah taka chhân tur a ni, nuih tur a ni lo. Pathian châkna an rawn neih kha kan tizak emaw, kan titîm emaw tur a ni lo. Tin, sawi thaih loh tur, i sual chuan Pathianin a hmu che a, a lawm lo tih aini. Pathian hmangaihna hlir sawipui zawk tur. Pathian briat châk lohna an neihna lam chu sawi rih loh tur.

Isua pian te, a lo than len dante brilh la, Isuan a hmangaih thute brilh la, thawngtaina a lo chhâng thin tihte brilh tur. Tin, thawngtai châknate an rawn nei a, an thiam tâwk chu pawm tur. Tin, mawl tê tê a, zirtir a pul bawk. Bible hi Pathian thu a nihte zirtirin, hla ațangtein kan brilh tur a ni. Nun dan bawk a pawimawh a, Pathian kan zah leh pawl dan ațangte leh chhûngkaw inkhawmna ațangtein an zir a. Tin, Pathian pawl a hlimawmzia-te kan hmel leh nun ațangin an zir bawk a. Pathian chu engkim min petu a nihziate, thil thar an neihtein kan briattir tur a ni. Pathian amah dintu hriat a châkna tizual tur lam blirin sawipui tum tur a ni.

Aw le, nu leh pate u, in faten an mamawh che u a, tumah dang inngahna dang an la nei lova, ti-hlim tur leh thlamuan tur leh hmangaih taka enkawl turin Lalpan a duh che u tih hria ang che u.

C. NAUPANG NUN DAN LEH MAMAWHTI KUM 4—5.

(1) An taksa ðan dan tlangpuite :

Hetih hun lai hian an ðang chak hle a, anmah-ni pawh lian an inti a, an uang ðin. An tibrâwl a la ðang nasa a, an kut an la hmang thiam lova, ziaak an zir ðin a, mahse. lehkha puan hlai tak tak an mamawh a, A AW pawh han ziaak se a inlenhleih-in a sei hlei pêl pûl ðin a, an kut chetvel an la khap bet thei lova, briatthiam tur a ni. Milem rawng an hnawih dawn pawhin lian tâwk taka siam a ni tur a ni. Che lovin an awm thei lova, an infiamna tur leh an khawih duh zâwngte nu leh pa leh zirtirtuten an ngaihtuah sak tur a ni. Bakcheha lehkha cheh leh lem siam nan rawng pencil-te an mamawh a, an kut che vêl tân hmasawnaa a ni a, anmahni tiðhangtu a ni. Mizo nu leh pa chu a tlangpui-in naupang khalh tur hi kan ngaihsak lo va naupang infiam nâna pawisa sên chu kan ui a, mahse, kawr man tam tak tak, puan man tam tak takte chu kan lei fo thei si a. ðhenkhit pheih chuan an thûl khungin, kawrte chu hâk sen loh an neih laiin, an fate rilru leh taksa tâna ðul an infiamna lam chu kan lei sak thei lo a ni. An infiamna ða tawh nu leh pain an pêk loh chuan thil khawih loh tur tam tak an lo khawih a, hau leh velh an hlawh leh si a. Hnam fang zawkte chuan naupang bungrua hi an ngai pawimawh êm êm a, Missionary ram hla taka lo kalte tam tak ka hmuh hian, nu leh pate bungrua ai mahin an fate pakhat emaw, pahnih emaw bungrua hi a tam emaw tih tur a ni fo mai.

Kum 3 - 4 Mapuiin la phiar a zir (11)

Kum 5-6 Zuala leh Ziki School kal turin an insiam

Naupang kum li ațanga kum nga chu an muthilh lai chauh lo chuan an awm hle hle thei lo. Chu chu naupang hrisel ța awm dan a ni a, ninhlei tia hauvin țaung chuang hman loh tum tur a ni. B.R.E. ka zir lain psychology hotu inah ka fa hruaiin ka kal a, kan țaut veleh kan hotu chuan (nula a ni a) a khalh tur a lo pe vat a. Kan inkawm lai chuan a khâl ning a, hmun dangah a kalsawn a; kei chuan ka fate chu an harh (restless) lutuk a, ka han ti a. Kan psychology hotu chuan, "PathiaLin a ruat; a nungchang chu i sawisêl tur a ni lo" a ti ta hlauh va fa pawh la nei lo zawk a ni nain, ka ngawi ta hmiah a, ka nui ringawt a, ka rilruah a châm reng a ni. Hetih hun laia an khâl tur kan pêk țin ațangtein an felin an lo puitlin houah thiamna zau tak an nei phah thei a ni. An têt laia motor cycle khâl an thiam hle chuan Jeep khâl chu an tân a har lovang. Chutiangin thil rem khawm leh siam an thiam chuan mistiri hna emaw, engineer lam emaw chu an briat thiam phah thei cawn a ni.

Tin, an hah awlin, natna an la kai awl êm êm a, bri lêng lakah te, leh an hritlân laitein fimkhur taka enkawl an lo ngui a, mipui hûte an la hneh lo a ni. Lalpan hrisel leh him taka awm tura a ruat chu kan fimkhur lohna avangtein leh kan thlahdah avangtein tuarna an nei so țin. Lalpa ropui nân an taksate fimkhur taka enkawl bi kan mawhpurbna a ni.

Tin, an mit nautê a la hah awlin, an beng a briatna a la chau awl a, chuangin êng ța tâwkah zanah pawh awmtir a ța a, tin, êng lutuk a ța lo Tukverh zawnah an mit niêngin a chhun rengnaah țautir loh a ța. Tin, țaung ring leh vîn thawm briattir loh a ța bawh.

(2) AN RILRU THAN DAN LEH KAIHURUAI DAN TURTE :

Thumal tam tak an lo hre thei tawh a, a tlâng puiin thumal 1500—2300 an hre thei tawh a, an kawm theihin thu an sawipui theih tan tawh a, mahse zawh na chhawng an tân hriat a la har a, khawiah nge i nu ? engnge a thawh ? engtikah nge a lo kal ang ? tibte an tân a la har a, Sande sikul zirtirtute pawhin zawhna mawl leh tawi an siam fo tur a ni.

Bible thute pawh a awmzia hre lovin an vawng thuai thuai thei a, mahse an theih nghilh leh thuai bawk thin ?, vawn nawn tîr reng an ngai. Hetih hun lai hian thil suangtuahna an nei ve tan tawh a, thil han hrilh pawhin a hnu lam an ngaihtuah ve thei tawh a. Kan fapa kum nga mi chu a pain “ni a tla tawh, a tlai tawh” tiin a hrilh a. Ani chuan, “ni tla chu an chhar ang em?” a ti a. Hetiang hian suangtuahna an nei zui a, chu vângin nu leh pa leh zirtirtute chuan thawntu leh Pathian thu kan brilhte hian an lo ngaih dan tûr hre rengin fiah takin sawi a tha a. Tin, an suangtuahna ti thang zêl thei tûrin thil kan zirtir a tha bawk.

Tin, thil ngun tak leh khûn takin an ngaihtuah ve a. Hetih lai hian thu zawhnain an khat a, ‘enga ti nge’ ‘khawih nge’ ‘engtikah, ‘engvangin, ‘engtin- nge’ tih hi an tanngka chhuak a ni fo. An zawhna chhân kan ning tur a ni lo. Lalpan ngaihtuahna tha tak a pe a, ngilnei takin chhâng thin ang che. *Benson* chuan a lehkhabu (An Introduction to Childs Study)-ah chuan, “Naupang zawhna i chhan danin a damchhûng nun a khawih a, a lehkhâ zirnaah te pawh a nun a khawih danglam thei” a ti a ni. A

dik hlein la hria, naupangin thu an zawhin ninawm tih emaw, 'i hriat ve a tul lo' tih emaw kan chin chuan an rilru a. Hlawh hle a, nidanga thil hriat chian an dub hunah pawh zawt ngam lovin, hre si lovin, hrihhai tak tein an awm phah thin. Tin, sikulahte pawh an hotutea an zawhna an lo chhân dan a zirin, an hriat lohte pawh zawh chaknate emaw zawh ngam lohna emaw an nei thin a. Tin, ngaih dân leh hriat dân an neih ang pawh an sawi ngam thin lo. Hetiarg rilru tîmna leh hlawhna neia an than len hian an nih tur ang an nih phâk loh phah thin. Chuvangin naupang zawhnate chu chik taka lo chhân tur a ni. Mak deuh leh â taka an zawh pawhin thiam takin, mitmeiah leh tiwngah pawh an zah loh nan chhân tur a ni. Kan fapa upa ber chuan kan inneih thlâlâk a en a, "Ka tel ve em" khawng ka awm? a ti a. Chutiangah pawh chuan a theih anga dik leh mawla chhân tur a ni.

Pathianin nangmah hi min la rawn pe rih lova, hemi hnuah hian Pathianin nangmah hi ka pumah a rawn siam ti che a, tlin emaw, chu ai siah pawhin chhân a thi. Nuih zat emaw, a ngaihna hre lo emaw a, siam tur a ti lo. An hah hma êm êm a, che lovin an awm thei lo nain thil barsa leh rei tak tih tir an la tlin lo a ni.

Natna laka Kum 2-3, mite aiin an lo inveng thei deuh tawh a, mahse hriheng leh natna kai theih lamah ven that an la ngai fo a ni. An mahniin an inthlâkin an inchei ve thei tawh a, mahse an la indim thiam lova, nu leh paten thawmhaw te, ei turte hi Pathian hnen atanga kan dawn a ni tib hi briattir fo a ngai a, intih nawmnaah tur a nih lohzia hrih tur a ni. Thil thar an neihia Pathian hnena lawmthu sawi turin hrih fo tur a ni.

3. MIDANGTE LAKA AN NUNGCHANG AWM DANTE :

Mahni an iongai pawimawhin engkim an thu thua dah an duh thin. Midangte duh dante zawm tûr leh mi dangte duhsik turte a, fuih an tul a. Mahni hma an sial viau nain thian an ngaina tan hle a. Sande sikul zirtirtute pawhin naupang thian nih an tum tur a ni. Puitlingin ka thian i ni, an tihte hian an lâwm êm êm thin. Isua hi naupangte thian a ni tih hriattir a remchang hle a ni.

Thil tha an tihin hriatpuitu an duh a, mi thenkhat chuan an fite an tih dik loh hlir an sawi chhuak a, an felna lam an târ lang lo va. Thenkhatte erawh chuan an fak leh lutuk bawk a; hetih hun lai chuan sawiselna ri aiin, fakna leh fuihna an mamawh zâwk a ni. Sande sikul zirtirtu pawhin, i ti tha, i thiam dâwn ble, ti lumin fuih peih tur a ni. Thil an tih thatin nu leh pa leh zirtirtute an lâwm a, chu chauh ni lovin, Pathian a lâwm tih brilh bawk tur.

4. AN THLAZAU NUN DAN LEH MAMAWHITE :

Pathian rin dan leh suangtuah dan an nei ve tan e. Naupang thenkhat chuan, mi lianpui nitein an ring a, mit lianpui nei tein an suangtuah thin. A thenin mit tam tak a nei a, min hmu reng a ni, tiin an ring bawk a. Chutiang a ni lova, mahse, engkim a hria a, kan hnenah a awm reng a ni tih brilh tur a ni. Japan naupang pakhat chuan a nu hnenah, "Pathianin min hmu reng a, kan bulah a awm i ti si a, kan va hmu thei lo ve ?" a ti a. A nu chuan fing takio, "Lei taksa kan la pu a, kan mitin engkim a la hmu thei lova, vanabmin bruai bruah vân taksa

kan neih hunah engkim kan hmu ve thei ang" a ti a. Thil hrilh ang takin an la pawm a. Tawngtaiin Pathian kan bia a, kan kâwm thei tih briattirin tawngtai tur leh lâwm thu sawi fo turin fuih tur a ni. Tawngtaina chhângtu a nih thu hrilh tûr. Mahsê, thil māk tāk tāk Pathianin a pêk ring êm êmin an dil thia a, an hmuh leh si loh in an rinna a tibuai thei a. Nu leh pa ieh zirtirtute Pathianin kan tina tha a hria a; keini chuan kan lo hre lo fova, tiin rinawm takin hrilh tûr a ni. Entiroa tha tak an hriat thiam tur ngaihtuah ni se, a tha ang.

Thil dik leh dik lo an hre ve tan tawh a, mah-se, thil an tih sualin midang vângah an puh fo thin. Kan fapa pahnihna pawh kawngkhar a insutte hian, 'kawngkharin min tauh,' a ti zâwk thin. 'Ka hân kâ lei a seh,' te a ti thin. Cautiangin an thiante emaw, an naute emaw thiam loh an chantir fo thin a. Midang mawbphurhtir a tha lo tih hrilh fo tur. Tin, thil an tihsualin, zêp lova sawi tur leh ngaihdam dil tura hrilh fo tur. Pathian pawhin ngaihdam dil tu chu a ngaidam thin a, kei pawhin ka ngaidam ang che, tiin hrilh tur. Tin, thuawih hi thil tha ti an ni tih hrilh ngun ble tur.

Thihna a lo awmin thuzawhna an nei thin a, mitthi chu tawng thei lo, che thei lo an ni a, tiin hrilbfiah tur. Mi an tahte hian an hre thiam lo fo thin a; thihra awmzia tak an la hre lo. Mahse vângah a kal a, Pathianin nunna thar a pe ang a, lei taksa chu a nung tawh lova, chuvangin kan hmu leh tawh lovang. vângah min lo hmuak ang, tiin emaw, a aia fiah zâwk pawhin hrilh tur.

Tin. Isua chu chbandamtuah i pawm tur a ni, tiin emaw, i rin loh chuan vânah i kal thei lovang tiin zirtir a la hun lo. A tlângpui thuin an la hre thiam rih lo a ni. Naupang fîng hma leh thang chak bîkte erawh chuan an hre thiam mai thei e. Mahse, an rilru inhawn hun nghah leh en thiam a tul rih ang.

Pathian biak leh fakna thialung tak an nei ve tan a. Ni êng min pêk avang te. an thil siam mawi tak leh kan lo chhawrziate leh a malsawmna brang brang kan dawn ațangtein Pathian fak duhna thialung an nei thei a. Hla-te, changvawn te, țawngtaite zirtir zîl tur a ni. Tin, nuih leh țawng tam hi nau-pang an blim leh hrisel chuan an nungchang a ni a, chuvangio, ngun taka zirtir an tul a ni.

Lalpan mawhpurhna ropui tak min pêk, mahni fate enkawlna hna hi a tîlawna Lalpa hnên ațang kan dawn a ni. Pathian duhzîwng a ni tih hriain hmangaih tak leh taima takin kan tih tur hi i hre thar leh theuh ang u.

ZAWHNA LE.I SAWIHO TUR:-

1. Hetih lai hun hian engvangionge an awm h'e hle theih loh? .
2. An thialung ti lăwm thei leh, ti thang thei lam eongge an mamawh?
3. An thuzawhna chhân țhat a pawimawhzia sawi tur.
4. Pathian hi engang mi nge a nih an ngaihtuah tan a, engtia zirtir ng; țha, sawiho ni s:.

Kum 7—8 Mabiakin a nau Mapuii a ʔanpui

D. NAUPANG NUN DAN LEH MAMAWHITE KUM 6—8.

(1) An taksa than dan tlangpuite :

An than nasa em em a, an kut leh ke te, a ber h'e thin. Nute pawhin an thuamnaw thui sak pawhin a lian lam zel a tha. Tin, an ha-hmai a bal an a, kum sarib leh kum riatah a ni ber thin.

An tihrawl than vel avangin thil khawih tur leh tih tur an zawng thin. Naupang an inhlei bikna chhan a ni fo. Zuan leh tlan leh infiam hi an taksain a mamawh a ni. An khawih tur ruat sak ngei ngei tur a ni. Thil khawih leh tih nei lovin an awm thei to va. Pakcheha Bible mi lemte cheh thlaktir a, leh-phaa bel leh turtein emaw, an mahni tanpui thei tur leh inchhung tana tha tur ngaihtuah sak an ngai a. An khawih leh hmuh atangin an ngaihtuahna a lo than lian zel a. Yeotmala Primary zirtirtu, (Australia mi) chuan naupangho zawng zawng an duh duh khawih phal lun a siam thin a. An khawih tur thil am tak a pe khawm a, chuta tang chuan an nung- tang leh an mizia a lo en thin a, naupang thenkhat chuan thil harsa tak tak tih an tum a, an rilru an hman nasat leh nasat loh a hre thei a. A thenkhat chuan a ho mai mai ngaihtuahna hman ngai lo an i a, chutiangin nakina an nun dan tur leh an ngaihtuah zat zawng turte engemaw chen chu a briat theibia khawih dan tur an hre thei thin a ni.

Christmas card siamtir te, lekhathawn biwm siamtir te, Missionary-te tana pawisa khawlna bawm te, chutiangin an tih tur ruat sak peih ni se, launa tak an pumpelhin, felna an hmu chhuak dawn ni.

Thil suangtuahna an nei fan tawh a, mahse an ngaihtuahna tawpna chu a dik lo thei fo va, pui-tingin ngaihtuahna thui tak neih a ngai a ni. Tin, an ngaihtuahna ti thang tur leh ti zau thei tur zawhna siam sak fo a tha. Entir nan, Samari mi tha thu Bible a mi i hrilh zawhah, zawhna atan, i thian pa lo inti na ta sel engtinge i tih ang? tiin emaw, an rilru tapui thei tur zawh fo a tha. A thehte chuan, "Ka tapui vat ang," emaw "Ka nu ka ko ang" "emaw tiin an chhang mai thei. Chutah chnan a tha berah leh dik berah an suangtuahna chu luhpuia thei.

Thawnthu hi ngaihnawm an ti em em reng a, tin, thawnthu hrilhin uar lai turte mitmerg leh aw ka chhuakin a lintir tur a ni. Tichuan, an rilruah a lut bik a ni.

An tan chuan an inchhung leh an chenna hian khawvel a ni a. Rim hrang hrang a awm tih an la thir pha lova, Kei pawh ka tet lain kan khuah leh Mizoram bik hi chu ram dang a awm tih ka hre phak lo reng reng a. Zawhna an la ngah em em reng a. An ngaihtuahna thang zelin a rawa siam a ni e. An zawhna kan hnar tur a ni lo tih briat nawn fo a ngai a ni. Thil an suangtuah mai ni lovin, an rilru zawng zawngin thil an ngaihtuah thin a, koh pawh an briat har phah thei hial a ni. An briatna a tha em em a. Begioner te angin thil an theihngihl zung zung ve lova, Bible chhang pawh thui tak tak an vawng thei tawh a ni. Thil la-pe ang che emaw, ka lei ang che tihte pawh hi an hre reng thin a, zawngah pawh fim'hur a ngai hle a ni. Hetih lai hian, enkawlna tha leh training-na tha taka enkawl a tul a, an briatna tizau turin, thil an ngaihnawm tihzawng leh briat thiam zawngte sel tak tak vawn tir tur a ni.

Tin, tawng inthup leh upa tawng an la hre thiam lova, mawl taka Bible thute pawh lehlin sak tur a ni. An chang vawn tur pawh Bible thu a tluang lai vawntir tur a ni.

Vawi khat chu, Sande sikulah naupangho zingah ka fate zingah ka thu ve a, an zirtirtuin a zirtir chu ngun takin ka lo ngaithla ve a. Naupang tâna thu har tak tak a hmang hnem hle a. Ani chuan a hmang tih pawh a inhre lovang, chutiangan zirtirtute pawh an inngaibtuah thar leh ka duh hle.

Thil tê tham têin an rilru a khawih hma a, thil engemaw ri bria se, an thovin, an hawi zawk zawk thin. Thil tê thamah an inngaibbel hma hle bawka, mitmei leh thusawiah fimkhur tur. Tin, mahni thu kenkawh an tum fo bawka. Hêngte an nun dan tur rênga Pathianin mihring a than chbohtirna leh, suai anchhiain a lo chim ve vang a ni a, naupang dem lovin, kaibbruai ngun an ngai tih hriat zâwk tûr a ni. Tin, an ngil nei lovin, mi lêt ve mai duhna an nei thin. Mahse, mite khawngaih theihna an nei tawh a, hre thiam chung a fuih fo a ngai.

Thil blaah an la ngah a, thim ringawtte an hlau thei a, Pathian awmpui leh vên kan nihzia hriattir fo bawka tûr. Thawnthu leh thil lem entîr pawhin anmahni tihlim thei lam chauh zêl a tha. Tin, nu leh pa leh zirtirtuten kan hmangaih tih an briat theih nân kan hmêl leh aw kâah kan lantir tûr a ni. Ka duh reuh che tih te, i fel ka duat che tihte hian an thinlung a la tilâwm êm êm a ni Pathianin a hmangaih zia kan brilb nawn fo bawka tûr a ni. Tichuan, a brilbtu ngei pawhin, Pathianin a hmangaih avângin, hmangaihna thar leh ngaihdamna a hmuchhuak ve zêl

bawk ang. Naupang ațangin zir tur kan nei hnem hle a ni. Nu leh pa pawhin, kan thlarau numah mal-săwmna kan dawn phah fo thin.

(2) An rilru than dan leh kaihhruai dan turte :

Ziak leh chhiar an zir tan a, a thente chuan an awlsamin a thente chuan an harsat hle rih a. Chhiar thei bma mi leh har mi an awm a, hriat thiam tur a ni. Thumal 2500 ațanga 3600 an hre thei tawh a. Bible châng an lo vawn tawh ațangte-in chhiartir a tha. A thu an hriat sa ațanga an chhiar chuan an lo phur a, an rilru a hruai chak bik a ni. Tin, ziak an zir nân pawh an vawn sa ațanga an zir chuan a tan-pui chak bik a ni.

Tlêmin an lo inkhuabkhirh (control) ve thei deuh hlek a, chhûngkaw inkhawmnaah leh Sunday sikulahte pawh, mahse an phur theihna turin Programme hrang hrang sim a ngai a ni. Tin, Bible thu a lem awm hian a tanpui chak a. Naupang mitah hian puitling aiin a fiah zâwk a ni. Ka fate nena thil lem kan en tlân hian eng lem nge tih bi kei aiin an hre hmasa zawk fo thin. Tin, thu inthup an la hre thiam lo bawk a. Puitling tam tak hian naupang hriat ah thu har upa tawng angte an hriat loh laiin, an an hmaog thin a. Naupang rilru a tibuai thin a ni. Zirtirtu-te pawhin an fimkhur a tul a ni. Naupang chu an thil hriat sa kha an thu hriat thiam loh in a zui chuan an hriat thiam loh hlir kha an rilruah a cheng a, thil dang an hriat theihna a dal thin a ni.

An thil hmuh anga awm ve zel an duh thin a, mi kawr hlip an hmuh chuan hlih ve mai an duh a, chûvangan fimkhur a tul hle. Thil sawi thaih chip

loh tur a ni. Thunun leh hremna atan pawh sawi
thaih lam chu chin loh bram tur a ni, Hrem an lo
ngaib pawhin an tana hlawk tur lam ngaihtuah tur
a ni. Thil blaahawm lam ni lovin, kan hrem hmam
ngun taka ngaihtuah hmasak tur a ni. Tin, Pathian
thu kan hrilh pawhin, Pathianin a brem ang che,
tih aiin Pathianin a ngaihtam duhzia sawi
zawk tur. Isua Kross-a kan tana a tuarna thu-ah
pawh Isua an sawisakna leh Isuan a tuarnate aiin,
Isuan min hmangaihna thukzia leh zauzia lam uar
zawk tur a ni. Tin, naupang tana tha lo leh tih loh
tur thilte a awm ngei a, chungte chu sawi thaih leh
a blaahawm zawng hrilh aiin, simkhur a tulzia
hriattir zawk tur a ni. Tin, an zakzum a an bulah
nui hmel pua biak sawm peih a tul a, tichuan an
thla a muang thin. Puitling ngaihatawm leh awm
lote hi an lo hre ve kiau thin.

Tin, an tha leh nawrh chin engemaw chen chu
a tihreh theih a ni. Nautê i ni tawh lova, i lian
tawh, i fel tawh ti lamin, an lungawi nan thlem a tha
a, tha aiin, an duhzawng chu sawi mai turin hrilh
tur a ni. An nawrh hnua thil pêk hi chin loh bram
a tha ble

Tin, an duhânin, mahni hma an sial fo thin.
An naute an thik fo thin. Nu emaw, pain emaw
an naute an han pawnte hian an la hre thiam lo
thin a. Tin, sikul ahte hian pakhat fak bik a tha
lo. Mi dangin an la lawmpui thiam lova, an hlim
lo thin.

Mi khawngaih theihna an nei tan a, naupang
nu leh pa nei lote leh pianphung dik lote khawngaih
tûr an nibzia leh ngaihnêp bik loh tur an nibzia
hrilh tûr a ni.

3. Midangte laka an nungchang awm dante:

Midangte nêna infiam an duh a, þhian an duhin an ngaina êm êm a ni. Þhian kawmngaih bik an nei fo þhin a, an thil neih engkim pêk ve an chak þhin.

An þawng duh êm êm a, an bengchheng bawk a. Anmahni þhian zahova awm bran nuam an ti þan a. Hetih hun lai bian Pathian tâna thawktute chanchin te, Missionary-te chanchin te, hrilhin engnge an tan tih sak an duh ve thilte sawiho fo a þha.

Tin, infiamna emaw, inkhelhnaahte inel lam aiin hlim tlang taka infiam nuam an la ti zawk rib a, intlânsiak te, inhrupawh te tunge pakhatna ni ang tih rilru aiin han infiamho brim brim kha nuam an ti a ni. Sande sikul-ab pawh an vaia an tih theuh theih infiamna ruat sak a þha.

Hmeichhia leh mipa awm khawm pawl an la ti lova, thil an la tihho tir theih zêl a ni. Mahni hma an la sial þhin a. Abrahama leh Lota thu aþangte-in mite duh thlantir te nau zâwkte kiente hi Pathian duhzawng a ni tih hrilh tur (Abrahama chuan Lota hnenah a duh lam lam ram nei turin a hrilh a, ti-chuan Abrahama chuan Pathian malsâwmna nasa tak a lo dawng ta a nih kha).

Nu leh pate leh zirtirtute, û zâwkte thu zâwm turin fuih fo tur a ni. Tin, fak hi an lawm êm êm reng a, han fak hmasak phawt bian thil hrilh leh zirtir an awl bik a ni.

Kristian nu leh pa leh Sunde Sikul zirtirtute chu inzawmna þha tâwk a awm tûr a ni. Primary school zirtirtu, Australia mi ka tih bawk kha a entawn tlak hle. A sikul naupang nu leh pate chungah an fate

ang bawkin a thain a duhsak a, 'Parent's Day' -ah pawh nu leh pa kal khâwm niin an sawi ber chu an fate chauh ni lo, nu leh pate thlenga a ngilneibna thu a ni.

4. An thlarau lam nun dan leh mamawhte :

Sunde sikul kal an châk a, Pathian ni lo thleng leh tur hunte an suangtuah thin. Bible-a thawnthute ngaihnaawm an tiin, sande sikul thulh pawh an breh thin. Tin, chanvo neih ve châkna an nei a, an châkzawng chanvo tih tur pêk ve fo a tha. Mahse tirh luih loh tur a ni. Tawngtai châkna nei chuan tawngtainate nei sela, nuih emaw, sawi chhuah leh emaw hian an rilru a titim duh. Sande sikul-ah te leh chhûngkaw tawngtainaah te, an thiante dam lo leh vânduaina tâwkte tan tawngtai tir fo tur. Ram danga Pathian la hre lote tânte tawngtai sakin, Missionary te hming hrilh nawn fo an tûl a ni.

Pathian hriatnaah an thang nasa hle a. Naupang nu leh pa Pathian thu zirtir fo thin fate emaw, Sande Sikul kal thate emaw chuan Isua chu a chhandamtu a ni tih briain (piantharna) chhandamtu atana pawm theihna an nei tan tawh a. Mahse, nu leh pa leh zirtirtuten tur emaw, tirh luih emaw tur a ni lo. Amah erawh chu, naupang rilru inhawn dan enin zirtirtu leh nu leh pate an inpeih reng tur a ni. A tam zâwkte erawh chu, tawngtai sakna leh Pathian hmanghaiha hrilh fo rib zawk an tan a la tha a ni. Nu leh pa leh Sande Sikul zirtirtuten bâng lova an tawngtaina chu a taka a lan hma chu an beidawng tur a ni lo.

Thihna leh van ram awm dan tur an ngaihtuah fo thin a. Rannung tbi thlân laihte an chāk thin. Tin, an thiante mi chhûnga mi emaw an mahni chhûnga mi emaw an thihin blaahna leh briat thiam lohna an nei a, an zawhnate theih anga fiahha chhân tur a ni. Engatinge leiah an phûm ? khawiahnge a awm tak ? tiin zawhna an siam thin a, tin, an nute thihte an blaui an suangtuah vak vak thin. Thihna hi Pathian-in malsawmnaah a chantir a. Vanah hrehawm rêng rêng awm lohnaah a hruai zâwk a, kan taksa chu he leia awm lai atan chauh Pathian ruat a ni a, Vanah taksa thar tbi thei tawh lo Lalpan a pe ang tiin emaw chhân tur a ni.

Pathian zahawmna leh thiltihtheihna hrih fo tur a ni. An infiamnahte nuhza 'siam nante an Pathian thu briat an hmang fo thin a, blasak nawmnahte an chîng thin a. Pathian chu Pathian thianghlim leh zahawm a nihziate briattir tur. An zirtirtute briatah zirtirtute thusawite tihnawmnaah leh an tib dan zirte an duh lo angin Pathian thusawi nawmnahte an ti tur a ni lo.

Pathian thu hi an ring êm êm a, vawikhat chu kan zinnaah tui in tur a awmna hmunah motor kan dintir a, kan fapa pakhat chuan, "Ka nu, Pathian i ring si a, tui luang hi han ti tawp teh," a ti a. Ringtuten Pathian thiltihtheihna kan hmang thei tih a hria a, mahse keimahni duh ang ang ni lovin Pathian ropui nan a thiltihtheihna kan hmang tur a ni tih hrih a ngai a ni. Nu leh paten Pathian hnenah finna kan dil fo tur a ni. Kan fate an mamawh kan hrih theih nan Pathian thlarau awmpuina a mamawh êm êm a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

1. Naupang hrisel þha chu che lovin an awm thei lo va, chûngte tân chuan eng thilte nge an tan tih sak tûl ?.
2. Hetiang rual hian ngaihtuahna leh suangtuahna an nei thei þan a, chuvangin thawntu i brilhtein engtinngge an ngaihtuahna ti þang thei zawnga þaupui dan tur i briatte sawi rawh.
3. Pathian chhandamna thu an hriat theih nân eng-nge i tih tur ber ? Engtinngge chhandamna thu brilh an hun tawh leh tawh loh i briat theih ang?

**E. NAUPANG NUNGCHANG LEH
MAMAWHITE: KUM 9—11**

(1.) An taksa than dan tlangpuite :

Thil tih tur leh khawih tur an duh reng a, an awm hle hle thei lova; lei laihte, thing chema sahte an chāk a, an tha a za reng mai a ni. Mahse, hnathawk tura han tih chuan hnathawk an nihna khan an thiltih kha ninawm leh ngeiawmah an ngai leh si a, hei bi an nun dan a ni. Naute khawih chiaute an chāk zāwng tak a ni. Sande Sikul-ah pawh Junior pāwlah chuan naupangin an tih theih chu zirtirtuin ti lo sela, naupang tih tir thin sela, chanvo an tih theih zāwng tibtir hian an ninhlei tur a vêng a, tin an hmasawna bul a ni bawk.

An hriselin an chak hle a, mipa chu a hma aiin an than a chawl deuh zāwk mai thei. Mahse an rit a, a rit zāwngin an than a, hmeichhia erawh chu hetih hun lai hian mipa aiin an than nasa a, puitling an nihna tur a lo inrel tan thin. Mipa an rualpuite an than san thin a, chuvangin Sande Sikul-ah pawh hmeichhia leh mipa thut brantir emaw Class Room hrang emaw buatsaih a tūl tawh a ni.

An dam chhūnga an hrisel ber hun a ni a, tlei-rawl an nihna turin a la khawih buai lutuk lo va. Tin, naupang an nih laia natna an kai awlna leh hri lēngte la hneh theihna an nei tawh a, Sande sikul-ah pawh pawl langsar leh buk ber an ni thin. Sande sikul an kal lob pawhin, natna vāng aiin thil dangah an hun an khawhral a ni duh viau a ni An tihrawl- te a than tan a. Hna harsa leh hun rei daib thilah pawh an chhawr tlāk ve tawh a, mahse fuih reng an ngai. An chaknate tārlian an chāk êm êm thin a ni. Chak nih an tum thin.

Kum 9—12 Mabiaki leh a thiante lungrual
takin an inkawm.

An si'hfên inthlôknate an paih mai mai thin a; an fimkhur lo êm êm a. Thawmhawte thlep tha tur leh an thiengrehte fel taka enkawl turin suiñ fo tur, an nungchang insiam that hun tok a ni. Nu lea pain an tihfel leh fel loh en a, a fel chuan lawmmae pek-te pawh tiam a tha.

An bengchhergin an herh a, insual leh inkrehte an châk a, tawng mai aia a chuan an ching zawk thin. Zirtirtute pawhin Sande sikul ahte naupang kal hmaa kal hmasak tun tar. Ichu a, an che vel leh nungchang an hriin an vawa that theih ang. Class tan hmaa insu lte leh derthlulang tihkente a awm fo thin. Dector Miss. Alex. Cameron chu a (Thesis "A izorama Pastor nupune") lehklabu ziaak min tan-juitu a ni a. Class-a naupang kal hma hian ngawi rengin a lo thu thin. Herawl harh deuhte chu pindan kawngka hawn leh zurn luh nghâl an ching thin a, an tisual fo thin. Zirtirtute an tlai tur a ri lo. Hengte hi naupang zirtirtu nih taimâk a tulna a ni reng a. Zirtirtu then thatte chu dar rik tawh houa naupang an zik nuai nuai houah an thleng ve chauh thin. Chutiang chuan thurun a har tawh thin a ni.

Pawn lama infiamra thil an hwm bek a, in-chhung an duh tâwk tawh lo va. Tin, lui kal te, ram chhuahte an chak a. picnic-te nuam an ti êm êm a ni. Hetiang ruah hi vawi khut chu an picnic a. (E. Soderholm ziaak a ni a.) Bible Class an neih laiin ruah a lo sūr ta a; naupang pakhat chuan an totu Mr. Jones hōênah chuan "Pathian hōênah ruah t'bâng turin i tawngtai ang u," a ti ta a. Mr. Jones chuan Lalpan kan tanna tha engkim a hre zawk a, tiin a han brilhfiah a. Mahse, naupangho chuan an awi leh awih loh chu an sawi chuang lo va, tawngtainain

hun rei lote chu an han hmang a. An jawngtai hru rei lote-ah chuan ruah chu a bang ta a, meite an han chhem lum a. Pathianin klaw awrdan thu thu a neihziat leh Pathian fuzate ar lotuin a Irlhie chu mak an tiin ngaihnawm an ti em em a. An natin thil thlenga Pathian thua kaihhruai an iul hle a ni.

Thil intihsiakna lam an ngaina tawh a, Primary an nih lai chuan tunge chak bera, tunge pakhatna ni ang tih lam ni lovin, infiam hrim hrim ruam an ti e. Mahse, Junior ah chuan tunge chak ber emaw, tunge pakhatna tua intihsiaknaah an phurin an tha a tho bik thin. Anmahni thiluhtheihna cho chhuak zawngin tih tur siam sak tur a ni. Sande Sikul zirtir-tute pawhin an tana blawk tur bre rengin tih tur pe thin se a tha.

2 Anrilru jhandan leh kaihhruai dante :

An rilru a zuu em em a, eng kawngah pawh an hrui theih a ni. Thil engkim hriat an chak a kil tinah an iorawh thin. An dilchhut bawh a ni. History-te Geography te ngaihnawm an ti a, Bible-a mihring lo inthlah chhawn dan te, Pathian thil siam lo iaher danglam dân te, phengphehlep lo indin dante (Science) ngaihnawm an ti em em thin a ni. Ram hrang hrang chanchin leh map a siamte an ngaihtuah tan tawh a. An hriatna a tha em em a, an dam chung huaa thil an hriat theih ber hun a ni. Ngaihtuah Chiang lovin, thute tiam mai mai tûr a ni lo. Thil dik lo i hrih pawhin, a thanlênpuí mai ang. Bible te pawh hi bung hat lai pawh an jawng thei a. Hetih hun lai hian an hriatna (memory power) nasa takin a changin a zau thei o, an dam chung aua a khawih thei. Hetiang hun lai a ngun

taka zirtir leh training-na tha neite chu mi thil hre thei takah an lo puitling thin. Pandita Ramabai chu betiang hun a nih lai hian a pain, an Bible, Sanskrit nasa takin a vawntir thin a. En lovin sei deuh a sawi thin a, a lo hmingthan phahin kawng engkimah mi hmantlak takah a lo tang ta ni. Ramabai Mukti Mission chu a lo din chhuak ta a ni. A pianthar hnuin Marathi Bible hi an mahni tawngin a lehlin sak vek bawh a ni. Dr. Athyela (Principal of UBS) chu a pain zingah Bible vawna leh chhiarna (Devotion) a neihtir zih a, chutiang a tib loh chuan zing chaw a eitir ngai lo. Tûnah chuan mi briatna tha tak nei mi a lo ni ta. A pa lo enkawlina kha amah rgei pawhin a sawi chhuak thin. Tawng chi hrang hrang pawh sawm sia tam a thiam a ni.

Tawng mei nei leh tawng upa an la hre thiam lo, 'mihring mantuh ka siam ang che' tih ang thu har hi an la hre thiam lova, zirtirtuten tawng leh zirtirnaah fimkhur a ngai fo. An thil hmuh leh briatte tih rghal zel an duh thin. Practical taka hruai an tha. An beng briat a thu kan sawi hi (40 percent) za-ah 40 an hre reng theia. Mit rgei a entir a a hmuh chuan za ah 60 a hrereng thei a. An mahni ngein an tib emaw an chan chuan za-ah 80 an hre reng thin.

Ziak leh chhiar an ngaina tan a, thawnthute anmahniin an chhiar thei tawh a. Bible thawnthu lam tha tak tak an nun hruaitu nu leh piten ngaih-tuah sak tûr a ni. Pawisa sên pawh phal tur a ni. Kan fapa upa ber chu kum kua a nih atungin thawnthu chhiar a peih êm êm mai a, lehkhahu thar a peih chuan zan khatah chhiar chhuah nghâl a tum mai thin. Zirlai lam chhiar tûr crawh chuan fuib ngun an ngai hle si a ni.

Tin, betih hun lai hian thil hlaub an nei tîcm tawh a, thil thleng thut chite chu an la hlau tho nam huaisen nih an tum ve tawh a, ka hlau, tih sawi aiin ka hlau lo tih hi an jawngka chhuak a ni fo zâwk thin. Mahse thiante aia thiam lo emaw, tlawm zâwk emaw nih erawh chu an la hlauva. An tibsual emaw, an thiam loh emaw chuan thiante hriateh tar lan sak rib lovin hun tha zawkah fuih tur a ni.

An thin a rim awl êm êm a, inseh ruha, ke pera thinrim tihlan an duh fo thin. Iofiamcaah pawh thinrim an la ching fo thin. Nu leh pa leh zirtirtuten betianga an awm pawhin an nun phungin a rawa her chhoh a ni tih hriain, hrâwk lam aiin awmdân tur hrih leh zirtir an tha zawk fo.

Junior rual an nih lai hian an thinrim hmâ a, mahse, an thinrim rei lova, an insûm ve thei tan tawh bawh a. Tin, an thiltih nin deuh chângte hian lu nâ, kut kham tiin chhuanlam an siam zung zung thin. An thiante lakah an thilphalin mahni hmasialoa a reh deuh tawh a, mi itsikua leh mite dem an chin loh nan ngun taka thunun hun lai a ni. Unau sakawm tak mai, chhûngkua ka hria a an chhûngkua chu mi hlauh tliang leh kobhrana tangkai ber pâwl chhûngkua an niin ka hria a ni. Chu unau ka hriat chiante chuan mi rêng rêng an rel leh an sawisel bi ka bre ngai lo. Mak ka ti rilru hle thin. An nu leh paten an lo enkawl dân a dik vâng a nih ka ring tlát a ni.

Nu leh pate hian fate bula thil sawi tur leh tur loh ngaihtuah lovin kan jawngkam kan sêng hnem hlein ka bre thin a, keimah pawh ka iohmu chhuak fo thin. Thil ho deuh nuih vak vak te, mi nuih zat te, thil ho deuh mais nuihte an ching hle a, nuih hun leh

hun lote brilh fo tur a ni. Zirtirtu tam tak pawh bian an hote nuhza bura siam an ching fova; nau-pangin an thiante chesual emaw an nuhin khapa a hun leh hun lo briattir zâwk tur a ni. Hetiang thil tih hi mîhring tan a lawmawm lo chauh pawh ni lovin, Pathian duhzawng a ni lo tih briattir tur a ni.

Tin, kan ngaihsakin, kan duat a ni tih briattir fo an la tûl a. An harsatna te thiante briattir duhna an nei ve tan a, Pathianin an harsatnate tanpui a duh a ni tih brilh a, Pathianah chuan an rinna nghat tur leh an thil duhte chu a tihsak ang tih briattir tur a ni.

(3) Midangte laka an nungchang awm dante :

Mahni a, tâl hran an châk tan a, nute bu'a kalte an duh tawh lo a ni. Kan fapa upa pawh kan chhungkua tlar khata inkhawmpahte thu tlâng thin kan ni a, kan bula kal kha a lo zak ve deuh a lo ni a Min ûmpa duh mang si lovin, kan hmuh phâk turah bian a rawn lang thin a; nu leh pa kal hmaa tlân hmasaktir hi kan khap thin si a. Tin, inchoûng an ngaihatna a reh tan tawh a, vah chhuah châkna-te an nei a, Bible Camp-naah te, khawmpui-nahte kaltir theih an ni ve tawh a; nu leh pate emaw, zirtirtute emawin zan huib khat riaka thil tibpui hunte siam sela a tha êm êm a ni.

Inchoûng atangin an inti brang ve tan a, an thianteah an la inngat nasa a, nu leh pa hriat loba thil tibkhawmte an duh fo thin a. Chuvangin, nu leh pa a mahin Kohhrana mi thahnemngaite emaw, Sando sikul zirtirtuten emaw, a khât tawka an nungchang siam tha thei si thil tibpui a, programme

siam sakte a tha êm êm a ni. Hotu deuh telve z¹ sela, mahse thian anga an en theih si ni bawk rawh se.

Hmeichhia thiana kawm leh thutpui mipain an duh tawh lova, tin, hmeichhia pawhin an duh tawh bik lo. Hmeichhiain mipaho chu ninblei leh harh tiin an sawisêl a, mipain hmeichhia an dawih, an chak lo tiin an entleu ve thin. Intihbuainate a awm fo thin, a branga then an tul tawh a ni. Hetih hun lai hian mi huaisen an ngai sângin ngaihnawm an ti a, an thil briat châk zâwngte pawh insual leh inbe.hna thil a ni fo thin Bible thuah pawh, Daniala te, Samsona te leh Paula te an ngaisâng a, anmahni nun pawh a fuih thei a ni. Isua mi huaisen a nihna hi kan tarlangin huaisen, zâm ngai lo, amah thah tumtute leh amah zawngtute hnenah pawh a inhriattir ngamna te, mahse a hmelma pawh a hmangaih si ziate tarlan tur a a ni. He mi huaisen hian mi awmpui a ni tih briattir theihngihl loh tur a ni.

(4) An thlarau nun dan leh mamawhte :

Junior naupang chuan sual atanga din kan nihzia te an rawp bre thiam tan a, anmahni nungchak dik lote leh thlemna hoech thei turin tanpuitu an ngai tih-te an bre thiam tan tawh a ni. Rinbleihnain a la chim buai lova, an rilru pumhlûmin thil an ngaihtuah thin a. Pathianin tawngtaina a chhâng thin tihte an ring tlat thin a ni. Pathian chbandamna thute pawh an hrilh theih tawh a ni. Midangte tâna tawng-taisak turin fuih fo tur a ni.

Tin, sakhuena thuah thu-zawhna tam tak an nei a, sakhaw brang brang Pathian biak dante an bre duh a, tin, Pathian pakhat a ni tih an hria a, mahse Pa,

Fapa, Thlarau Thiangblim pumkhat lo nih dante briat an duh thin. Tin, Pathianin engkim chungah ro a rêl an ring a, mahse, engatinge thenkhatte an soal vang ni lova rei tak tak natnate an tuar tih te, misualte hi Pathian bian engatinge a hrem loh ? tihte an ngaihtuah thin.

Tin, thihna thu-ah leh vânram chanchiote briat fiah an duh thin. Nu leh pate leh zirtirtuten dik tak si, mawl takin brilh fiah tur a ni.

An hriselin an tha a za a, chuvangin lemchan te, Flanelgraph, puan milemte buatsaih sakim Bible thu ah an nun tuh ngheh tum tur a ni. Samari mi tha thute a lemah chang se, tin, nula thianghlim sawm lemah te, an hun inher ang zelin, Krimas laiin carol hlate leh. Isua pian laia vantirhkohten hla aurawn sakte leh berampute, mifinghote lan dante a lemin chang se, an nun a tiblamin an thlarau tân malsawmna an hmuh phah thin.

Mi tha nih an duh a, mifel leh zahawm tak angin enkawl tur an ni. Nu leh pa tam takte chuan mi fate, mi lengte hawibhawm tak leh zah takin kan bia a, mahse, kan fate chungah chuan zahawmna leh hawibhawmna kan lantir si lo va, hei hi a pawihle a ni. Naupang pakhat pawhin, "Ka nu, mi fate tha tak leh hawibhawm takin i lo be thin a, keini chu min zah ve lo em mai," a ti a. Kan fate chu a hun ah chuan hau thin mah ila, mi tha tak leh zahawm tak angin kan enkawlin kan be ve tur a ni. Naupangte hi Lal Isuan a ngaihluin naupang chhe biakin

a be ve ngai lo. Tichuan an nungchang pawh a lo mawiin mi fel takah an lo sei lian ang. Pathian zahna an nei ang a, nu leh pa zahna pawh an nei bawh ang. Tisa nunna leh thlarau nunna a inzawin tlát a ni tih khawvela kan la awm chhûng chuan hriat fo tur.

Mitinin Pathian thu chhiar leh jawngtaina hmang turin fuih tur a ni a, ni thar Lalpan min pek hi kan tan malsawmna leh ama dubzawng tihna a nih theih nan te, mi tanpui ngaite tana dil sak tur leh, Bible châng vawng tura fuih tur a ni. An mahni puala Bible neihtira thianghlim tak leh zah taka vawng turin hrilh tur an ni.

Tin, chhûng inkhawmnaah Bib'e nu leh pate nen inchhiar chhawknate a châng mal tê tîn awm thin sela, nu leh pate nen Bible châng mahni theuha vawn, sawi rualua leh a mal tê tîa sawinate awm sela a tha. Tin, naupangte chairman-ahle ruat ila; nu leh pa Bible thu sawituah te, chutiingin jawng-tai chhawknate ruat se a tha ang.

Inkhawm banah thil ei tur emaw nu leh pain dah thain, chhuna an ei tur pawh lo khêk hrâm hrâm thin sela, tichuan mahni dub zâwng sawihona leh Bible (game) infiamnate neih zui a tha hle. Nu leh paten an fate tana hun hman hun tur an ruat ve tur a ni. An taksa leh thlarau than nân a tul êm êm a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Engvanginngge Junior-ho hi hmeichhia leh mipa
thut hrantir a tul ?
2. Engvanginngge Junior-ho hi an briselna a that
bik ?
3. Engvanginngge hetih hun lai hian (Training-na)
zirtirna tha pek a pawimawh bik ?
4. Engvanginngge Sande Sikul zirtirtute Sande Sikul
tan hmaa kal hmâ a tul ?
5. Hetih hun lai hi naupangte Lal Isua hmu ngei
tura bruai hun niin i hria em ?

**F. KUM 12-15 INKAR MI NUNGCHANG
LEH MAMAWHITE :**

(1) An taksa than dan tlangpuite :

Hetih lai hian an thang chak hle a, bmeichhia an thang chak leh zual a. Tin, a bîk takin an chhûng lam a thang nasa a, An ruh te, an thin leh lungte a thang nasa a, chuvangin mahni insawizawina pawh deihtat a tul a, mahse hah lutukin thil an ti tur a ni lo. An thin leh lung thang mêk kha a khawih buai thei a ni An chhûng lam thang avang hian thil thlum leh al leh mawm te thil ei châknate a zual bik thin a ni. Thenkhat chuan an eiin an in tam lutuk fo thin a, mahse, in thunuo thiam turin hriih tur an ni. Arngengte an lo ngah phah fo thin.

Tin, an chhûng lam thang avangin insawi sêlnate a tam duh a, kâwng kham tihte eng engemaw insawiselnâ an nei thin. An thachhiat vangah ruat sak a awl hle a, an ruh thang leh an tihrâwl lo inchuktuah rem turte a ni duh bawk a. Hriatthiam an ngai a ni. Thachhia leh zawmthaw ti lama hau aiin thil danga tha lo an ni lo va, engmah tih hreh phah nân hman tur a ni lo tih hriih fo a tha. Mahse, hah chawh a mamawh a, hah lutuka hna hahthlâk thawhtîr tîr a ni lo. Thenkhat a taima mite chuan hah lutukin hna an thawk zâwk fo a ni. An awte a danglamio, an aw chhuak a thûm emaw, a lawi emaw a ni duh a, a chhan chu an chhûng lam glands than vang a ni. Tin, a thente chu an tihrâwl aiin an ruh a thang nasa. A thente crawh chu an ruh aiin an tihrâwl a thang a, chêt dan leh nun danah pawh hriat thiam fo an ngai.

Tin, puitling an nihna bûr, chibâwm (sex gland) a lo insiam ãan bawk a, thil inher danglam anmah-niab a tam êm êm a, mipa chi leh hmeichbhe chi a lo inbuatsaih ãan a. Hmeichhia pheï chuan ãan thi, thlatin thi neih an lo ãan tawh ãhin a, mipa pawh chutiangan thil danglam a awm ãhin. Nu leh pa leh zirtirtute'n hriat thiam tur a ni a, hetiang hun lo inher hi Pathianin mihringte a siam dan a ni tih hriat tûr a ni. Zakzum mi tân chuan nun a tihrehawm phah êm êm a, nasa takin an inggaihtuah ãhin. Nu leh pate leh inçhông ațanga inthiar fihlim duhnate a awm thei bawk a ni. Nu leh pate tân a hubova hetiang lam sawihonate, zirnate neih hi thil țûl ve tak a ni. Pathian remruat hi kan lo zahpuin sual leh dik lo ang maia rilrua dahnate a awm thei. A hun leh hmun a thuin hmeichhia leh mipa chi inthlah dânte hi sawina awm ve se. Pathian thil ruat kan hriat chian theih nân a țûl a ni.

(2) An rilru ãhan dan leh mamawbte :

Hriatna ãha tak an nei a, thil pawh an vawng çhak a, mahse, a awmzia hre lovin emaw a chhan awm lovin emaw an vawng duh tawh lo va, a ãhatna leh a mamawbna an ngaihtuah thleng tawh a ni. An tana sâwt tur lam thilah chuan thil vawng vak vak turin fuih a ãha. An hriatna (memory power) tițhangtu atan.

Thil hmuh chhuah thar leh hriat thar tur an duh a a ngai chu ninna leh ngaihsak duh lohna an nei tawh a. Bible-ah hian thil hmuh chhuah tur a tam em em a, mifing leh ropuite pawhin an hmuh chhuah sên leh thil hlû inthup a awm a, chu chu hmu chhuak thar zel turin fuih leh hruai an ngai a. Thil

awmze thar leh thu thar an duh a, chanchinbute leh thawnthute hi an ngaihven êm êm a ni. Nu leh pa leh zirtirtute'n Bible-a thu dik inthupte hmu chhuak turin bruaite nih kan tum tur a ni. Pathian hnenah finna i dil ang u.

Thil suangtuah leh riruata hma lam hunte ngaih-tuah vak vak an ching a, thil ngaihtuahna an nei nasa a, mahse briatna (experience) an la nei si lova, thil dik lo tak tak thaa an briat ve tlat si te, an rawtin programme-te an siam ve thin. Hei hi an din hmunin a la ken a ni tih briat tur a ni a. Kawng dik zawk-ah bruai luh an tul fo thin, dem mai lovin.

Naupang tih te, nih te, an duh tawh bik lo va, chuvangin i â lutuk tih te, an thil lo ruahman thiat tum chuan an thin a ur ve tawh a. An thil ruahman sawisêl chuang lova kawng dang brilh an tul a ni. Naupang chhe khapa khap leh thunun kan tum chuan a harsa tawh a ni. An ngaih dan hi dik bera briatna an nei tlat tawh a, an mahni an inbriat chhuah theih nana Bible thu emaw, tu emaw thuhrih daihte hi thil tul ve tak a ni.

Thil ho tak taka nuihzat an ching a, an buai-puiawm duh hle thin. Thil nuihzatah pawh thianguhlim leh hlim lo briattir a tul a, zabmawh lam thilte leh mi chesual te, tin, mi vanduaite (piangsual) an nuihzat hian Pathian an zah lo a ni tih thu taka brilh tur a ni. Kan Lal Isuan mi chanhei te, piangsual te, retheite phârte a lainat a. He khawvêla a awm lai pawhio, a hun tam ber a sêng a. Misual berte pawh a ngaidamin, an zingah a hun a hmang ve thin a ni. Piangsual te, hrisel lote vanduaia chî hrang hrangte hian tlai luat a nei lo a ni. Lalpa

bnenah kan vanneihzia avanga lawmthu sawi zawk tur a nihte hriattir fo zawk tur a ni.

Tin, an chbûng lam nun rilru takah anmahnia thil lo thleng an duh vang pawh ni lo leh dan theih thil ni si lote a awmin, nu leh pate leh midangten an hriat thiampui lo nia inngaihna an nei a, an nun a hlim lovin, an ngawichawi thin. Engemaw chângin blim viau mahse, an rilru a inthlâk phut phut thin. Intih nelawm leh an ngainat zâwng nia langte titi pui a tul fo bawk.

Anmahnia thilrawn awmte an la invawng thiam lova, inthupte an la thiam lova, an rilru leh taksa thang avangin, an kut che vêlte pawh an la hmang thiam lova, hei vang hian motor licence te pawh hi hetiang rual tân chuan an la pe chhuak lo fo a ni. khâwlte enkawl turin an la naupang lutuk a ni. Tin, puitling tawh aiin anmahni thil lo thleng leh, ngaihtuahna a chak bik bawk a ni. Thil an châkna a sang a, tin, thil an awb pawhin an awt bik ta ngawih ngawih thin a. An tum'e hi a ruh êm êm a, chutiang hun lai chu a ni.

An chapo thei hle bawk a. tin, hmeichhia leh mipa inhmangaihna an lo bre tan a, an la urhsun thei hle bawk a. Ngun taka enkawl a tul a, zalêntir a tha lova, khuahkhirh vak pawh a pawl thei bawk. An hun pawimawh lai tak a ni.

(3). Midangte laka an nungchang awmdante :-

Pawn lamahte puitling ve tawh leh thil bre ve tâwk anga lan an duh a. Zirtirtu pawhin, puitling tak leh zah ve tak anga lo cheibawl ve an tul a, an beisei bawk a ni. An ala upa zawkte pawh an chikin

zirtir thu-ah pawh thu-ho deuh mai maiah an lung-
awi tawh lova. Thawnthu phuah chawpah leh thil a
tak tak a ni tih an hriat loh chuan an lungawi lova,
miten Lal Isua an hmuh dante leh Testimony an ril-
ru khawih thei turte hrilh an ngai a ni. Lal Isuan
mi thinlung sak a khawih danglam theihziate hrilh
tur a ni.

An nu leh pate remruatte hi dik tawk lova hriat-
na an nei a, mahni thu thua tal hnan dubna an nei
ve tan a. Hun engemaw chhûng, inchhûng chhuah-
sana zin bo emaw, programme danga vah chhuah ve-
te an duh thin. Abik takin, hmeichhiaah nu leh pate
fimkhur a tul hle a ni. Mahse, Pathian thu zir te,
camping te, khuahkhirhna tha tak; nu leh pain an
hriat chiannaah chuan kaltir a, an rilru tih harh nân
leh tihzau nân a tha a. Tin, an rilru pawh a inhawng
a, chi tha tuh hun tak a ni.

Thiante an ngaih zual lai a ni bawk a, nu leh
pa thusawi aini, an thianten an rilru a hneh fo thin.
Thil sual tih pawh an buaisen thin. A huhova an
awm hnan chuan hruaitu tha Kohhranah leh, khaw-
tlângah an awm a tul hle. Naupang zinga tal an duh
tawh si lova, an la puitling bawk si lova, kawr rawng
chi hrang hrang an duh a, thui dân chi hrang hrang
an duh bawk a, chutiang bawkin, an tleirawl lai nun
hi Lalpan a duh a ni tih briattira "I tleirawl laiin i
siamtu bre reng rawh" tihte leh, Bible - a an 'nun
khawih theia brual tur a ni. Sawisêlna aini an duh
zawng leh Pathian duh zâwng a in mil em ? tihte
ngaituath tir tur. Nakinah chuan hruaitu la ni turin
Pathianin a duh thute sawipui a, nun dân sang leh
zahawnte an tân sawipui fo a tha. Hetih lala a chhe
lam leh hnam lam hliir sawipui chu an thil tum leh

ngaihtuahna a hualin a tizuai a, an dam chhung nun a khawih pawl thei a ni. Davida te, Josefa te, hniam tak aʔanga sâng taka Lalpan a hruai chhuah thu tein fuih fo tur a ni.

Mibring nun chhuitute chuan, kum 13-ah hian nun inthlâk thleng a awm ʔhin an ti a. Kan Lal Isua pawh khan Temple-a a nu leh pa briat loha a bo ta daih kha kum sawm pathum a nihna a ni an ti. Hetih hun hian inchhung khurah leh pawl lam nunah danglamna a awm fo ʔhin a, ʔawngʔaina nena nu leh paten kan fate Pathian hnena kan kawltir a ʔul hle.

4. An thlarau nun dan leh mamawhte :

Pathian ringtu an nihna chu thiltiha tiblan an duh a, tin, thiltiha Pathian tiblawm an tum ʔhin a. Midangte pawh an thil tih aʔangin an chungah ngaih dan an siam sak ʔhin. Mahse, mi nungchang ʔha tak leh hna thawk ʔhate pawh hian Isua Kristan a lo thawh sak tawh rin maina aʔang chauh a thawk tur an ni tih hriattir tur a ni. Rahbi hmasa chu rap si lovin Setanan a bum fo ʔhin a. Pathian chhandamna hi thil tih ʔhat ni lovin, Kristan khawvel tan a lo inpek tawhna kha miin a tan a ni tih a rin hmiahna hi chhandamna huangah a luhna a ni zâwk a. Kristan min tlanna chu miin a lo hriatin a chhandamtu tan chuan a theihtawp chhuah ve a tum tawh ʔhin a ni. Kristan engmah kan tih ve hmasa min tlanna chu pawm mai tur leh, amah chawimawi turin brilh fo tur a ni.

Hetih lai hian rinna dika lut turin nu leh paten ʔawngʔaina nasa tak neih tur a ni. Kawng danga rilru sakna leh khauhnain a hneh hmian Sande Sikul zir-tirtute pawhin an hote hian Pathian an hmuh fuh loh

chuan an zirtirtu nihnaah mawhphurhna an nei tih an hre tur a ni. Pathian ni apianga zirtir ngawt kha a tawpna a ni lo a ni.

Mi dangte tana thawh chākna nasa tak an nei a, mahse hriatna lamah an la naupang rih a, Bible thu zirtirna hun remchāng Pastor-te leh Sande Sikula hruaitute nen ruat sak a tha hle. Prayer Croup-te tawngtaibona te, kār tin emaw, kar hnih danah emaw thla khata Inrinni hmasa ber emaw, chhūn emaw, zan emaw, a remchan danin ruat sela. Missionary an hriatte tan bika tawngtainate Bible Sikula kalte tante tawngtai se la. Tichuan Pathian mithmubah chuan Missionary hnathawk an nih vezia thute hriattir tur a ni. Eng lai pawhin hruaitu an mamawh a ni.

Tin, sakhaw rinna brang brang thute leh an mahni rinna ngeiah rinhlelhna an nei thin a, kawng tinrongah thil ngaihtuahna nei mahse, hriatna (experienc) an la tlakchhamna hian a tibuai fo thin a. Rinna lamah fel takin lo kal tan mahse, nun bawraw tak pu leh tate leh Bible thu anmahniin an hriat thiam loh avanga ringhlel lehte hi an ni fo thin a. Tin, Kristian upa zāwka an ngaihte nungchang mawi lo an hmuh atangtein an mahni ngei pawh an lo inthlahdabin an lo tlūk phah bawk thin a. Chuvangin, entawn tlaka nun hi nu leh pa leh Kobhran hruaitu tau a pawimawh a, kan nun hian Pathian a ti lawm lo chauh a ni lo va, mi dangte titlutu kan ni bawk a ni. Junior nih lai leh Primary an nih lala Isua tui chung a kalte an ring ngah hmiah angte, Lazara thlān atanga a kaihthawh a nih an rin ngah mainate kha an han ngaihtuah nawn leh thin a, an buaiin rinhlelhnaah an lut leh fo thin. Mahse, an rinhlelhna-te hi rinhlelhna rinawm leh tha a ni zāwk tih hriain

engati leh ta nge, tia an mabni tihrehawm zâwnge ti lova tanpui zawk tur a ni. Tio, an rihohehnate pawh mahni an ingaihtuah bah aino, puang chhuak a, zêp lo zawk turin fuih tur a ni. Pathian Thlarau Thianghlim an mabni rawn tanpui turin ring zawk ila, jawngtaina nen a theih ang, fuiha tanpui theih nghal chuan a tha bawh ang. Mihringa rinna nghah tlak a awm lohzia leh Isua Krista chauh lo chu tling zo an awm lob zia hrilh tur a ni. Ringtute tling lo mah ila, kan Rinna chu a tlinga, kei mahni kan tlin loh vang taka Krista chu ring leh inghah nana hman a tulzia kan hrilh tur a ni. "Keini rinawm lovin, awm mah ila, a ni chu a rinawm si a," II Tim. 2 : 13).

Nu leh pa leh zirtirtute u, in pawimawh êm êm a ni tih bre nawn leh ula, Lalpan hun tha a pêk lai che u hian nangmah mamawhtu i fate leh i zirtirtute chu i tih tûr pawimawh tak Lalpan a siam sak che a ni tih bria la. Mamawh tam tak neia i iubriat lai khân, nangmah mamawhtu an awm a ni tih briaio, tan khawh thar leh tûrin Lalpa hmingin ka ngên a che.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:-

1. Engvanginoge an awte a danglam thio?
2. Engvanginoge thlum leh âlte an châkna a zual bik ?
3. Engvanginoge an ngaihtuah leh duh zâwnge lakah kawng dikah hruai an tul zual bik êm êm?
4. Hêngho thlarau nunna tichhe thei leh, tibuai thei thilte sawiho tûr.
5. Hetih hun laia mibring nun inthlak danglam theihzia lo bre tawhten sawiho ni se. Hemi bung a tanga zirte pawh lâk chhuah ni se.

**G. TLEHRAWL KUM 16-18 NUN
LEH MAMAWHITE:-**

1. An taksa than dan tlangpui:-

Hetib hun lai hian mipa an than nasa a, hmei chhia an chen lohte kha an sân khalh thin. An chhông lam than zêl a tawp dawn tawh a, puitling an nihna tur an lo thleng tawh a, an thin leh lung thanhte pawhin kin lam a pan a. Tin, an ruh leh tisa pawh a in (fix) chuktuah nghet tan tawh a. Mahse, an awte chu a la thumin a la danglam vak lo.

Tisa nalh lai tak leh dubawm lai tak a ni a hmeichhia phei chu an hmêl that lai tak a ni. Ti êng leh tisenin an naupanna a rawn thlâk a, mipa tan pawh itawm tak an ni thin. Mahse, hmeichhia leh mipa pumkhata insiamna hun atan chuan a la hma lutuk deuh va. Nupui pasal inneih duhnate awm mahse, hmanhmawh tûr a ni lo.

Arngeng an lo ngah duh hle a, thenkhat phei chuan brehawm an tih phah in, an nun a tihlim lo hial thin a, enkawlpui tûr a ni.

Thil ei chākna an la nei nasa reng a, thlum leh mawmte ei tam lutuk a tha lova, tin, thil engkim tem chākna an nei a. Mei zûk te, zû in te, thil hmuamte an chāk a, a tâwk engmah an thiam si lova. An taksa a ti chbe theiin, an lehkha zirna pawh a tibuai thei a, vên ngun an ngai hle. Nu leh pater an rilamna leh an thil ei chaknate tilungawi thei turin, an taksa tana tha ei tûr ngaihtuah sakin, inahte thil ei tûr ngaihtuah deubva, pawn lama thil tha lo an tem chāknaate lakah tlein a chhan thei bawh a ni.

Kum 16—18 Mafaka te unau leh a putea

Hetih hun bian an nungchang an dam chhûng atana an thlak theih tawh loh tur a insiam thei a. Ei leh inah te, zûk leh hmuamah te, tin, vah chhuah uar leh uar loh thuahte an hun pawimawh tak a ni.

Tleirawl lai hi chi tha tub hun tha lai tak a ni. Tleirawl laia zuin te hian sim har an ti a, tleirawl laia mei zu tan te hian an tar kun thlengio sim har an ti a. Doctor te hialin sim tura an tih pawhin an thei thin lo. Nulat tlangval thu-ah pawh tleirawl laia lo khawsa dik tawh lo te hian an lo upat thleng pawhin harsatna an tawkin nupa nun hlim lohna a thlen thin. He hun pawimawh tak maiah bian chi tha nge chi tha lo kan tub? Kan Tleirawlte nunah hian a lo tiak ngei dawn a ni.

Tin, taksa mawina an rawn nei a, duh awmna an nunah a lo langin pangpar kubmum ang an ni a. An duhawmna-te an rimtuina te chuan ei chhetu (thlemtu) an nei awl hle a. Rose par tur kubmum te bi ran nung ten a chhhûngah an eichhe thin ang hian; chhunglamah leh pawn lamah ven puitu an ngai êm êm a ni. Pathianin kan taksa te ama chên nan leh a in thianghlim ni turin a duh tih briattir fo tur a ni.

Thut danah te, din danah te, nawmnah taka awm an chin chuan an ching hlen duh a ni. Ding kûl chi te, thu kûl chite hi hetih hun laia an chin chhoh zel a ni-duh hle. Miin thu an zawh a, khûp sûka dinte hi din hlen a awlin, mi hmaah pawh briat loh hlanin awmdan mâwi lo taka lo awm a awl a ni.

(2) An rilru than dan leh mamawhte :—

An thil ngaihtuahna leh chîkna a la kal zel a, thuneituten ro an rel danah te, zawhna an neiin thil þha zawka an rinte an suangtuah ve þhin. Zirtirtute pawhin class-ah an mahni zirtir ngawt lovin, sawihona neihpui a, ti-ti pui a þul tawh zawk a ni. An hotuten an hria nge bre lo ti tea fiah an ching a, zawhna har tak takte an zawt þhin. An dinhmunia a mamawh leh an rilru enin ngun takin ngaihtuahtir tur a ni.

An hriatna pawh a la þhang chho zêl a, tin, briatna (experience) pawh an lo ngah ve þan tawh a. Sunde Sikul-ah pawh an thu zir leh a tumte pawh an man ngbal tawh þhin. An thil zirte pawh engtinge an nunah lâk luh tur tihte an rgahtuah ve þhin.

Debate (inhnialte) nuam an tiin, an tana sawt tur subject (thu ngaihtuah tur)-te thlangin hun neihtir þhin se a þha viau a ni. Programme hrang brang neih an chák a, nu leh pa pawhin, hnathawh dan hrang hrang anmahni tiblim thei ngaihtuah tur a ni.

Ngaih dan þha tak tak an hmu chhuak ve a, mahse, a tak takah an lut thiam chhuang lo. Anmahni kuta thil dah a mawhphurbna pêk hi an tan hmasáwnna bul a ni a, mahse, en zuipui a, puih rûk deuh zel an þul a ni.

Mahnia ding theiin an inhre ve a, an mahni ei zawna turte an ngaihtuah ve a, sipai þan duhnate le a thil zira kal bo duhnate an lo nei ve þhin. Nu leh pa fang chuan an têt lai aþangin, an fate kal kawng tur leh an hnathawh turte ngaihtuah sain, an fate hun an lo thlir þhin a. Chu chu tûn ang hun ngeiah hian bruai luh an tum þhin. Nu leh paten chutiang lam thlirpuina an neih loh chuan mahni duh zawngah leh mahni thuin an kal þhin a, an damcâhûng nun leh eizawna a tibuai þhin.

Tin, an chhûng lam nun (emotion) an blinna te an lungngaihna te, an thirinnate a la chak êm êm a, midang elna te, itsiknate a sâng thin. An taksa puitlinna han thang ve mah se, an chhûng lam nung-changah an la puitling rih lova, hriat thiam tur a ni Isua Krista englai pawha pangngai reng, nimirah leh wawinab nen kumkhua pawha danglam ve lo hma-ngaihtu a nihate kawhhmuhin, an ngaihdin danglam thut thutte thunun turin hrih a tha. Kum sawm pali sawm panga mite ai chuan an invawng thei deuh blek tawh a. An la puitling rilru lo na a, an chhûng-ril nun iathupte sawi chhuak a, an thu ruk an thlen duhna turin, hruaitu rinawm tak an mamawh êm êm a ni. Tin, eng hnathawkah nge Pathianin i duh tih zawha thawngtaia a Pathian duhzawng nghak tura hrih a tha. Nu leh pate hial pawhin hma lam hun kan bre tak tak lova, Pathian aw hriat a tulzia sawi tur a ni.

Tin, an thawng tlem a, thil pai leh vei an nei fo thin. Mi lai ber leh hausa berte pawhin hasatna an pumpelh bik lova, chuvangin, an hasatnate chu Pathian hnena thlen tur a ni. Pathiana rinna nghattu-te चाह hi mi niblawh an ni.

Nupui pasal turte an suangtuah ve tan a, mahni, duhtblanna ring lova, Pathian hun ruat nghak tura fuh fo tur a ni. An hasatnate hriatpuitu an duh êm êm a, nuin a fanu chu thian ang taka a kawmngaih leh a inneltir a, a hmangaihna alantir chuan engkim an nufain an sawi dun thei ang. Pa pawhin, an fapate, thiana siamin an lăwm zăwng ngaihtuah a fiam-thu thate pawh sawipui a, inkhêl leh infiam puite ching sela, tichuan engkimah rilru zalen takin thu an rawt dun ang a, duhzăwngte an inbrilh dun thei ang.

Mipa tleirawlte hian hmeichhia an kawmngaihte bulah an thiltihtheihna lantir an duh thin a. Nula hmuha tui han bleuh zak zakte an chāk a ni. Huai-sen nih an duh a, thil ti thei nih an duh a. nu leh paten Pathian kutih jawngtainain hlan leh kawltir reng tur a ni. Thlarau Thiangblim awmdan danglam tirtu chu an mahniah chēng turin leh thunun turin dil sak an ngai a ni.

(3) Pawn lama an nundante:

A ruala kawthlera vah a, thil tihho tur ngaih-tuah hi an nuam tih zawng a ni a. Khawtlangah hruaitu tha awm fo hi a tul a Hman lai Zawlbuk an neih laite pawhin hotu an zah leh an rawn tur an awm thin a, chu chuan tleirawl nun a siam tha ble a. Tin, Kristian kan lo nih hnuah, Zawlbūk te a awm tawh loh hnuah, Kohhran atangte pawhin, hruaitu fel tak tak ruat fo hi a tul a ni. Y.M.A-te a ding a, hruaitu an rinawm tawh theih nan Pathiana mi tang kaiten an jawiawm a ngai blein ka bre thin.

Pathianin hmeichhia leh mipa inkawp tura, a lo ruatna rilru chu an mahniah a lo lang a. Hmeichhe chākna leh mipa chākna a nasa a, an rilrua an duh chiah loh pawhin an chakna (desire) sāng avangin chēt suelna a awm duh ble a Pathianin taksa a pêk-te vawng thianghlime tibawhlhlawh lo turin Pathian chakna dil fo tur a prilh tur a ni. Ngaihzāwng leh hmangaih an neihte pawh Pathian hriattir tur a, an nungchang control tura jawngtai fo tur a ni. Tblemtu a chak em em a, mahse, Pathian daw thianglim ngeia inneite hi nupa blim an ni thin a. Dan dik lova

mihring leh Pathian buma thil tih chu a that lohzia sawi mai bâkah hetiang lam chu i tih duh ka ring lo, tia an mahni rinawma ruat tlat chung a zilh tur a ni.

Tin, an ulukin pawn lam incheina an vei êm êm a, mahse Lalpan thinlung thianglelim a en zâwk a ni tih hriattir fo tur. Tin, vântlang puipunna leh thil tih honaah langsâr leh lâr nih an duh a, han che vel atan an tangkai êm êm a. Hruaitu tha tak an la mamawh zel a, anmahni fuih chungin Kristan mi inngaitlawm te. thuhnuairawlhte a chawimawi a, mal a sawm thin tih hrih bawh tur a ni.

(4) An thlarau nun dan leh mamawhte :

Nitina Bible chhiarna leh tawngtaina nei turin fuih tur a ni. Tin, eng thu nge a nun atana hman tur leh a zirtirte chhûta, Bible hrihshiahna te pek tur a ni. Thil suangtuah chauh ni lovin, a takna leh dikna hriat an duh ve tawh a ni.

Mi tam zawkte chu hetih hun hi Jalpa an hmuh-na hun a ni fo thin. Hetiang hun laia Pathian hmute chu mi tangkai tak tak an ni thin. John Calvin te, David Brainerd te, D.L. Moody te, Billy Graham te hi tleirawl laia Pathian hmute an ni a. Pathian tan an tangkaiin an duhawm êm êm a ni.

Kohhranahte chanvo neihtir a tha. An theihna leh hun zawng zawng hmangin rawngbawl duhna an nei a. Zaipawlah te, leh kawng hrang hrangah an inhmang peih a ni. Kan Kohhrana tleirawlhte hi Kohhran tumawitu leh tichaktu an ni tih hriat tur a ni. Thusawitu emaw hun neitu emawte pawhin, kan tleirawlhte rilru hîp tur leh khawih thei sermon-an an telh fo tur a ni.

Chhandamnaah in rinhlelh leh an ching a, a chhan bul chu an lo Chiang tawk lo a ni fova, Thenkhatte crawh chu, midang nun mawi lo an hmuh tein an zuai leh thin. Tin, vanduaia an tawhtein an buai fo thin a. Mahse, Pathian pasal thate pawbin an khawvel nuna harsatna leh vanduaia an tawh pawha Lalpaa an lawmziat briattir tur a ni. Kohhrana bruaite ni si, mahse Office hna an thawhna lamah chuan ei ruk hmang leh si te leh sumdawnnahte mi mak tih tur awm leh si te an hmuhin naupang zawkte nun a ti chak lo thin. Tleirawltin Kohhran rawngbawltute nun hi an chikin an enthla reng tih briat tur a ni. Hetih hun lai hi chuan Bible thuir a tum, Isua entir nana Beramno hman anih te, Ani Grep hrui a ni a, keini a pengte kan nih tihte hian an thinlung a tifiash tawh a, ngaihnaawm an ti tawh zawk thin. Tin, Biak In cheimawi leh tih thianghlum a tulziate an rawn hre tawh a. An rilru zawl tawk ang zela hruaituten an hman hi an thlarau nun chakna bul a ni. Tin, Biak In lama hman an nih lohte hian tangkaina nei ve loah an iongai fo thin a. Pathian chawimawi nana talent Lalpan kan tleirawlte a pek hi hruaituten briatpuiin tihpuitlin sak zel tum tur a ni.

Kan tleirawlte hi naktuka kan bruaite turte an ni tih briatin an pawimawhzia zir thar leh a va tul em ! An taksa than dan leh mamawhte leh an ngaihtuahnte hian an thlarau nun a khawih zel a ni tih briatin, kan nula leh tlangvalte hi nu leh pate thlawh-hma an nihzia briat a va tul em !

Kum 18 chunglam Kan thalaite hi naktuka
kan hrutitu tur te an ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Hetih hun lai hian an taksa lan dân eng ang ngo
2. An taksa chākna zūk leh hmuam thu-ah tilungawi tûrin, nu leh paten engoge mawhpurhna kan neih ?
3. Nungchang mawi leh t̃ba an neih theih nan eng-vânginnge hetih hun hi a pawimawh bik ?
4. Sakhua-ah hetih hun laia hruai an pawimawhzia leh a hlâwkna sawi tûr.

BUNG 7.

NAUPANG THUNNUNNA (DISCIPLINE) ATANA HRIAT TURTE :

*Beiseiawm a la nih laiin i fapa chu thunun la,
Boral mai turah ngai suh. Thufingte 19 : 18*

Naupang nungchang tlangpuite leh kaibhruai dan tur kan tãr lang nual tawh a. Thununna dik taka an nungchangte kan hriat hnua enkawl hi a tãl a ni. Dân leh thununna mumal awm lova, naupang lo seiliente hian chhângkua leh khawtlang nun a chawk buai fo thin. Israelte Puithiam Elia chuan a fate a thunun that loh avanga an chhângkuua thil rãpthlak tak lo thleng tate kan sawi tawh kha kan hre reng ang a. I Sam 24 : 34. An nungchang dik lote chu hauin sawisel mah sela, a khap tak tak lo a ni tih Bible-in min hrilh a. Naupangte hian aumahniah nu leh pain beisei kan nei a ni tih an hre tur a ni. Chuvangin, naupang thununna kawnga hriat turte lo tãrlang ila :-

A. Naupangte tan Dan (rules) an zawm ngei kan siam tur a ni.

Nu leh pain naupangte tãn thununna dân an siam tur a ni. Tum mumal nei lo va naupang seilientir hi a pawl tak meuh a ni. Tin, kan dân siamte chu a awmzia leh kan siam chhan kan hrilhfiah ngei tur a ni. Leikha zir hunte, inchhung nu leh pa tanpuina hunte leh thian kawm hunte Bible châng zirna hunte engvanginngae neih a tãl a, a pawimawh tihte obiang takin kan hrilh tur a ni. Tin nu leh pate pawhin, kan dân siam chu kan vawng thain, kan ngai pawimawh ngei tur a ni. Sawi ngawt leh siam

ngawt chu a har lo va, mahse enzui leh zawm hi a siamtute tân a pawimawh ber a ni. Naupangin an zawm leh zawm loh kan enzui leh si loh chuan naupang nun kan tibuai zâwk a ni. Tin, an thil tih thatah lawmthu sawi theih nghilh hauh lo tur a ni. An tih dik loh kan hrilh ang bawkin an tih that kan ngawihpui mai tur a ni lo.

Tin, kan dan siamte nghet taka vawn a tûl a. Mahse, a hun leh hmuna zirin kan thlak danglam tur a ni. Thenkhatten khauh lutukin an dân siamte an kengkawh thin a. Chutiang chuan naupang nun a tikhawlo thei a. Tin, chutianga khauh taka kengkawh luite chu mahni intihhmingchhiat hlauh vâng emaw, an rilru a la naupang vâng emaw a ni lo thin. A hun leh a hmuna zirin, fimkhur taka dân vawn a tha. Naupang nun dâua zirin ngaihtuah bawh tur. Naupang pakhat thuonna atana sawt tak kha, midang tân a sawt lo thei a ni tih hriat tûr a ni.

(B) Naupangte mawhphurlna kan pe tur a ni.

An chanvo dik tak kan ruat sak tur a ni.

Naupang nun hi 'ti rawh' emaw, "ti suh" emaw, tih chin lutuk hian a siam tha thei lova. Naupang ngaihtuahna thang lai a ti khawlo thin a ni tih hriat tur a ni. Mahse, anmahni chanvo theuh leh mawhphurlna pêk hian an rilru a tipuitlingin a ti thang a. Tin, thil sual ngaihtuah leh hun kawhralna mai mai lakah a hum bawh a ni. Thenkhatten tui chawi te, thenkhatten thleng sil te, thenkhatten ran vulh lam enkawl te, chutiangin tih tur ruat sak ngei a tha. In chhung khurah an pawimawh a ni tih an inhre ve a. Nu leh pa tân pawh blimna a ni bawh a. Nu leh paten kan hriat leh tur chu naupang tih tur kan ruatin

kan beisei sâng lutuk tur a ni lo. Puitling anga fel fam-kima an awm kan phût chuan a hahtblak tawn thin a. Naupang an nihna hre reng chungin, an chanvo an tiht: kan endik tur a ni.

Naupang sawisel kan chîng tur a ni lo. Naupang te hnenah an thiltih dik loh tarlan fo kan ching hian an nun a siam tha tam lo hle a ni. Niminah chutiang in i awm, wawiin chutiang thil i tih leh, tia an fel lohna tarlan ai'chuan an fel lohna chu hre-rengin, chu an thiltih dik lohna a'anga bruai chhuahna thu chu brilh zâwk tur a ni. An nun a khawih zâwka anmahni dik lohna kha kan sawi lan kher ngai lovin, an thilungin beng mai ni lovin, a hre chhuak leh ngei zawk thin. Hei hi puitlingah pawh a dik a ni. Tin, an thiltih kawng thenkhatte kan duh tawk loh a awm thin a. Chutiang chu ngawihpui mai lovin "Mami i ti tha e, mahse hei aia tha hian i ti thei tih ka hria" tiin, kan duh thusam a nih lohna laite kan brilh tur a ni zâwk. Naupangten an mahni lan ring tawk a ni tih an inhriatna khan thil tha zâwk tih duhna a siam a, "i hman tlak loh lutuk" emaw, "i tisual nasa emaw" ti ringawta an thiltihthe kan jawng khum hian an thilungah thatchbiatna emaw, thuawi lohna emaw, an tih tur châk lohna emaw a siam sak thin. Tin, naupang dang an tluk loh emaw, kan khaikhin tur a ni lo. An thiante chungahte an lungawi lova, tin, an thian kan tehkhin fote sualna kha an hmu chhuak thei em em a ni. I thianin a thiam si i thiam ve si lo tihte ai chuan an theih ve tho turzia emaw brilh a, fuih zawnga enkawi tur an ni. Chuti lo chuan fel lo bikah indah-na a neia an nun a tihlm lovin, a ti thang thei lo a ni.

Tin, naupang harsa deuh emaw, chak lo deuh emaw an awm thin a. Thianho zingah leh unau zingah pawh chutiargte chu a malin an sualna emaw chu zilh tur a ni. Tin, an chak loh biknahte chuan tanpuina pêk tam bik tur a ni. Tichuan, Pathian tâna fate kan enkawlna h leh, Sarde sikula Lalpa tana kan thawhnab pawh hmasâwna leh blimna a chhuah ngei ang.

C. Naupang bulah i hun tam tawh hman ang che

Naupang thururna kawnga thil pawimawh tak pakhat chu, naupang pakhat chuan, "Kei chu ka pa hian mi duh lutuk" a ti a. An hotu chuan, "Engtin-nge i briat theih?" tiin a zawt a. Naupangtê chuan "Ka pa nen chuan kan infiam a, kan inkhel reng mai," a ti a. Naupangte hian anmahni nena infiamte nuam an tiin, an bula awm kan thlahlel tih an briat-na chuan kan hmangaihna a brih a ni. Anmahni chhah peih apiangte hi an ngainain, an thu pawh an zâw n thin.

Mizo nu leh pate chuan, fate nêna han in-chhawchhah te, han infiamte hi hna thulb thlakah kan ngai thin. An thusawi ngaithla peih leh an bula hun hman tam hi kan duhzâwng tithir ve kan tum chuan a tûl a ni. Thu pawh an awi bik a ni. Nitinin, fate nêna infiamna leh thil tihhona hun rei lote tal neihpui tur a ni. Heng te bi kan briat a tûl a ni.

1. Naupang an sualna chhan kan hre tur a ni;

Nungchang sual hian chhan a nei thin a. Naupang an harsa kan tihte pawh hi a chhan a awm

þhin a. Chutiang chu nu leh paten theihtawpa hmuh chhuah kan tum tur a ni. Naupang nun tidanglam thei kawng hrang hrangte i lo en ang u.

2. Hriselna þat tawk loh vang :

Naupang an þabbelb êm êntein emaw nawrh an chin zual laitein an taksaah þat lohna a awm vâng a ni thei. Naupangin an sawi thiam tak tak lova, an taksain vitamin a tlâkchham tein emaw thisen an neih tlêmtein emaw natna vei rûk an neihtein an harsa þhin a ni. Tin, an pheikhawk a tawt lutuk avangte pawhin, naupangte chuan nun dan harsatna an nei thei. Hetiangin, a chhan hmuh chhuaha tanpui an ngai a ni.

3. Rilru lam atanga þat tawk lohna :

Hei hi a chhan a ni thei bawk. Naupang þen-khatte chu lehkha zirnaah pawh chak bik leh chak lo bikte an awm thei a. Þenkhatte chu mi daw chite an ni thei. Tin, mi itsikna nei chite leh mi nun zawi chite an ni thei. An rilru tlin loh thleng thlenga tib luihtirte a þa lova. Naupang hi thil hre chaka theihngbilh leh thuai te thil hre muanga, vawng reng chite awm a ni a. An rilru leh ngaihtuahna phû tawka hruai an nih loh chuan ngaihtuahna sualte an neiin, chawlawlnaten a zui a naupang luhlul tib an hlawh mai þhin a. Hêngte hi briat a tul a ni.

4. An thlarau lun harsatna :

Heng vângte pawh hian an nung chang a sual a, naupangte hian thlarau tuihalna an neiin, hruai an ngaihtua hi an nu leh paten an hre tur a ni. Thil sual an tibte hian hrehawm tib êm êmna a þhente

chuan an nei a. Pathian ngaihdamna ropuiziate hriih an ngai a, thenkhatten sual tih châknate an nei bawk. Chutiangan, Isua Krista chu an thlarau nunna atan hriattir an tûl a ni.

5. Chenna hmunin a zirh loh vang :

Hêng vângte hian naupangin nungchang sual an zir thin. Thenawm te nun dân emaw, khawtlanga thenkhat nun dânte emaw, leh inchhûnga mi thenkhatte awmdânte avangin nun dân an thlak thei bawk a. Hengte hi hre rongin a chhan leh a awm-tirtu lak aţangin theih anga naupang nun venhim leh enkawl a ngai a ni.

D. Naupangte hrem loh theih loh dinhmunaha an din chang a awm thin a. Tin, libe-ab pawh 'Lalpa chuan a hmangaih chu a thunun thin a, fa a lâwm apiang chu a vaw thin a sin !' Heb. 12 : 6. Hetiangan kan hmu a, hmangaih vângin kan fate hrem a ngai thin. Mahse, eng anginngan kan hrem tih hi ngaihtuah ngun tur a ni. An taksa tih breawm ngawt zawnga vuak leh sawisak a sâwt lo va, mahni inbrem kan ni zawk a. Mahse, kan hremna chuan an nunna atâna hlawk phabna a ni zawk tur a ni. Chuvangin, naupang kan brem dawnin nasa taka ngaihtuah hmasak a ngai a ni. An zirnaa tanpui thei tur lam emaw an nunna atana sâwt tur ngei kan hmu chhuak hmasa tur a ni. Hmangaih chuanga brem bi nu leh pa tan thil har tak a ni reng a. Tin, kan brem zawhab kan hmangaihzia leh kan ngaihdamna aw kân a zui leh ngei tur a ni. Chutiang a nih loh chuan kan ti khawlo zawkin inhmangaihna a bo thei a, inbuatna leh inngainat lohna a awm thei a ni.

E. Pathian thu leh ṭawngṭaina hi thununna atana hmanraw ropui ber chu a ni :

Inchhûngah Krista chu Lal berah nu leh p in kan ṭhuttîr chuan Kristan taksa leh thihlung leh thlarau min bruai sak ṭhin. Naupang leh puitling tân min thununtu a ni tûr a ni.

Kristian ṭbian ṭhate leh inlêngte hian thununna kawngah min bruai thei a ni. Tin, Kristian lehkhabu ngaihnawm tak takte hian naupang leh puitling nun a thunun ṭhin. Inchhûngah Krista chu chawimawia a awmna apiangah naupang nun pawh a hlimin a dik ṭhin.

Ṭawngṭaina hi hmanraw pawimawh tak a ni. I fa tân ṭawngṭaina hun tam tâwk nei ṭhin ang che. Harsatna bîk leh an vei bîk thilabte chuan ṭawngṭai sak la, a brangin an lu chungah kut ngat ngeiin, Lalpa huênah bruai ang che. Krista chu a nunah a lâkluh hma chuan hmabâk hlen loh i la nei a ni tih hria la, ṭawngṭaina thihlung leh tih tak zet hlân la, i fa nun a thlâk danglamin, i nun ngei pawh a thlâk thleng bawh ang. Tichuan, Pathian a hmangaihna kuta min thunun ṭhintu chuan in chhûngkua chu a ropuina atân a din sak ngei ang che u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:-

1. Naupangte zawm ngei tûr dân siam, in inchhûngah in nei em ?
2. I fate enkawl puitlin i duh leh tum dânte i nei em ? Tum mumal nei lovin, i chawm ve mai rih em ni ?
3. Naupang hremna dan ṭha i hriatte sawi law.

BUNG 8

NU LEH PA TAN RUAL A NGAI :

*Naupangte u, engkimah in nu leh pate thu
zawm rawh u, chu chu Lalpaah chuan a lawmawm
si a. Kollossa. 3 : 20*

*Naupangte u, Lalpaah chuan in nu leh pate thu
zawm rawh u; chu chu thil dik a ni si a
Ephesi 6 : 1*

Bung 7-naah khan naupang thununna (Discipline) chung chang thu kan hmu a. Naupang kan thunun-in *nu leh pate* hi kan tang dun zel tur a ni. Nu thenkhat ten pate kan phût a. Pate pawhin nu mawh phurhnaah an dah bawk thin.

Bible-ah chuan pa hian mawh phurhna nute ai mah hian an nei lian zawk tih min hriih a. Mahse, nute pawhin mawhphurhna kan nei. Thuf 6 : 20-ah chuan, I nu zirtirna chu hawisan sub, tihte kan hmu a, Tin. Hani-te leh Mosia nute leh Timothea nute leh a Pi nunahte pawh naupang enkawl na hi nu kut-ah a awmzia kan hmuh nate kan zia k tawh a ni. Chuvangin, kan fate hian *nu leh pa* kan tang dun zel a ni tih an hriat ngei theih turin kan tangrual tur a ni.

Keimahni chhûngkuaah ngei hei hi a tul zia ka hmu a. Kan fate an la tet lai chuan ka duh ang angin ka la enkawl thei a. Thil an tihsual pawhin, "ka nu mio ngaidam rawh ka ti tawh lovang ti rawh," ka tih chuan an ti mai a. An jah lai pawhin "Mate (ka fa upo ber) han nui lawk teh i thla lak kan duh," ka tia a han nui mai a. Mahse, tunah chuan

an lo lian ve ta a, an tet laia ka duh ang anga ka en kaw! kha a lo theih ta lova. Nu thu hlira awmte an lo hreh ta a. Harsatna nu tan chuan a lo awm ta.

Mizorama kan lo chhuahtirh lain kan fapa pakhat chu ka bulah hian a rawn thu ve a. Nu pakhat chuan, i len tawh nen nute bulah i la tawm hoh hoh mai a ni maw! a han ti a, a zak em em mai a. Inkhawmnaah pawh an tet laia thuho thin kha zah na an lo nei ve ta a. Nute bul atangin an lo inthiar fiblim tan a. Hetih hun atang hian *Nu leh pate* kan tanrual loh chuan a harsa tan hle a. Keimah maiin an tih tur leh tih loh tur ka sawi kha chu an ngai pawimawh tak tak zo lo a ni. Ninawmahte nu tawng kha an la tawh thin a, nu leh pate thu a ngai a ni.

Naupang hian nu leh pa mitmei hi an lo en ru kiau thin. Tawngkam khata nu leh pa kan han inkhak phei hi chuan an rilru a ti sak vek thei a. *Nu leh pa* kan tan dun phawt chuan Lalpan kan thunun zawh loh tur fate min pek ka ring lo. Hei hi ka sawi uar dub hle. Lalpan kan tih theih loh tur chu ti turin min beisei lo. Ama chakna leh bruaia dil chung a nu leh pa kan thurual chuan, kan Pa vana mi tihsakin kan awm ngei ang. *Nu leh pate* hian tih tak meubvin kan fate tana dilin kan inthurual taw! lo zawk a ni lo maw? Mi pahnih an thil dil kawnga an thurual chuan ka pa van a mi tihsakin an awm ang. Mathala 13 : 19 He thu hi hre rengin nupa i inthurual ang u. *Nupa* a tawngtai dun zel tur hian pa hian mawh phurse, kan va ti em! Hotu chan chang tur a ni a. Nute chu an thu ang anga awm mai tur kan ni a.

Nu pakhat, Pisa hna thawk chuan an fapa naupang hi a duat em em a. Hlawh nei a ni baw! a.

A pasal hriat lohah a fapa chu pawisa a pe thin a. A lo zawngchhang zel a, a pa hriat a lo hlauh pui ta zawk mah a. A pain a hriat chuan a hrem ang tih a hlau si a. A zêp pui zel a. Tunah chuan an nupa pawhin tih ngaihna an hriat loh khawpin a lo sual ta. Chutiang chuan thil lianah leh têah pawh tan rual loh chuan kan hneh thei lovang. Nuin emaw, pain emaw fate thu kan brilh laiin i ti lutuk, tihte a tawh tawh, tihte hian naupang rilru a tikhaub a. Naupang hriat lohah tha kan tih chu nu leh pain la sawi zâwk tur a ni. Thil lei an ngente, thil dub an neihtein, i nu leh pa kan inrâwn phawt ang tihte hi a tha. eg. Zawna chuan a nu hnenah inkhel tura chhuah a dil a. A nuin a remti lova. A pa chuan a lo phal ta a. A chhuak ta a; A nu chuan a han hmuh leh chuan, Zawna, "kal lo turu ka hrilh che a ni lawm ni," a ti a. hetiang hian kan ti so âwm e, nu leh pa kan inthurual tawh lo a ni.

Nu leh pate bi Pathianin pumkhat a ti a, tang dun zel turin min dub laiin kan tang dun tak tak lo a ni. Nupaa inthurualin eng hunah pawh zanah, chhunah, pawh an thatna turin in dil thin em? Mu dun reng si jawngtai dun ngai si lo. Kristian *nu leh pate* hian kan tisual a ni Kan mut dawnin, kan thawh dawnin nupa chuan kan fate tana dilin kan inthurual chuan Lalpan a thu min tiam tawh avangin kan thil dil chu min pe ang Kan lei ro hlû berte tana dil lovin kawng dang neih tumin kan dilin kan in hmang nasa lutuk a ni Nuin emaw, pain emaw, a fate enkawl nana a hun a hman bi hna thulh a ni lo. Hna ropui ber a ni. In nupaa inthuruala in jawngtai dunna kha malsawmna kawng- tui luan nana tuidawn kan siam ang bi ka tekbhin thin a ni. Nupaa inthurual lohna inohbung chu a va nuam lo em ! Pain a mawhphurh-

na a la ngam lova, ngawihah te, jawng duh lobahte emaw tharum nen kut a thlak a. Nuin ro a han rel a, a har lutuk a, tlin rual a ni lo. Chutah faten ro an han rel a, nu leh pa hnuaichhiabin, nu leh pate chu mittui nen blaahna nen an rûm tak zet a ni. Nu leh paten fate theihngbilha an thawhrimna rah chu an seng ta ! A bul atangin nu leh pa ten kan tih tur ang kan ti lo a ni. Kristian chhungkua pakhat; Officer lian tak inchhunga ka thil hmuh, ka rilru khawi êm êm chu; an Sitting room-a târ ah chuan an fate hming kimin a ziaak a. A hnuaiah chuan thupek an fate tih tur leh tih loh tur number pein a ziaak tlar that mai a. Nitin leh zantina an hmuh turin a târ a, ropui ka ti hle mai. Entawn tlak hlein ka bria.

Hetiang hian nu leh paten tan i la ve ang u. Kan fate an sual ti mai lovin, keini nu leh pate zawk hian Lalpa hnenah min ngaidam turin thupha chawin a hmaah inthurual takin i kun dun ang u. Lalpan keini nu leh pa tling lo takte thu zawm turin nau-pangte hi thu a pe diam tawh a ni tih briain beiseina thar neiin i tangrual ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

- 1) Lalpan kan thunun zawh loh khawpa sual kan rila rah min pek i ring em ?
- 2) Nu leh paten kan fate kan thunun theih lohna ebhante sawiho ni se.
- 3) Nu leh pa inthurual lova kan awm hi Setana hmanraw tha tak kelmahni nupa karah chuan nlin ka bria a. Nangoi in nupa karah a dik em ?

BUNG 9

MO LEH PI LEH PUTE DINHMUN :

*Ruthi chuan ... i kalna apiangah ka kal anga,
i riahna apiangah ka riak anga, i chi te chu ka chi
te an ni anga. i Pathian chu ka Pathian a ni ang.
Ruthi. 1 : 15.*

Mizo hi chhûngkuaa pi leh pute nena awm tlan ngaina mi kan ni a. Tin, kan hnam dân a lo ni baw k a. Tu leh fate nena awmhote hi an ngaihlû êm êm a. Sapte erawh hi chu a tlangpuiin, an fapa ten nupui an neih hnu chuan in hrangah an awm dùn tan mai a. Mizo chuan mo pahnih pathumte nena awmhote hi ropui an ti thin a.

Hetianga chhungkaw awmho hi tam takte tan harsatna a awm tih tun laiah chuan a hriat ta a. Chhûngkaw inngeih lohnate leh hlim lohnate a awm fo thin a. Nupa inkârah blim lohna a thleng thei a. Tin, pi leh pu tan pawh hlim lohna tam tak a awm thei baw k a ni Chhungkaw tam takte inngeih lohna hi pi leh pute leh fa mote inkâr hi a ni fo thin. Kristian chhungkuaah chuan betiang thilte hi a awm tur a ni lova. engtinngé Pathian lawm tlâkin chhûngkua kan awmho ang tin hi zir a tul hle a ni.

Nupa inbmangaih tak, inneih hnu rej lotêa harsatna tâwk taten hetiang hjan an harsatna an zia k ka chhiar a. A pasal chu Kristian tha tak a ni a, nungchang tha tak leh rilru puitling tak pu mi a ni baw k a. A pasala pa erawh chu mi danglam tak mai a ni a, politic khêl mi a ni a. Tin, sakhuana pawh ngaihtuah mi tak mai leh thenrual pâwl tak a ni a. Inlêng

pawh a nei theiin inchhungah thu a nei hle mai a. Engkimah thu neih a tum a. An mo nu chuan a pasala pa avangin, an nupa nun chu hrehawm a tihphah hle mai a. A pasala pa chu misual a ni lo va, mahse, an nupa nun a dīpna chu buaitlak a tihna ber a ni a. Chawhlui an kil laite chuan a pasal hnenah thu tam tak hrilh tur a nei a. Mahse, an nupaa an han inbiak rêng rêngah khan a pasala pa chu rang takin a lo inrawlh vein, a ngaihdan a lo sawi ve zung zung zel si a. Buaithlâk a ti thei hle mai a. A theihtâwpin dawh theih a tum a, a pasala pa a ni tih a hria a. Mahse, harsa a ti hle mai a. A pasal chuan a hre si lo va. A han hrilh chuan a pasala rilru a hrehawm dawn tih a hre si a, a pasal chu a hmangaih a, tihhlīm a duh si a. Tichuan a rûkin a pai reng mai a. A tak-sain a tuar phah blein a sawi a ni.

Hetiang dinhmun hi mi tam tak dinhmun ni ngeiin Zoramah pawh a lang a ni.

Nu pakhat chuan hetiang hian a harsatna a ziaak bawk a. "Kristian rinnaa la naupang tak ka ni a, mahse, Kristian chhûngkaw dik tak din hi ka tum leh ka nghahbleih a ni a. Mahse, Kristian ka ni na-in, ka pasala nu laka hmangaihna lantir hi harsa ka ti êm êm mai a. Ka jawngtainaah pawh ka dil ber chu ka pasala nu hmangaih theih hi a ni fo a. Mahse, harsatna hrang hrang hi kan inkârah a lo lang zel mai a. Amah pawh Kristian a ni a, mahse, a ngelawm êm êm mai thin a. Kum kua kan innei tawh a, theihtâwpin zaidam leh dawhtheih hi ka tum thin a, hmangaih pawh ka tum nasa a. mahse, engmah a ni thei si lo va. A jawng thei si a intilal si. Bible châng thei tak tak hi a dinhmun ti diktueh a la chhuak reng a, mahse, min tin buaizia hi ka fate nun pawh a khawih pawl ang tib ka hlau thin a,

Lalpan chakna min pe ang a, engemaw tiin he barsatna ka tawb hi a la kiang ang tiin ka beisei thin a, mahse ka hlawhchham hle a ni. Tapui theitu ka va duh em! a ti a ni.

Hetiang harsatna hi mi tam tak pawhin an harsatna a nih ngei bawk a rinawm.

Tin, pi leh pu thenkhatte pawhin, an fate nêna hlim taka awm tlâng thin kha an fapaten nupui an neih atangio inchhûng khur hlim lo tak an lo nih tak thu an sawi bawk a.

Hmeichhia (Mo) pakhat chuan ti hian a awmdan a sawi a. Ring lo mi leh sakhaw ngaihsak lo tak mai a ni a, mahse a pasala nu nun mawi tak leh Kristian a nihna chu a nun ngeiin a tihlan thinna chuan a rilru a hneh ta êm êm a. Tichuan, a nu Pathian chu a chhandamtuah leh a Lalah chuan a lo vuan ve ta, a nu nun mawi tak chu a dam chhûng nunah leh a chatuan nunna atân malsawmna a lo ni ta a ni. He mite nufa chanchin hian Naomi leh Ruthi nun a târlang hlein ka hria.

Naomi hian a mote a hmangaih êm êm a. Bible-ah hian a mote a rêl thu leh a demna kan hmu lo a ni Naomi nun hi fa mo neiten an entawn tûr leh an zir tûr atin Bible-in a rawn tarlang a ni. Bible ah hian mihring nun dan tur hi a lo va chuang kim em !!

Kan fa mote chu mi piangthar emaw, ring lotu emaw pawh an ni thei e. Kan zirtirna atangte leh kan nun dan atangtein Krista hnênah kan hruai thei a Kan nun dânio a zir loh chuan pianthar thute sawio, Bible châng tha tâk takte chu sawi ve thin mah ila, an rilru tikhahtuah chauh a tang thei a ni Naomi chuan a mote chu a thinlung ril takah a

hmangaih a, a hmangaihna tawngka mai ni lo, nun atanga lang chhuak chuan an rilru a hneh êm êm a. A nun mawi tak leh, hmangaih chung a zirtirtua chuan Krista hnên a bruai thleng a ni. Ruthi chuan "I Pathian chu ka Pathian a ni ang" a lo ti ve thei ta a ni, Ruthi Pathian chu Moab ho Pathian Moloka a ni a, mahse, a nu Naomi nun leh kaibruaina atangin, a Pathian chu kal sanin, Jehova, Israel-te Pathian chu a vuan ve ta a ni. Euginia Price chuan, "Hmeichhe rilru tha leh tha lo fiahna chu an fapate chungah ni lovin, an mote chung a an nun dan hian a tilang a ni" a ti a. Tin, mo rilru tha leh tha lo fiahna chu an pasalte chungah ni lovin, an pasal nute chung a an nun dân hian a tilang a ni a ti.

Nu leh pa leh pi leh pute tan he thu hi mahni infiab nân hman thei ila a tha hle ang. Ruthi hi Bible-in mote entawn tûr atana a ruat a lo ni rêng baw a. Ruthi hian a pasala nu hi a hmangaih tak zet a ni tih a lang Chiang hle mai a pasalin a thih-san hnu pawhin, a pasala nu chu a hmangaihna a dang chuang lova. Pasal dang pawh ngaihtuah lovin a pasala nu enkawl tûrin a impe zo vek a. Amah hi ziaik thenkbatah chuan Lal fanu nia sawina a awm a. Mahni in lamah pawh nuam taka chêng thei a ni a, pasal pawh nei leh zawk tûrin a pasal nu pawh hian a tir zawk a. Mahse, a pasal atâna a inpekna chu a ngetin a thuk em avangin dam chhunga retheih pawh a huam a ni. Ruthi chan hi a vanduai thlak hle mai a. Fa pawh an neih hmain, a pasalin a bo-ralsan a, a pasala unau Orpi pasal a thi baw a. Tin, a pasala pa a thi baw a, an retheit êm avangin an chennash pawh awm hlei thei lo khawpin harsatna leh mangannain a tlâkbuk a. Mahse, heti chung

pawh hian a pasala chhûngte a rêlna te, hrehawm a tibna awkâte kan hre lova. A nu leh pa hnenah pawh vuina leh hrehawm a tihna a thlen thu a lang lo. Mo thenkhatte chuan an pasalte chhûngkaw barsatna hi midangte hnênah an thlenin, demna leh rêlna an nei fo thin a. Tin, anmahni nu leh pate hnênah, thil engkim an thlen thin. Hei hian thil tha lo a thlen fo thin a ni. Pasalte chhûngkua dem leh relte leh mi hnêna sawi hi Mizo upa chuan “Mahni mawnghlîm” an lo ti thin a Mahni intihmualphona a ni. Tin, hmeichhia (mo) in ama nute hnena a pasalte chhûngkaw chanchin a thlen fo chuan a nu leh paten an ngaih dân an lo rawlh ve thin a, buaina a chhuak thin. Ruthi hi entawn atân Bible ah an lo dah a moten mahni in fiah nân hmang thei se a tha hle ang.

Mi pakhat chuan beti hian a ti a, “Mo kan neih dân hian kan nghakhlel hle mai a, mahse kan fapa hi ka chôn hlaub zawk ang tih pawh ka hlau bawk a. mahse chutiang ni lovin, fanu ka neih belb a lo ni zâwk a,” tiin a lawmzia a sawi a. Ella May Milla chuan ‘I pasala nu chu eng ang mi pawh nise, i pawm ngei tur a ni,’ a ti tawp mai a. Hetiangin moten ti thei se, in chhûng hlimna a ni ngei ang.

Ruthi chu fapa pasarih aia tha zawk hiala sawiin a lo awm ta a. Ruthi. 4 : 15. Hetiang hian mahni pasalte chhûngkaw tân pawha malsawmna thlentunib hi mo dik tak leh Pathian duh dân chu a ni. Tin, pi leh pute leh nu leh pate chuan an fa mote hi an mahni rualpui anga khin ve hi ching lo sela, an fate rual chauh an ni tib briain, an ât leh an fel lonzah pawh hmangaih takin an enkawlin an ngaidam bawk tûr a ni.

**Tin, Loisi leh Uniki angin kan tu leh fate en-
kawlna ah kan tang dun tur a ni. I tu leh fate
ngun takin Pathian thu zirtir ang che.**

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

- 1. Kristian chhûngkuaah mo leh a pi inkâra
harsatna awm fo thin hi tu zâwk thiam loh nge
ni, a tlângpui sawiho tûr.**
- 2. Loisi leh Uniki anga lungrual taka tute cnkaw
dun mo leh a pi sawi tur kan hria em ?**

BUNG 10

MIKHUALTE CHUNGA KRISTIAN CHHUNGKAW MAWHPHURHNA

*Mikhualte chungah hmangaihna chhuah theihng-
hilh suh u, chutiang tiin, thenkhatten hre lovin, Yantirh-
kohte an lo thleng si a' Heb. 13 : 2 Gen. 18 : 1-8 ;
II Lalte 4 : 8-17 Mt 25 : 31-40.*

Kristiante tih tûr leh nih dân tûr pawimawh tak takte kan zirin kan ngaithla thin a. Kristiante nun dan turte kan briat nawn leh tur pawimawh tak tak Pathian pawhin, kan Bible aţang ngeia min hrih chu mikhualte chungah hmangaih leh hlim taka lo thlen hi a ni.

Khawvel hun inher zêlah he thu hi kan theihngihl mai ang tih a hlauhawm hle. Mi tha leh mi neinungte chuan mikhualte leh inlêngte tha takin an lo buatsaihin, an thil ei tur tui thate an lo hlui thin a. Mahse, Lalpan tih tur min tuk a ni tih pawh an ngaihtuah lêm lo va, an duhsak zâwng leh hmangaih zâwng an nih vang emaw an neihin a tlin vang emaw a ni ber fova. Thenkhatte erawh chuan, mikhual leh inlêngte ninawm kan ti fo mai thei a ni.

Mahse, kan Pathian thuin Kristiantena kan tih ngei tur min hrih chu i zir thar leh ang u. Lalpa chu a ropuinaa a inthuada a lo kal hunah chuan, "Ka pa voh bik tɛ u .. kɪ ril aţamin, nangnin ei tur mi pe a, ka tui a hâlin, in tur mi pe a, mikhual ka nihin mi thleng a; saruak ka nihin puan min sin tira; ka dam lohvin mi kan a, tân ina ka awmin, ka hnên;

**Tin, Loisi leh Uniki angin kan tu leh fate en-
kawlna ah kan tang dun tur a ni. I tu leh fate
ngun takin Pathian thu zirtir ang che.**

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

- 1. Křistian chhûngkuaah mo leh a pi inkâra
harsatna awm fo thin hi tu zâwk thiam loh nge
ni, a tlângpui sawiho tûr.**
- 2. Loisi leh Uniki anga lungrual taka tute enkaw
dun mo leh a pi sawi tur kan hria em ?**

BUNG 10

MIKHUALTE CHUNGA KRISTIAN CHHUNGKAW MAWHPHURHNA

*Mikhualte chungah hmangaihna chhuah theihng-
hilh suh u, chutiang tiin, thenkhatten hre lovin, Vantirh-
kohte an lo thleng si a' Heb. 13 : 2 Gen. 18 : 1-8 ;
II Lalte 4 : 8-17 Mt 25 : 31-40.*

Kristiante tih tûr leh nih dân tûr pawimawh tak takte kan zirin kan ngaithla thin a. Kristiante nun dan turte kan briat nawn leh tur pawimawh tak tak Pathian pawhin, kan Bible aţang ngeia min hrih chu mikhualte chungah hmangaih leh blim taka lo thlen hi a ni.

Khawvel hun inher zêlah he thu hi kan theihngihl mai ang tih a hlauhawm hle. Mi tha leh mi neinungte chuan mikhualte leh inlêngte tha takin an lo buatsaihin, an thil ei tur tui thate an lo hlui thin a. Mahse, Lalpan tih tur min tuk a ni tib pawh an ngaihtuah lêm lo va, an duhsak zâwng leh hmangaih zâwng an nih vang emaw an neihin a tlin vang emaw a ni ber fova. Thenkhatte erawh chuan, mikhual leh inlêngte ninawm kan ti fo mai thei a ni.

Mahse, kan Pathian thuin Kristiantena kan tih ngei tur min hrih chu i zir thar leh ang u. Lalpa chu a ropuinaa a inthuama a lo kal hunah chuan, "Ka pa voh bik tɔ u .. ka ril aţamin, nangnin ei tur mi pe a, ka tui a hâlin, in tur mi pe a, mikhual ka nihin mi thleng a; saruak ka nihin puan min sin tira; ka dam lohvin mi kan a, tân ina ka awmin, ka hnên;

in lo kal si a,” a la ti ang. Matthaia 35 : 34—
 ‘Heng ka unau tê berte zinga mi pakhat chung a
 tih chu ka chung a ti in ni,’ tiin a la chhâng an,
 Matthaia 2 : 40; Thuthlung hluite kan en chua
 hmun tam takah mikhualte chung a awmdan tur Isra-
 el-te Pathianin a hrilhna kan hmu a. Exo. 22 : 21;
 23 - 9; Leveticus 19 : 9-10. 14 : 29; Jeremia 22 : 3;
 Zakaria 7 : 9-10. Kan Bible-ah hian mikhualte tih leh
 ram dang mi tih hi a hman pawlb a, hmun tam tak-
 ah Lalpan Kristiante awm dan tur min hrilh a ni.
 Jakoba chuan, “Mikhualte kawthlerah an riak lova,
 mi zin vâkte tan ka kawng ka hawng thin,” a ti.
 Keini kan inchhung chu hmun engnge ni le ? Koh-
 hrana thahnem kan ngaih êm êm laite hian kan tih-
 tur leh kan tih theih ve tawh hi kan lo hai mai ang
 tih a hlauhawm a ni. Chhûngkhat chung chauhvâ tha
 turin Lalpa chuan min hrilh lova, briat ngai loh te,
 fahrah te, hmeithai te, retheite chungah that chhuah
 turin min hrilh zâwk a ni. Kan chung a thate chung a
 that ve chu kan dub thin. Mahse, kan Lalpa chuan,
 “In hmangaih tute chauh in hmangaih hian lawmman
 engnge in hmuh ang ? chhiakhawntute (ring lotute)
 pawhin chutiingin an ti ve lâwm ni ? Tin, in unaute
 chauh chibai in bûk hian engnge in tih hnem chuan
 bik ? Jentile-te pawhin chutiingin an ti ve lawm ni ?
 (Matthaia 5 : 46-47) a tih kha.

Abrahama kan rinna pa leh kan thlahtu pawh
 khan be thupek ropui tak, mikhualte chung a ngil-
 neihna chû a lo hlen tawh a. Mikhual pathumte kha
 a lo ngaihsakin an ke bâl silna turte a lo ngaihtuah-
 in, an ei leh in turte phûr takin a lo buatsaih a
 Sari pawh khan a hna laklawh leh kawng dang eng-
 mah chhuan lam nei lovin a hun a lo hmang a; eng-

mah beisei an nei lo, mahse malsawmna ropui tak mai an chung a thlentute an lo ni reng mai a nih kha. Lalpa lo lan dan hi ringtute hian kan lo haiin kan lo hnar fo tawh ang tih a va hlauhawm em ! Sari leh Abraham a hi rinna kawngah kan entawn tur an ni angin' mikhualte chung a an awm dan pawh hi kan entawn tur leh kan hmaih loh tur chu a ni.

Tin, kan entawn leh tur Bible-a kan hmuh leh chu Zerephath khuua hmeithai rethei tak mai hi a ni. A fapa nena an vawi khat ei tur chauh chhangphut leh briak a nei a, mahse Elija tan a siam sak a ni Lalpan a pe ang tih a ring ngam a ni. Keini chu ni eng emaw zât, thla engemaw zat ei tur kan neih lai pawhin; kan ui thin ti rawh u. Lalpan kan mamawh mi pek a tiam thu chu kan ring ngam ve lo va, chûngleng savate pawh chawmtu chuan a duh taka a din, a fate chu a ngaihtuah teh lul nêh, he Zerephat hmeithai ang hian Lalpan min pe ang tih ring ngam zel a, kan thil neihte bian Amah chu kan chawimawi ve hi kan tih tur a ni Midangte tân malsawmna kan lo ni ve thei dawn si a. Zerephat nu chuan a briat phâk loh malsawmna chu a lo dawn phah leh ta. Ei tur an tla chham chuang lo chauh ni lovin, a fa neih chhun ngei nuona pawh chu a neih phah leh ta a ni. I Lalte 17 : 8 - 16.

Tin, kan theihngih loh tur leh kan briat ngei tur pakhat chu Sunem nu thu bi a ni. Elisa tan inchhâwng, ama piadan bik tur a siam sak a Pathian mi a ni tih a bria a, a duhsak êm êm a, ama in ang taka a hman theih nan, khum te, dawhkan te khawnvar te a buatsaih sak a ni. Elisa chuan engnge a tih sak ve leh tûr a beisei lo. Mahse, Pathian mi chu a lo ngaihsak a, a lo lawmua chuan, malsawmna

leh lawmna a pe lêt ve leh tih kan bria. Sunam nu chuan a suangtuah ngai loh a fapa nunna chu a lo chan ta a. Mahse, Pathian thiltihtheihna chu a chhiahhlawh lo lawmtu chungah chuan a lo nei leh ta bawh a nih kha (II Lâlte 4. 18-37 ; 8. 16).

Mikhualte chungah thate hnênah hian Pathian malsawmna hi a luang lût fo thin Mari leh Marthi pawh kan Bethani khurah kan Nazareth Isua chu an lo thlang thin a Mari leh Marthi inah hian a tlangnêl êm êm a. He an mikhual hi mite duh loh leh hnawl a ni a, mite hmuhsit mi tak a ni. Mahse, he mite unau hian an thil neih tha thate an lo hluiin an lo ti tha thin a. An ei tur neih, chawte leh chhangte chu an lo hlui thin a. He an mikhual ngei hian nunna chaw, chatuan nunna chu a pe ve thung a ni, an mangan hun laiin, thihna atanga nunna chu an lo chang ta bawh a. He khawvela an inkawm-ngeihna leh an inthianna chu chatuan nun tawp lo atân pawh a reh dawn chuang lo a ni.

Mi lian leh mikhual langsarthe chu kan lawm thiam êm êm a, mahse, mi hriat ngai mang loh leh retheite hi kan lo ngai nep bikang tih a hlahawm hle. Kan Lal Isua chuan rethei te, piangsual te pachhia te, fahrah, hmeithaite a ngai pawimawh êm êm a. Bible ah pawh vawi tam tak min brilb a ni Luka 14. 12-14 Mi thenkhatte chuan mikhualte chungah that chhuah hi kan tih tûr a ni tih an hmu Chiang em em a. Heti hian an lo ziaak hial a. "I inah chuan chhak leh thlang; chhim leh hmâr kawng-ka (pali) siam la khawi lam atang pawha khualzinte i lo lawm luhna tûrin", an ti a ni.

Kan Lak Isuan khawvel a chhuahsan hnua ringtu-te tihduhdahna a nasat êm êm laite pawhin, Kristiante chuan midangte leh mikhualte chungah an ngilneihna

an lantirzia kan hmu a ni. Rom. 12 : 13-ah chuan, "Mi thiangleblimte tlâkchhamnaah chhawmdawl ula: mikhualte lawmin awm fo ula," tih kan hmu a. Rom bung 12 thua hian belai châng hi kan lo chhiar kan mai chuan a pawl hle ang. Heb. 13 1 - 3 3 Jobana V. 5 ah te kan hmu baw. Priskilli leh Akuila chuan, Paula nun chhan chhuah nan an nghâwng an lo dawh a nih kha. (Rom 16 1 - 5). Tin, Johana Marka an tih nu chuan Jerusalem-ah a in chu tawngtai nân leh zirtirte lo hum nan a hmang ngam a ni Lal Heroda chuan zirtirte thah tumin a zawng reng a, mahse, Johana Marka nu hian huai takin a inah chuan lo hum angam a ni. Pathian thu brilhtute hi an tan din hmun hlauhawm leh harsatna hmuna an awm lai hian kan lawmin kan lo tuarpui ve ngam em le ? Lalpan dinhmun harsaa ding te, chanhai te retheite hmangaitute chu lawmman a pe ngei dawn a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE:

1. Rinna Pa Abraham chuan mikhualte chung a tih tur chu a lo hlen tawh a. Nang mikhualte chungah eng te nge i lo uh tawh thin le ?
2. Muri leh Marthite mikhual kha mite duh loh leh bnâwl (Nazareth Isua) a nih kha. Nang miten engmaha an ngaih loh leh hmusitte i kawngka i hawn ve dawn em ? Nge malsawmna i hmuh nana Lalpa remrust chu i hnar tawh zawk em ?
3. Priskilli leh Akuila chuan Pathian tana rawng-bawltute tan an nunna hial pawlin tuar an lo huam a. Nang eng engingge Lalpa tana tuartute leh in leh lo kalsan a, Lalpa tana injete hi i lo lâwm lût ve ngai em ?

BUNG 11

KRISTIANTE CHAKNA THURUK

*He danbu hian i kê chu chhuahsan hlek suh se
.. chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni...
Josua. 1 : 8*

*Tin, chhandamna lukhum leh Thlarau ngunhnàm
Pathian thu chu la ula. Ephesi. 6 : 17*

Kristian chhûngkuaah hian Bible nei lo chu kan tlem viau tawhin ka ring. Chhûngkaw hming kima neite pawh kan awm nual ta a, a lăwmawm hle. Mahse, thenkhat in chhûngah phei chuan bu tam tak chhiar ngai lohva awm hmuar tate pawh a awm ta. Thenkhat in chhûngah chuan kan chhiar chăk zawng chanchinbute leh, midang sermon emaw lehkhabu dang emawte kan lo rei ta zăwk a. Bible chhiarna atân chuan hun avăng sawt ta hle mai. Kan Bible chhiarna a tăn chuan nakinah, tlaiah, zanah, naktuk-ah, hi a ni fo mai, nitinin chutiengin hun a liam a, engatinge ?

Thenkhatte erawh chuan chăng tlemte tal chhiar loh chu tiin an han en piat puat a. An thilung chhûng rawn ti danglam tur ngaihtuah aiin, a chhiar zawha, hna thawb tur leh a kalna tûr atana inring rengin a liam thin. Keiməhni theuh hi i han inen fiah teh ang u. Engvanginngə he Pathian thu hlô leh zahawm hi ka chhiar ngai loh ? Engatinge Lalpən a mite hmanga thu a sawi ngaihthlăk sia belala tu emaw thu chu ka ngaih pawimawh tăk le ? Pathian thu hre lô hian kal dic theih kan inring em ni le ?

Kan thuam leh hmanrua tha ber Lalpan he leia kan hman ngei tûr minpêk hi kan hman loh chuan eng-tinngae kan khingpui Diabola chu kan hneh theih ang le? Pathian fapa kan Lal Isua ngei pawh khin a hneh thei bik lovang. Diabola hnehtu a nihna chu he kan Bible thu hi a hman vâng chauh a nih kha.

Tûn lai khawvêl buai leh danglam zêlah hian, kan rin leh ngaihtuah phâk lohlin thil a lo thleng thut thut reng mai si a. Mitin tân nun dân thiam a harsa ta; pate tân, nute tân pawh Nute hi nilênga buai inchhông khurah engkima hriat tûl si leh naupang leh midangte zawng zawng tâna, a bul leh a tawp chu a ni. Mahse, a buai poh leh he Bible thu hi a mamawh zual tihna a ni.

Pathian hnêna kan jawngtina bi Pathian hnênah thu kan thlen a ni a. Tin Bible thu kan chhiar hian Pathianin kan hnêna thu a sawi vena a ni. Englai pawha, a aw kan hriat theih nân a thu hlu tak chu min pe a. Kan vanneihzia leh ropuizia hi kan ngaihtuah ngai lova. Pathian thu thûkzia leh ropuizia hi a chhiar tam apiangin a hre zual deuh deuhva, kum za tam tak liam taa mite chuan an nitin nun kaihruaitu atân an lo hmang thin a. Tuna khawvêl lo dang zêl leh lo inher zêlah pawh he Bible thu bawh hi kan nitin hruaitu leh kan kiwng atâna êng chu a ni. Leikhabu dangte chu a hluin a dang thin, tun lai buo zêlah leh nakin atân a tha tâwk lova. Mahse, kan Bible hi chu hman lai mite tan, leh tun laia mite tan nakin zêlah pawh a danglam chuang dawn lo a ni.

He kan Bible-ah hian bu 66 a awn a, a ziaktute hi mi hrang hrang an ni a, a then te chu mi thiam leh fîng tak tak an ni a, a then crawh chu mi mawl tak tak lèn dêng mite, hnam chawm mite an

ni a. Thenkhat chu lalte leh mi hausa tak tak an ni a, thenkhatte crawh chu Beram vêngtute leh rethei tak takte an ni bawk a. Tin, an ziaak hun hi a inang lovin kum tam tak tak danah Pathian Thlarauvin an hnêna thu a sawi an ziaakte a ni a. Tin, an ziaakna hmunte a brangin an jawng hmante a inang lo êm êm a. Mahse, a inmilin in kalhna reng reng a awm si lo. Isaian a ziaak hun leh Mathaian a ziaak hunte hi kum za tam inkar danah a ni a, mahse, a inmil êm êm a Tin, Sam ziaaktu ziaak hun leh Thuhtlung tharte hi a inang loin a inpawlh nasa hle nain a thu hi a inthlawp zêl a. Pathian a ziaak tîrtu thuhmun, a Thlarau Thianghlîm pum khata a pawlte an nih a vangin kan Bible thu hi a ropuiin a danglam bîk a ni. Pathian lehkhâ Thu zawng zawng hi Pathian thawk khum a pek a ni a — II Timothea 3 : 16.

Hetianga thu ril leh thûk leh ropui hi kawî tîra kan awm hi a va hlûin a va ropui êm !. Pathian hnênah lâwmthu sawi kan va ba nasa êm ! A thlawm mai zawngin i kawî lo ang u; i hmang ang u, i chhawr ang u; Pisa khata hotu thu mai pawhin thil a ti thei thin a. Kan Pathian lei leh vâna thu neitu thu chuan thil a ti thei asin. Dam lote tân damna a ni a, chak lote tân chakna a ni a, lungngaite tân lawmna leh thlamuanna a ni. Thlarau boral'e tân chatuana nunna a awm a ni. He Pathian thu i chbiar bian i thian emaw, i pa emaw lehkhâ i hmu a, i chbiar a, an thu sawite chu i awi a, i ring ta mai ang chiahin ring la awi bawk ang che. Tichuan, i nunah hna ropui tak a thawk ngei ang.

Luthera Pathian mi ropui tak chuan, "Tih tur hi ka ngah tuk avângin ni khatah darkar hnîh tal Pathian pawl nân ka hun ka hmang thin," a ti. Tih

tur kan ngah poh leh Lalpa hnen atangin chakna kan lāk a ngai a. Tawngtaina leh Bible zirna pawh nei hman lo khawpa kan hun kan hman chuan kan tih loh tur emaw te kan ti a, kan sawi loh tur emaw te sawiin hun kan hmang ral zawk thin. Kan tih tur dik tak kan tih theih nan, Thlarau Thiangblim bruaina kan mamawh a ni. Beroia khua a mi te chuan Paula leh Sila thu sawi dik leh dik lo hriat nan Nitin Pathian lehkhah an zawng thin a. Bible hi a dik a ni.

Susana Wesley chu nitin chhun dar 1-2 hi Pathian pāwl nan a hun a hmang thin a. Fa sawm pakua a nei a, a buai hle ang tih chu kan hre thei a. Hetianga Pathian a pāwlna avangin a fapa John Wesley-a chu England rama barhna thlentu a ni a, tin, a fapa Charles Wesley chu Pathianin a hmang nasa em em a, hla 6000 aia tam a phuah a, kan Mizo hla buah pawh hian an awm a ni. Nute tân entawn tur ropui tak a ni. Nitin eng hun ber emaw hi chu Lalpa pāwl nan ruat theuh ila kan retheih phah lovang. Lalpa malsawmna bul a ni zâwk ngei ang. Keimabni finna leh thahnemngaihnaa thil kan tih vak hi mihringte tan a tirah chuan thain hre mah ila, kan tana tha lo tur zâwk tam takah kan nun kan lo hmang zawk thin a ni. Ringtute kan hlawhchham rūkna bul chu nitina Pathian pāwlna Bible chbiara tawngtaina hun kan hman that loh vang a ni fo thin a ni. Patling pui pawh nise nitina Pathian finna leh Pathian zahawmna hmaa a kun ngai loh chuan a nun chu a hoin a zahawm tak tak thei lo a ni. Lalpa pāwl ngai lo nun chu pangpar zû nei lo ang a ni a, mi hîpna pāwh an nei lo. Tin, mihring finna atang ringawt ro a rel chuan midangte tan finna hnawksak a ni fovang. Josua chu zîng takah a

thova Pathian a pawl thin tih kan hmu. Pate pawh hian zlog taka Pathian an pawl zawhah inchungah ro rel thin sela, Pathian malsawmna hnar an ni ngei ang. I chakna thu rûk a ni.

Bible hi Pathian Thlarau Thianghlimin a ziaktir a ni a. Hrilhfiahnna miten an siamte hi a thin min tisawt em em a, mahse. Bible hi Bible thu vêk hian a brilhfiah a. Tichuan Hrilhfiahnna bute hmangin leh Pathian Thlarau Thianghlim chu min hruaitu leh min brilhfiahtu atan kan sawm tur a ni. "I thu hi ka ke atante hian khawnvar a ni a, ka kawng atan eng a ni. *Sam 119 : 15* "Nangin nunna kawog chu mi briattir ang a. I hmaah chuan hlina khah liamna a awm a. I kut dinglamah chuan kumkhaw lawmna a awm a," *Sam 16 : 11*. He dan bu hian i ka chu chhuahsan hlek sub se ... chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni. Tichuan i kawngte chu i lo titluang zel ang a, i lo hmuingil zel dawn nia. *Josua 1 : 8*. Kan chakna leh hlawhtlinna thu rûk chu, ni tina Lalpa nen a inpawl hi a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Nitin Bible chhiar leh tawngtaiin Pathian i pawl thin em ? Nitina chawte kan ei ang chiah hian Ringtute tih makmawh a ni lawm ni ?
2. Eng hun nge Pathian pawl nan i hman thin ? in hman dante sawiho ni se.
3. I Kristian nuna i hlawhchham rûkna bul engnge ni. I chakna thurûk engnge ni ? Hemi bung atang leh i lo hriat dan atangtein sawi ang che.

BUNG 12

CHHUNGKAW MAICHAM I DIN THAR ANG U.

... (Abram) A hnena inlar Lalpa tan chuan maicham a siam a. Genesis 12 : 7

"... (Jakoba) i hnena inlar Pathian tan khan chutah chuan maicham siam rawh," Gen. 35 : 1.

Tin, Nova chuan Lalpa tan maicham a siam ... Genesis. 8 : 2.

Kristian chhungkua kan sawi laia kan hriat tur leh hmaih hauh loh tûr chu, chhungkuaa Pathian hmaa inlan hi a ni. Chhung inkhawm ti pawhin kan sawi bawk a. Lalpa tana maicham siam tihte nen a sawi theih bawk a. Kan thlahtu, kan rinna pa Abraham chuan Lalpa tan maicham a siam thin. Ur khua atanga Lalpa a kohchhuah hnu khan Lalpa tan maicham a siam thin a. Gen. 12 : 8; 13 : 4-hte Gen. 22 : 9-hte Lalpa tan tihlan a siam thin. Tin, Jakoba hnenah khan maicham siam turin Pathianin a hrih a ni. Gen. 35 : 1. Lalpa kohchhuah leh tlante chuan hetiangin an ti thin. Tin, Abraham kha Lalpa tan maicham a siam lohna hmuah chuan a che buaiin dawt te hial pawh sawi a lo duh kha ngaih-tuah tham tak a tling a ni. Keini nu leh pa Kristian intite bian chhungkaw maicham siam a, Lalpa hmaa inlanna leh inkhawmte hi kan chhungin, kan fate nen kan nei ngei ngei tur a ni. Zingah emaw, tlai lamah emaw, chbung inkhawm kan fate kan neihpui tur a ni. Chhungkuaa Pathian biakhona darkar chan-ve emaw, a aia rei emaw tal i fate i la neihpui thei lo a nih chuan Kristian Chhungkua lungphûm i hmaih a ni. A lungphum pawimawh ber tel lova in-

thova Pathian a pawl thin tih kan hmu. Pate pawh hian zing taka Pathian an pawl zawhah inchnungah ro rel thin sela, Pathian malsawmna hnar an ni ngei ang. I chakna thu rûk a ni.

Bible hi Pathian Thlarau Thiangblimin a ziaktir a ni a. Hrilhfiahna miten an siamte hi a thin min tisawt em em a, mahse. Bible hi Bible thu vêk hian a hrilhfiab a. Tichuan Hrilhfiahna bute hmangin leh Pathian Thlarau Thiangblim chu min hruaitu leh min hrilhfiatu atan kan sawm tur a ni. "I thu hi ka ke atante hian khawnvar a ni a, ka kawng atan eng a ni. *Sam 119 : 15* "Nangin nunna kawog chu mi briatir ang a. I hmaah chuan hlina khah liamna a awm a. I kut dinglamah chuan kumkhaw lawmna a awm a," *Sam 16 : 11*. He dan bu hian i ka chu chhuahsan hlek suh se ... chhun leh zan i ngaihtuah zawk tur a ni. Tichuan i kawngte chu i lo titluang zel ang a, i lo hmuingil zel dawn nia. *Josua 1 : 8*. Kan chakna leh hlawhtlinna thu rûk chu, ni tina Lalpa nen a inpawl hi a ni.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Nitin Bible chhiar leh tawngtalin Pathian i pawl thin em ? Nitina chawte kan ei ang chiah hian Ringtute tih makmawh a ni lawm ni ?
2. Eng hun nge Pathian pawl nan i hman thin ? in hman dante sawiho ni se.
3. I Kristian nuna i hlawhchham rûkna bul engnge ni. I chakna thurûk engnge ni ? Hemi bung atang leh i lo hriat dan atangtein sawi ang che.

BUNG 12

CHHUNGKAW MAICHAM I DIN THAR ANG U.

... (Abram) A hnena inlar Lalpa tan chuan maicham a siam a. Genesis 12 : 7

"... (Jakoba) i hnena inlar Pathian tan khan chutah chuan maicham siam rawh," Gen. 35 : 1.

Tin, Nova chuan Lalpa tan maicham a siam ... Genesis. 8 : 2.

Kristian chhungkua kan sawi laia kan hriat tur leh hmaih hauh loh tûr chu, chhungkuaa Pathian hmaa inlan bi a ni. Chhung inkhawm ti pawhin kan sawi bawk a. Lalpa tana maicham siam tihte nen a sawi theih bawk a. Kan thlahtu, kan rinna pa Abraham chuan Lalpa tan maicham a siam thin. Ur khua atanga Lalpa a kohchhuah hnu khan Lalpa tan maicham a siam thin a. Gen. 12 : 8; 13 : 4-hte Gen. 22 : 9-hte Lalpa tan thihlan a siam thin. Tin, Jakoba huenah khan maicham siam turin Pathianin a brih a ni. Gen. 35 : 1. Lalpa kohchhuah leh tlante chuan hetiangin an ti thin. Tin, Abraham kha Lalpa tan maicham a siam lohna hmuah chuan a che buaiin dawt te hial pawh sawi a lo duh kha ngaih-tuah tham tak a tling a ni Keini nu leh pa Kristian intite bian chhungkaw maicham siam a, Lalpa hmaa inlanna leh inkhawmate bi kan chhungin, kan fate nen kan nei ngei ngei tur a ni. Zingah emaw, tlai lamah emaw, chhung inkhawm kan fate kan neihpui tur a ni, Chhungkuaa Pathian biakhona darkar chan-ve emaw, a aia rei emaw tal i fate i la neihpui thei lo a nih chuan Kristian Chhungkua lungphûm i hmaih a ni. A lungphum pawimawh ber tel lova in-

chhung i din chuan a fuh kim har hle ang. Kohhran-ah chanvo hrang hrangte neiin inchhungkua chu in pawimawh hle a ni thei e. Mahse, chhungkua min din a, chhungkua ngeia Lalpa tana maicham siam hi kan tih tur a ni. Lalpa malsawmna hnâr a ni.

Presbyterian Kohhran hmeichhia ten in chhiarna an neih ah chuan Presbyterian In 35927 an awm a. Chhungkaw 5093 chauhin chhung inkhawm nitin an nei thei 14.17% tihna a ni. Synod Bu 1986 p-189).

Lalpa malsawmna hnâr ti a kan sawi laiin Kristian chhungkua tena kan tih ngei ngei tur pakhat chu sawma pakhat Lalpa tan a blan hi a ni a. Hei hi Lalpa ta, a hnena kan pêk lêt ve tur a tih tur min ruat sak a ni a. Kan rethei emaw, kan hausa emaw, ang khat chlah zela Lalpa hnena a malsawmna kan dawn, kan pe let thei theuh a ni a. Hetianga rawng-bawl kan lo nih theihna hi a khawngaihna vang zawk a ni.

Pathian tana thla thar thawhlawm emaw, sawma pakhat emaw i blan pawhin nuin emaw, pain emaw a pek hmam chhungkua ngeia chhungkaw maichama blan hmasak theih nise a tha. Hei hi tam tak tan a harsa a ni. Tin, chhûng inkhawm neih hi a harsa em a ni. Engatinge? i hnathawh nan dâkar tam tak i hmang thei a, Inkhawm nan i hun i hmang thei a, khawbar ina kal nan leh thian kawm nan emaw, hmun hrang hrangah i kal thei a. Mahse, engatinge chhûng inkhawm hi a harsat viau aw? Mahni in chhûnga fate nena han, thut khawma Lalpa biakte chu a chakawmin a nawm teh lul nen! Mahse, a awl lo a ni. Setana hian a luat em vang niin ka hria. A phal lo ni bialtein chhûngkaw thenkhatah chuan a sawi theih a ni. Setana hi kan chhûngkuaah a lai tawh hle tih a lang chhang a ni.

Keini chhûng pawh hian harsa kan ti khawp mai. Bible kan zir lai khan kan fate an la tê hle a, an mut hunte a inang lo a, kan nupain kan zirlaiah kan lo tul nen, a harsa hle thin a. (Mahse, kan hlim thei em em a, kan chhung inkhawm banah, an thil ei duh zawng tak apple te Sweet te etc ka sem thin a) Hotute thuhnuaiiah kan zir a. Keimahniin hunte kan hmang thei lova. Kan zir zawh hunah chuan a awlsam deuh ka beisei a. Mahse, a awlsam chuang reng reng lo mai a. Kan pa chu Pastor-in Mizoramah a han awm a, thenrual thate nen programe brang hrangte nen; a harsa zual mah tein ka hria a. Tin, chhung inkhawm neih dawn tepte hian mi lo kal emaw, min rawn be duh emawte hi an awm thei em em thin. Daltuah kan hmang fo thin a. Ram pawnah (Bhutanah) thenrual thate hmuh phak lohnaah kan han awm leh a, a la awlsam chuang lo. Chhûng inkhawm hunah hian kan pa hian tulna dang hi a nei thei em em mai a. Hei pawh hi chhûngkaw pui-thiam pa ber hi Setana hian tihbuai a duh a ni tih ka hre chhuak ta a. Chuvangin chhung inkhawmah pawh hian nu hian pate kan phut avanga tih loh phah mai lovin kan fate nen tal kan nei ngei ngei tur niin ka hria. Chutiang taka nuin mawhphurhna a lak chuan pa pawhin a hma aiin a ngai pawimawh thin. Mahse, nu tam tak hian pasalte kan phutna lamah kan duhna leh veina angin kan ti lo fo thin.

Kan fate nen dam taka min enkawltu, kan mang-an lai leh hrehawm laia min enkawla min vengtu tana maicham siam loh hi ka duh thei ngang lo a ni. An tet laia a harsa ang bawkin an lo len hnuah pawh a la harsa tho mai. Room brangahte an lo riak tun a Mahse, sual anchbe laka min thin chhuaktu hnenah chuan ni khata

vawi khat tal chhungkuaa lawmthu sawi hi kan bat a ni. Nu leh pa duh tak leh rawngbawlpui duh tak te u, Lalpa tan chhungkaw maicham i din thar leh ang u. Chhungkaw lungphum chu i hmaih lul lo ang u. In lengte leh min tibuaitu; he hunah bian kan nei fovang. Mahse, kan chhungkaw inkhawmnaa tel ve turin i sawm zawk zel ang u. Hunte pawh inchan chhawk zel ni sela, a changin zawhnate leh sawiho-nate awm thin sela.

Chhungkaw maicham din hi Kristian chhûngkua thu kan sawi leh ziaak takte zawng zawng khaikhawm-tu leh Kristian chhungkua tihlawhtlingtu tur chu a ni. Mahniin Bible chhiar leh tawngtainate hmang thin mah ila, chhûngkua ngeiin nitin Lalpa i pawl thin ang u. Pathianni mai hi a tawh lo ania. Tin, naupang inkhawmna neih pui hi nuin emaw pi leh pu neite chuan tih ngei a tha. Bible thu ngaihnawm an tih lai tak hun bi hun hlû leh hun tha ber a ni. A lem te nena hrilh nise an hre reng thei a.

Lalpa hnen kan thlen hunin kan fate zawng zawng nen kim taka min Chbandamtu bmaah kan din ngei theih nan; theih pa tawpin tan i la ang u.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :

1. Engvanginnge chhûng inkhawm hi kan neih theih loh? Engvanginnge a harsat em em?
2. Nitin chhung inkhawm neih a tulnate leh neih theih dante sawi ho ni sela. A nei thin ten an hman dan te sawi ho sela.
3. Naupang inkhawm innsihpui ngai em ?

BUNG 13

CHHUNGKUA NGEI A RAWNGBAWLNA

Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin LALPA rawng a nia kan bawl dawn ni.' Josua 24 : 15.

Mizoramah hian rinawm taka Lalpa rawngbawl thin; inkhawmte leh kohhran thil tul apiangte ngai pawimawh PA hi an tam ve ta hle a. Tun hma chuan PA ber a inkhawm a, PA berin kohhran a ngaih pawimawh chuan a tawk hlein kan hria a. Mah-se a tawk lo a ni. Chhungkua ngeia rawngbawl hi Kristian ram leh Kristian chhungkaw mawhphurhna leh tib tur chu a ni.

He mi bungah hi chuan PA chauh rawngbawlna a tawk lo tih hi ngua takin i lo ngaihtuah teh ang u. Pa inkhawm hlan a NU video lo en mai mai an tam ta. An pasalte chu Biak In-ah rinawm takin an inkhawm lain, nu thenkhat te chu setana hmanrua lo ni ta te an tam ta hle mai. Tin, ru leh pa inti-sakhua hle si; an fate erawh chu setana man beh tlat te an tam ta hle mai. In enchian a va hun ta cm ' Setana phal tâwk chauh a rawngbawl hi a hlauhawm a ni. Pastor fa ni awm lo tak tak te. Kohhran upa fa ni awm lo tak takte an lo tam ta-in zawhna tam tak chhan harsa tak tak kan tâwk fo thin. Engatinge, a pa pastor ni si a fa chu .. engatinge a pasal kohhran upa ni si a nupui chu tih te, thalaiah a inhman nasat nen a nupui chu ... tihte a tam ta.

Josua chuan, "Kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni," a ti a. Keini pawhin he thu hi kan sawi ve theih nan, Kan chhungkaw Pa chauh inpekna leh inkhawmte hi

duh tawk lovin. Nute chauh pawh ni hek lovin, kan fate nen chhungkua ngeiin a ni tur a ni. Mosian Israel ho a bhuai chhuah dawn pawh khan, hremna chi hrang hrang hmanga Pharoa hote tuartir an nih hnuah Pharoa chuan nangni mipaho chu kal ula a ti a, an fanute bhuai erawh chu a phal lo. (Exodus 10 : 8-11) hrên sak a duh a ni. A tawp a tawpab, in fa têt têt chu bhuai ula, mahse in ran rualte chu awm rawh se (Exodus) 10 : 24) a han ti leh a. Pharoa khan chhungkua leh an neihte nen a Lalpa rawngbawl hi a phal lo a. Setana pawh bian chhungkua a Lalpa kan biak leh a rawng kan bawl hi a ui em em a, a phal lo a ni. Pharoa bian an beram hrên sak a tum leh tlat mai a. Mahse Mosia chuan, "*A pui apangin kan kal ang. Kan fapate leh kan fanute nen, kan beram rualte leh kan bawngrualte nen kan kal ang; Lalpa hnenah kan kût ngei tur a ni si a'*", (Exodus 10 : 9) a ti tlat a nih kha. Tunlaiin mi hausa tak takte an lo awm ta. Pa thenkhat. Nu thenkhatte chuan an mahni chu Lalpa hnenah kan inhlan tiin an tui ble a. Mahse an sum leh hausaknate chu an dah hrang leh daih mai a. Heng Lalpa malsawmna hausakna, sum leh pai leh kan neih zawng zawngte nen hian Lalpa rawng chu kan bawl zawk tur a ni a. Setana hian min bum nasa lutuk ta. Abraham chu Lalpa mai a sawm a, tin, malsawmna ni ve leh tur in a duh a. (Gen 12 : 1-3) kan chhungkuain malsawmna kan dawnte hi mi dang tan malsawmna a ni ve leh ngei tur a ni a. Mahse Lalpa malsawmnate hi kan pum bilh leh ta a. Tuiluang lo chu a bawlbhawh tih ang maiin kan fate chu bawlbhawh takin an lo nung ta a. Zu manah te, nulat tlangval chen nan te an lo hmanh ta a. Nu leh Pate chu^r rûm leh lungngaiin kan kun leh ta a ni. Lalpa malsawmna kan

dawnte hi a rawngbawl nan kan pe chhuak leh tur a ni. Nu leh pa, Pathian thua tui hle si; mahse an sum leh pai chu dah hrang daih si, Aizawl khawpui ah hian an va tam em ! Nu leh pate chaub ni lovin kan fate zawng zawng nen, kan neih zawng zawng nen, Lalpa rawng kan bawl tur a ni.

Amsterdama Billy Graham Crusade 1986 a mipui rilru khawibtu êm êm pakbat chu, Billy Graham a khan Pathian thu ropui tak tak a sawi a. Mahse, a hmaih miah loh chu *Kristian chhungkaw* thu bi a ni a. He mi thu a sawi tum hian a fate zawng zawng leh a tute nen an chhûngkuain an thu a. A mâkpa te nen lam Pathian rawngbawl na hna chelhtute vek an lo ni mai chu a va han ropui em !

Mâkpa tur kan zawnnaah te, mo tur kan zawnnaah te hian fimkhur a va han tul em ! Ringtu leh ringlotu nghawngkaw! bah dunte hi Lalpa duh loh zawng a ni. Mahse, Kohhran mite ngei pawh hian kan pawisa zo ta lova, nupui pasal kan in zawn dan te hi siam that a tul ta tak zet a ni.

Chhungkua ngei a rawngbawl hi setana pawhin a blau a ni. “Kei atan zawng Pathian bnaih bi a tha a ni.” tih te “Kei atan zawng nun hi Krista a ni.” te kan lo ti ve tawh a ni awm c. Mahse, kei leh ka chhungte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni, ti tur bi Zoram hian kan va mamawh em ! Lalpa pahnih rawng a bawl kawp theih si lova. Lalpa rawngbawl hi kan thlan si loh chuan tu rawng nge kan bawl ang ? Pi leh Pu ten an biak, ramtuai thlarau, setana tirbkoh te lo chu kan fate hian tiak tur an neilo.

Kan hmaah Nunpa leh Anchhia a dah a. Kan thlah te kan tuchhuan te thleng a malsawmoa tiam-tu Lalpa rawng hi kan bawl dawn em le ? Nge, tu chhuante thlenga anchhe dawng turin kan thlahte hi kan phal em ? Jonathan Edward, thu hriltu ropui chuan a thlahte zawng zawng chu Pathian tan a hauh tlat a. Athlahte chuan Lal Isua an pawm fai vek a ni. Catherine Booth chuan, LALPA, ka chhûngte tel lo chuan i hmaah ka rawn ding dawn lo, a ti tawp mai.

Kan fate tê tê tel lo hian Lalpa chu kan tawk ngam dawn em ni ? a va han rapthlak dawn em ! Mahse chhungkua a LALPA ringtu te leh a rawng bawltute erawh chu vana arsi angin Lalpa tan chuan he khawvel thimah hian an éng a. Nakinah phei chuan kan inpui, vân chhûngkua, Jerusalem tharah phei chuan ava han ropui dawn em !

Lalpa hmangaib Kristian chhûngkua zawng zawngte hian Josua sawi angin, “Kei leh ka chhûngte erawh hi zawngin Lalpa rawng a nia kan bawl dawn ni,” kan ti ve ngei dawn lawm ni ? Lalpa hnenah Israel te angin thu i tiam ve nghal thei em ?

Zoram Kristian chungkuate hi Lalpan min buatsaih thar leh rawh se.

ZAWHNA LEH SAWIHO TURTE :-

1. Chhungkuaa Pa ber inpekna hi tawk in ti em ? Chhungkuaa ngeia rawngbawl turin in in hian tawh em ?
2. Chhungkua a lungrual taka rawng kan bawl theih lozua chhan ni a lang te sawiho nise.
3. Chhungkua a rawngbawl turin engtinngé tan kan lak thar theuh ang ?

BUNG 14

KOHRAN NUTE HLA.

Kristian chhungkaw tinte hnenah thu chah duh ka neih pakhat chu, hei *Kohhran nute hla* hi mahni chhung theuhah zir i tum ang u. Nuin emaw, pain emaw; kan fate emaw tal min hruai thei an awm chuan a hlimawm hle ang. Tin, mahni chhunga a theihloh chuan thenawmte nen thingpui inhona leh inkawmna neih pabin hun remchâng siam a zirho a tha hle ang. Tin, veng thenkhatah chuan Kohhran Hmeichhia tan zaipawl ang ten an zir bawk a, an hlimpui hle a ni

Hmeichhe inkhawmnaah te pawh zir a, sak ve fo atan tha ka ti hle a. Chuvangio hei harsa takin a solfa nen ka han dah a. Synod Press ten tlawmngai takin min lo buaipui theih avangin lawmawm ka ti hle mai.

Tin, he hla phuahtu hi Kristaa unau duh tak Pi Malsawmi Pastor Lianbuanga nupui a ni a. Tunah Papua New Guinea-ah an chhungin Missionary hnathawkin an awm mêk a. A hla hi phal takin leh-khabu a dah min remtih sak a, a chungah ka lawm hle a ni.

Aw le he lehkhabu ziaik tu duh ber mai chu ; Lalpa laka kan rochan fanaute nen Van Jerusalem thar; Lungduh zawng zawng chatuan hmunah chuan, kim taka, Lalpa hmangaih Kristian chhungkua te, in then hlau tawh reng reng lo va kan awm theuh hi a ni.

Samuela chuan Jesaia hnenah “Hetah hian i fate an awm kim vek em ?” a ti a. Nang ni nu leh pa te u inngaihtuah rawh u. I fanu emaw i fapa emaw tel lovin van ruai ropui tak chu i kil dawn em ni ? Hetah hian i fate an awm kim vek em ? tiin an zawh hun ah che engtinng e i chhan ang ?

CHumi hunah chuan Lalpa enteh hei le,
Kan chhung kim i hmaah kan lo kal e
Kan tan a i thisen bua avangin lawm thu ka sawi e
Tiin, kan chhang thei ngei dawn lawm ni.

KOHRAN NUTE HLA

By V.L. Malsawmi Aizawl, Dawrpui

{	s .l		s :- .n :r .n		d :- :l		l :- :l .t		d' :- :l .l		s :-	}
{	.m .f		n :- .d :t, d		d :- :f		f :- :r		m :- :f .f		n :-	}
{	.d' .d'		d' :- .s :s .s		n :- :d'		d' :- :l .s		s :- :d' .d'		d' :-	}
{	.d .d		d :- .d :s, s,		d :- :f		f :- :f		d :- :f .f		d :-	}

1. Aw Lalpa chungkua min siamsak avangin Nangma hnen.
2. Aw Lalpa i malsawmna fanau te hi I chatuan
3. He Khawvel a ral hunah, Lalpa nang nen Inhmatawn-
4. Chumi hunah chuan Lalpa en teh hei le, Kan chungkim

{	s .l		s :- .n :r .n		r :- :-		s .s :d' :- .d'		d' .r' :d' :-	}
{	.m .f		n :- .d :t, d		t, :- :-		n .m :n :- .n		n .n :n :-	}
{	.d' .d'		d' :- .s :s .s		s :- :-		d' .d' :s :- .s		s .s :s :-	}
{	.d .d		d :- .d :t, l, s,		s :- :-		d .d :d :- .d		d .d :d :-	}

ah lawmthu kanrawn sawi e, Chungkaw tin hnenah malsawm-
ram chu hruai thleng ngei turin, I chakna, finna, thiamna
a kan inhmuh hunah chuan, Khaw nge malsawmna fanau
i hmaah kan lo kal e Kan tana i thisen bua vang-

{	s .s :l :- .l		l .l :d' :-		l .l :s :-		d .r :n :-		r .d :d :-			
{	n .m :f :- .f		f .f :n :-		t, t, :d :-		d .s :s :-		s, s, :s, f, s, :-			
{	d' .d' :d' :- .d'		d' .s :s :-		d' .d' :d' :-		n .s :s :-		f .n :n :f .n :-			
{	d .d :f :- .f		f .f :d :-		f .f :d :-		n, f, :s, :-		s, d :d :-			

na tinreng min vur te hi Aw a man chhiar sen rual a ni lo.
leh nunnemna te nenin I thlarauin min hruai zel ang che
ka laka i ro chan te, Tia min zawh hun a awm ngei dawn.
in lawmthu kan sawi e. Tin kaa chhang thei ngei dawn lo'm ni.

Chorus :

{	t .d'		r' :- .r' :r' .r'		d' :- :l .t		d' :- :-		s .s :l :-			
{	.m .n		f :- .f :f .f		n :- :f .f		n :- :-		n .n :f :-			
{	s .s		t :- .t :t .t		s :- :d' .s		s :l :s		d' .d' :d' :-			
{	.d .d		s :- .s :s .s		d :- :d .d		d :- :-		d .d :f :-			

Lalpa lak-a kan ro chan fanau te an taksa

{	l .t		d' :-		l :s :- .n		r .d :r :-		d .r :n :-			
{	f .f		n :-		f :n :- .d		t, .d :t, :-		d .d :d :-			
{	d' .s		s :-		d' :d' :- .s		s .n :s :-		n .s :s :-			
{	f .f		d :-		d :d :- .d		t, .l, :s, :-		d .d :d :-			

leh thlarau nun kawng hruai dik turin KOHRAN NU

{	.s		s .s :n :-		r .d :d :-							
{	.t,		t, .t, :d :-		t, .s, :s, :l, :-		s,					
{	.d'		d' .d' :s :-		f .n :n :f :-		n					
{	.d		d .d :s, :-		s, .d :d :-							

te hian mawh phurb—na kan nei.

BIBLIOGRAPHY : (*Lehkhabu ràwnte*)

BIBLE

Benson, Clarence H. **An Introduction to Child's Study.** Chicago : Moody Press 1927.

Brandt, Henry R. and Dowdy Homer E. **Building a Christian Home.** Wheaton, Illinois Scripture Press 1960.

Chapman E. and Clark M. **Mizo Miracles** Madras : The Diocesan Press, 1968.

Epp, Mrs Theodore H. et. al. **Guideliness for Christian Parents.** Poona : The Bible Broadcast, 1977.

Erb, Alta Mac. **The Christian Nurture of Children** Scottdale Pennsylvania : Herald Press, 1944.

La Haye, Tim. **How to be Happy Though Married** Wheaton Illinois : Tyndale House Publishers, 1968.

Miller, Ella May. **A women in her Home** Chicago : Moody Press, 1982.

Narramore, Clyde M. **How to succeed in family Living** : Glendale, California : Regal Books Division G/L. Publications, 1958.

——— **A woman's World.** Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House, 1964

Price, Eugenia. **Woman to woman.** Grand Rapids, Michigan Zondervan Publishing House, 1962.

Soderholm. Marjorie E. **Understanding the Pupil (Part I, II, III)** : Grand Rapids, Michigan, Baker Book House. 1956.

Vandervelde, Frances. **Christian Home and Family Living** Grand Rapids, Michigan : Zondervan Publishing House, 1956.

Wonderly Gustama M. **Training Children,** Chicago : Moody Press. 1959.

MIZORAM STATE LIBRARY

Acc No   -   -   -
Acc by   -   -   -
Class.by   *Kida*   -   -
Cata by   -   -   -
Sub Heading by   -   -   -
Transcribed by   -   -   -
Location No

He lehkhabu hi Pi leh Pu, Nu leh Fa, nula leh thang-
val te tan a tangkai hle a

Naupang nungchang (Child Psychology) bre chung a
kaihhruai leh enkawl dan te ngun taka buatsaih a ni.

School zirtirtu leh Sunday School zirtirtute tan
pawha tangkai tura siam a ni a. Tin, Kohhuan Hmei-
chhiate pawhin an zir baw a. A huhoa zir theih tur
leh sawiho turin zawhnate pawh Bung tinah buatsaih
a ni.